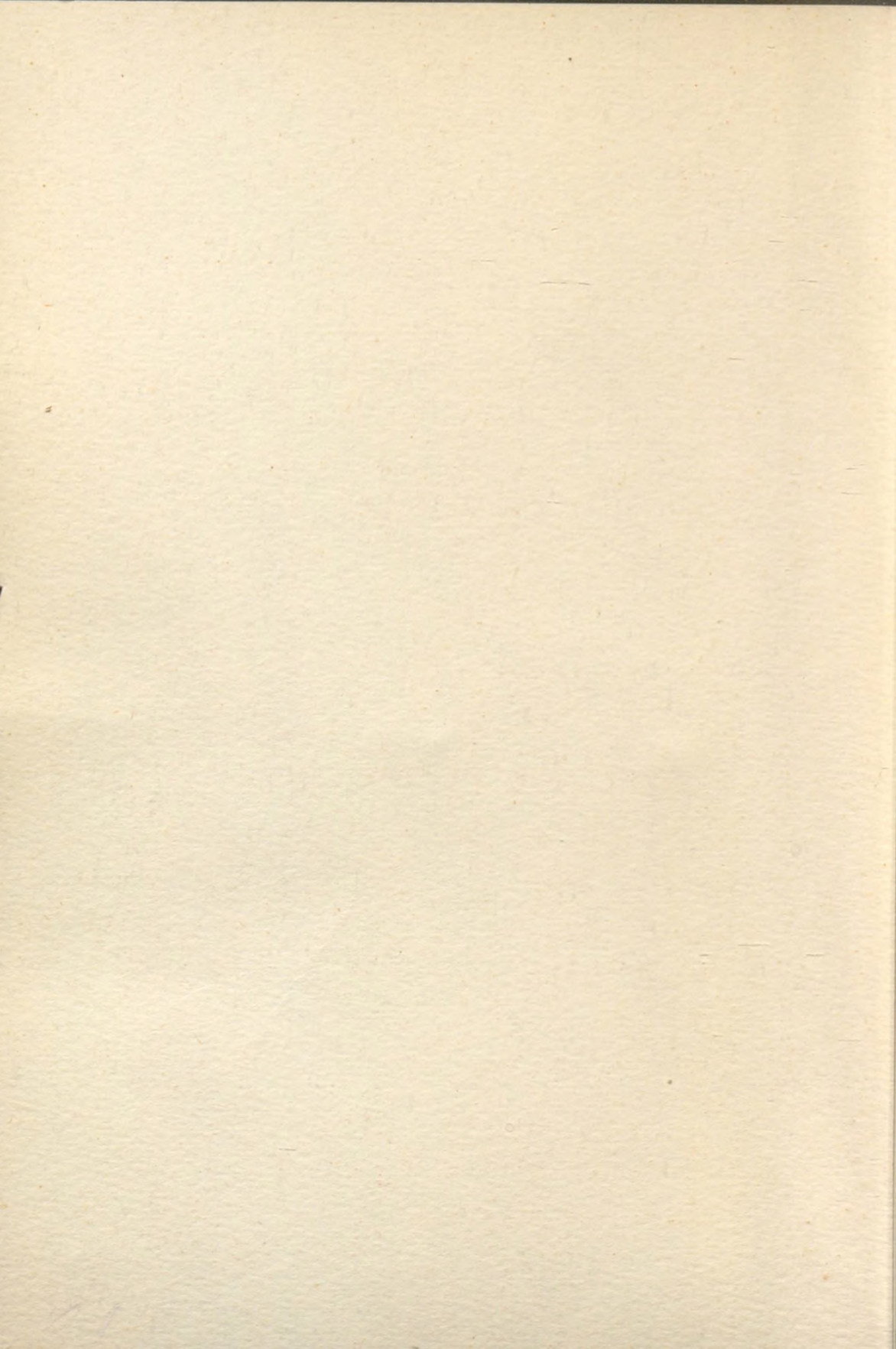

✓ 302.939 -

1976
**MŰZEUMI
KÖZLEMÉNYEK**

76 | 1

Múzeumi és munkásipótlódés.

**MÚZEUMI
KÖZLEMÉNYEK**

1976

1

ORSZÁGOS MÚZEUMI TANÁCS

MŰZEMEI
KÖZLEMÉNYEK

A Szerkesztő bizottság segítségével szerkeszti
Kodolányi János

1976
1

Felelős kiadó: Nemes Iván igazgató
Készült a Népművelési Propaganda Iroda nyomdájában
Budapest, 5632-76 - Felelős vezető: Vymeták Ferenc

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEMLIA
KÖNYVTÁRA

Múzeumaink és a munkásművelődés

Az MSZMP KB 1974. március 19-20-i - a közművelődés helyzetéről és feladatairól szóló - határozata kimondja: a múzeumoknak keresniük kell a lehetőségeket és módszereket, amelyek a történeti, kulturális és művészeti értékeket minél szélesebb rétegek közkincsévé teszik. A határozat középpontba állítja társadalmunk vezetői erejének, a munkásosztálynak a művelődését; összhangban azzal, hogy a munkásosztály jelenleg társadalmunk számbelileg legnagyobb osztálya, és képzettségének, színvonalának emelkedése új műveltségi igényt támaszt.

A párthatározat követelményeinek múzeumaink igyekeznek megfelelni. A határozathoz adódó feladatok nem idegenek számunkra, belső igényeink legmagasabb fokú kifejezésének is tekintik. Múzeumaink számára nem új terület a munkásműveléssel való foglalkozás, korábban is foglalkoztak vele, és ez alapját képezheti a további - immár nagyobb társadalmi segítséggel történő - intenzívebb munkájuknak.

Öt megye (Borsod, Győr-Sopron, Pest, Szolnok, Veszprém) tapasztalatai igazolják, hogy munkásosztályunk aktivitása, érdeklődése megnövekedett múzeumaink rendezvényei iránt. Ez társadalmi-politikai hatás, a munkások belső igényének kialakulása és fejlődése, valamint - nem utolsósorban - a múzeumok tevékenysége folytán következett be. Mindezek eredményeként a munkáslátogatók száma növekedett (az ún. "passzív" résztvevők).

A látogatók 20-40%-os munkás részesedése mutatja egyrészt a lehetőségeket, másrészt a feladatokat. A továbbfejlődés lehetőségére mutat, hogy a munkásság - amely nem "hagyományosan" múzeumlátogató rétegünk - mind nagyobb számban tekint meg kiállításainkat: a 20-40% a multhoz képest jelentős fejlődést bizonyít. Mutatja természetesen feladatainkat is, hiszen ezzel a számmal, aránnyal nem lehetünk elégedettek.

A múzeumok legjobb, legtermészetesebb szövetségesei a kulturális munkában a munkahelyi közösségek: a szocialista brigádok, amelyekben egyre inkább érvényesül a "szocialista módon dolgozni, élni, művelődni" követelménye. Ebből fakad, hogy mindkét fél munkájának eredményeképpen a legtermékenyebb kapcsolataink a szocialista brigádokkal alakultak ki. Ez nemcsak a látogatás mennyiségi növekedésében, a céltudatosabb és szervezettebb tárlatlátogatások fejlődésében nyilvánul meg, hanem "aktív" részvételük kialakulásában is. Múzeumaink ugyanis - jellegükből kifolyólag - nem elégedhetnek meg a "passzív" formákkal, arra törekcszenek, hogy tartalmilag elmélyültebb kapcsolatokat teremthessenek egymással. A szocialista brigádok "aktív" tevékenységének kialakult, fejlődő és szélességében is egyre bővülő formái: a szocialista szerződésekbe foglalva, a múzeális értékek gyűjtésében való részvételük, a közöttük kialakított figyelő- és jelentőszolgálat, a múzeumi vetélkedők közös rendezése és előkészítésük idején az igényes kutató és ismeretterjesztő munka, a kiállítások rendezésébe tevékenyen bekapcsolódásuk, a múzeumokban javítási és szerelési munkák társadalmi munkában történő elvégzése, stb.

Az "aktív" részvétel fokozottabban köti a munkásokat a muzeumokhoz, hiszen a maguk munkájával is hozzájárulnak értékeik növeléséhez, és személyes részvételük a rendezvények lebonyolításában növeli felelősségtudatukat, egyben sikerélményt is nyújt számukra. Ez segíti - a munkásosztályon belül - a muzeumok szervező munkáját: a más brigádok és a családtagok muzeumlátogatásra mozgósítását. Döntőnek tekinthető, hogy őket tartósan megnyertük, illetve megnyerjük a muzeumügy támogatására, ez a muzeumügy társadalmasításához is hozzájárulás.

A munkásokból alakított "muzeumbaráti körök" formája is jó, hasznos foglalkozási keretet ad az oktató-nevelő munkához. Az általuk, és más módon szervezett klubfoglalkozások iránt megnyilvánuló érdeklődés is figyelemre méltó. Mind jobban növekszik az igény a műemléki séták iránt. A képzőművészeti szabadiskola foglalkozásain részt vevő munkásfiatalok számának növekedése örvendetes tény. Az "aktív" részvétel formái közül vannak olyanok, amelyek minden megyénkben megtalálhatók, mások viszont egy-egy megyére jellemzők.

A munkásosztály kötődése a muzeumokhoz függ egyrészt a fentiektől (részvételük a muzeum munkájában), másrészt attól, hogy milyen mértékben és mélységben foglalkozunk osztályuk történetével, harcaival, a munkások életmódjával, alkotásaival (eredményeivel). Ismerjük-e igényeiket, elvárásaikat? Legtöbb esetben nem abból indulunk-e ki, hogy mi mit tartunk fontosnak, nem szük réteg ismerete alapján látjuk-e az igényeiket? Természetesen nem egyedül a muzeológusok feladata ennek az igénynek a feltárása, feldolgozásához a mi erőnk nem is elégségesek. Ha magunkra maradunk: erősen korlátozottak lesznek a lehetőségeink és viszonylag szük lesz a kínálatunk. Adottságaink nem alkalmasak és elégségesek arra, hogy lépést tartsunk az igények gyors növekedésével (problémáink: korlátozott pénzügyi fedezet, szakemberhiány - pl. népművelőkben).

Közművelődési tevékenységünk egyes formái:

Kapcsolataink a szakmunkásképző intézetekkel nem rendszerezsek, látogatásaik nem elmélyültek. Oktatási rendszerük - ellentétben a középiskolai formákkal - kevésbé alkalmas tanítási órák tartására a muzeumokban; az ilyen órák száma nagyon kevés, pedig ezek lehetnének a munkások muzeumlátogatókká nevelésének fontos bázisai, alapjai. Vizsgamunkáikból egy-egy muzeumunk kiállítást rendez. Részvételüket a modellek és a makettek elkészítésében nem használjuk fel a lehetőségek szerint.

Ismeretterjesztés. Mind nagyobb számban tartunk muzeumainkban előadást a szocialista brigádok számára. A témák közös megállapítása, a szervezés problémátlansága, a nyugodt körülmények (hely) és a szemléltetés magasabb szintje teszik lehetővé, hogy ez a forma a leghatékonyabb. A TIT-tel közösen - gyárakban - tartott előadásaink (pl. munkásakadémiai keretben) mennyiségileg - adottságainkhoz mérten - kielégítőnek tekinthetők, minőségileg azonban ezek sok kívánnivalót hagynak maguk után (pl. szervezésben, az előadás helyében és idejében). Témaválasztásuk sem mindig szerencsés.

Kiállítások. Oktatási-nevelési szempontból legfontosabbaknak a muzeumok állandó kiállításait tekintjük. Ezek nagy része a történeti mult bemutatásán kívül alkalmasak az életmód és az ipari fejlődés vázlatos szemléltetésére is. A tárlatvezetést differenciált módon végezzük, sértő megkülönböztetés nélkül figyelembe vesszük, hogy munkás- vagy paraszti csoportnak tartjuk-e magyarázatunkat. Állandó kiállítások - közös rendezésben - már születtek gyárakban is (Jászárokszállás, Miskolc). - Időszaki kiállításokat - muzeumi saját, vagy közös rendezésben - részben muzeumainkban, részben gyárakban rendezünk. Anyaguk: történeti, gyártörténeti, képzőművészeti. Legfontosabbak a gyártörténeti gyűjtőmunkát és a belőlük rendezendő

kiállítások megszervezését tekinthetjük. (Pl. a muzeális anyag gyarapodása érdekében). A vidék képzőművészeti életének fejlődése, a jelenkor képzőművészete iránti érdeklődés növekedése megnövelte a gyárakban rendezett képzőművészeti időszaki (vándor) kiállítások számát. Ezt segítette az is, hogy a területen készen áll az anyag, mozgatásuk és rendezésük viszonylag a legkönnyebb és a legolcsóbb.

A bejáró munkások kulturális ellátása - lényegében - megoldatlan. A gyárakban tartott kulturális rendezvényeken a részvételük esetleges (vagy azokról a befejezés előtt eltávoznak), a városi muzeumokat minimális mértékben látogatják. Kulturális ellátottságuk - döntően - megegyezik a parasztság ellátottságával.

A szocialista megőgazdasági nagyüzem lehetővé teszi - egyben meg is követeli - a parasztság magasabb képzettségét, az általános műveltség megszerzését. A muzeumok e feladatuk megoldásában is érzik felelősségüket. A kisvárosokban, nagyközségekben létrehozott helytörténeti gyűjtemények és állandó kiállításaik ezek megoldásához jelentős segítséget nyújtanak. Az un. falumuzeumok, tájházak (helyben megőrzött, muzeális értékű berendezéssel ellátott műemlékek) is szolgálják ezt a célt falvainkban. A parasztság kulturális ellátásának - muzeális téren - egyik legfontosabb eszköze a vándorkiállítás. Bizonyos mértékű fejlődésről beszámolhatunk, széleskörű alkalmazását azonban több tényező akadályozza (pl. a mi lehetőségeink korlátozottak, a falvak nagy részében nincs megfelelő objektum).

A párthatározat végrehajtásával kapcsolatban még sok problémáról szólhatnánk. Önálló téma keretében foglalkozhatnánk pl. a népi kultúra feldolgozásával és továbbfejlesztésével (amelyből a paraszti hagyományok a feldolgozottabbak, a munkáshagyományokkal való foglalkozást nem tekinthetjük kielégítőnek), szerepünkkel a szocialista hazafiságra nevelésben, a szocialista tartalomra épülő jogos nemzeti büszkeség alakításában elfoglalt helyünkkel (mind jobban építünk a helyi sajátosságokra, az ezekből fakadó lehetőségekre: Kossuth - Cegléd, Széchenyi - Nagycenk, Rákóczi évforduló).

A munkásművelődés (s benne a parasztság ellátása) kötelezettséget ró - egyaránt - az állami, a gazdasági és a társadalmi vezetőkre, a pártszervezetekre. A határozatból adódó feladatok megoldása nem valósulhat meg a tömegszervezetek (szakszervezet, KISZ, Hazafias Népfront) aktív, az eddigieknél hathatósabb közreműködése nélkül. - Kötelezettséget ró a közművelődés - benne a muzeumok - dolgozóira, akikről joggal állapíthatjuk meg, hogy kezdettől fogva szívesen foglalkoznak vele.

Művészeti múzeumaink és a munkásművelődés

Ahhoz, hogy a művészeti múzeumok közművelődési stratégiáját körvonalazzuk a munkásművelődés vonatkozásában, legalább három dolgot kell szem előtt tartanunk. Az egyik: a múzeum helyzete és szerepe a közművelődés egészének strukturájában. A másik: a művészeti múzeumok szerepe együttesen és típusaikban a mai művészeti tárgy közművelődésben. A harmadik: a munkásréteg kulturális helyzete és magatartása, perspektívájában is, jelenében is.

1) Nem árt hangsúlyoznunk, hogy a múzeumoknak a mai, tömegkommunikációra és kulturális fogyasztásra alapozott közművelődési rendszerünkben mennyiségileg szerény szerep jut. A teljesen passzív befogadásként funkcionáló tömegközlelési szolgáltatások, sportlátványosságok és különféle szórakoztatások mennyiségileg igencsak első helyen álló, minőségileg azonban többnyire alacsonyrendű tömege után, az ugyancsak passzív, de magasrendű művészeti szolgáltatások után következik, nagyjából az élőszóbeli ismeretterjesztés és az olvasás félaktív tevékenységei között foglal helyet. (Mennyiségi tekintetben utána következnek még az aktivitásban legmagasabb rangú, vegyes értékű tevékenységek, az amatőr művészeti, tudományos és technikai tevékenységek kollektív illetve privát formái.) A múzeumok akkor töltik be jól társadalmi szerepüket, ha ebben az igényszerkezetben - és a saját adottságaikban, kincsőrző, értékrendet hagyományozó és tudományos feladataiban -

érvényesülő, relative szűk lehetőségeket minőségileg aknázzák ki.

2) Ugyancsak érdemes megjegyezni - bár lehet, hogy ez a megjegyzés még korainak látszik, - hogy a művészeti múzeumok szerepe a tradicionális arányokhoz képest ugyancsak beszűkült (természetesen a tradicionális tevékenységformák értelmében), a művészeti múzeum-típusok egymáshoz viszonyított helyzete is megváltozóban van. A klasszikus és nagyméretű művészeti múzeumok mellé egyrészt nagyon sok újfajta szakmúzeum sorakozott fel, másrészt jelentős - és kétségtelen pozitív, mert a ma eleven művészetével jelentkező - konkurrenciát képez a galériák sora, alkalmi kiállítóhelyek szaporodása. A művészeti múzeum-típusok hagyományos hierarchiája ma ugyan még változatlanul látszik (képtárak, szoborgalériák alkotják az elitet - joggal, hiszen kulturális értékrendünk fő kincseit ők őrzik és mutatják be); a civilizációs fejlődés tényei és a szocialista életmód kifermálásának politikai céljainkban szereplő igényei azonban egyre inkább előtérbe hozzák az iparművészeti és az építészeti múzeumok feladatait. A képzőművészeti múzeumok ma már nálunk is keresik a megújulást, a "versenyképessé" válás útjait és eszközeit; adottságaink azonban itt is elvileg megszabnak bizonyos szűk határokat (klubot még csinálhatunk, de óvodát vagy játszótérrel - bár efféle kibic-óhajok is elhangzanak - semmiképp sem a múzeumban!). Az

építészeti és iparművészeti muzeumok a mi mostani témánk tekintetében még azért is figyelmet érdemelhetnek, mert anyaguk természeténél fogva eleve alkalmas a munkások által különös figyelemre méltatott technikai, technológiai, művészeti vonatkozások megismertetésére (bár ezzel óvatosan kell bánni: nem szabad belőlük műszaki muzeumot csinálni!).

3) A munkásosztályról szólva viszont gyakran arról feledekünk el, hogy erősen rétegezett s egyes rétegeinek igen különbözők a művelődési szokásai. (A közművelődési párhatározat vizsgálataiban is nagyon világossá vált, hogy a munkásság "felső" rétegeinek a művelődési szokásai és igényei az értelmiségi középrétegek igényeinél is magasabbak!) Aki nem csak papíron ismeri a magyar munkásokat, az tudja, hogy igenis vannak muzeumlátogató rétegei. Azért persze papírról sem árt ismereteket szerezni: a magunkfajta csak így tudja azt, hogy az elmúlt 30 év alatt a munkásság létszáma háromszorosára nőtt - s ez azt is jelenti, hogy kétharmada első generációs vagy épp friss munkás (ingázó, bejáró stb.), s az utóbbiak kulturális szokásai a semmivel egyenlők. De ezeknél a rétegeknél a kulturális szokások kialakítása nem is kezdődhetik a muzeumokkal.

A fentiekből jutok arra a következtetésre, hogy a muzeumok, azon belül pedig a művészeti muzeumok közművelődési stratégiáját a munkásság viszonylatában a muzeumok helyének és lehetőségeinek figyelembe vételével, a művészeti muzeumok sajátos és újraprendező feladataira koncentrálna, s a munkásságon belül meglévő igényekre és tradíciókra építve kell kialakítanunk.

1) Nem tömeges látogatottságra kell törekednünk, hanem állandó, ismereteket és művészeti élményt nyújtó, választékot és aktivitást biztosító szolgáltatásokra. Ennek két eszköze az állandó, standard ismeretanyagot adó mű-

vészet- Ml. művelődéstörténeti összefoglalás kiállítás formájában és a mai művészettel kapcsolatot jelentő és építő időszaki kiállítások változó anyaga. Természetesen korszerű szolgáltatás formájában: bő választékú írott és illusztrált ill. képes kísézőinformációkkal, tárlatvezetésekkel és előadásokkal, az új muzeumlátogató igényeire is tekintettel!

2) A művészeti muzeumok feladata egyrészt a vizuális kultúra fontos kulcspontjainak, nevezetesen toposzainak és jelképeinek tartósítása és szüntelen, korszerű újraértelmezése, mint a tradíciók folyamatosságának biztosítása generációk számára. Másrészt a korszerű műveltségmodell formálása (vagy épp megteremtése!) a vizuális kultúra megnövekedett szerepe értelmében: a vizuális nyelvismeret megalapozása és fejlesztése a képzőművészeti muzeumoknál, a környezetkultúra humánus, emberi léptékű modelljeinek tudatosítása és megismertetése az építészeti és iparművészeti muzeumoknál. Ezeket a feladatokat egyrészt a kiállítások korszerű formái realizálhatják, másrészt az eköré koncentrált ismeretterjesztő munka. (Itt most nem szölok arról, ami egyébként alighanem természetes, hogy mindez a muzeumi tudományos kutatások átprogramozását is szükségessé teszi, a beszűkült, pozitivistá deskripciókból és évszázados, de mára elavult motívumkutatásokból az új, háttértudományi aspektusok felé fordulást igényli.)

3) Végül, a fentiekből is következően, a munkásművelődés muzeumokban folyó munkája gerincévé nem a kampányokat és az adminisztrálható nagy "hadítetteket" kell állítanunk, hanem a távlati, tervszerű és szívós munkát (aminek a gyümölcsei persze csak lassan fognak beérni). Lényegében arról van szó, hogy a munkásság magas kulturális igény szintű rétegeire építve, a muzeumi kultúra presztízsét kell társadalmilag szélesítenünk és prolongálnunk. Magyarán: nem a középkori felnőtt mun-

kásokra kell orientálódnunk, hanem azoknak a gyermekeire - amazoknak a szokásain nem a muzeum fog tudni változtatni, a jövőtuda és az utódok iránt érzett felelősség viszont elég erősen megvan a munkások szélesebb rétegeiben is: sokat megtesznek gyermekeik érdekében, amit saját érdekükben már nem képesek. A muzeumlátogatás az uralkodó osztályok privilégiuma volt - a nevelés, szokások rögzítése után hagyományozódott ez a privilégium. Nekünk a munkások gyermekeit kell - nevelés családi és intézményes formái segítségével - a muzeumba beszoktatni, a muzeumba járást életmód-tényezővé erősíteni a munkásoknál is. Ennek alapvető fázisai: először, az iskola vigye be a muzeumba a gyereket, másodsor, a gyerek találjon a muzeumban olyasmit, amiért máskor (pl. szabadidejében, szüleivel stb.) is elzarándokoljon oda.

Mindez nagyon szépen elképzelhető - annál nehezebb megvalósítani. Különösen a mi feltételeink között. Arról, hogy a muzeológusok szemlélete megváltozzék, még csak tudunk tenni - érezhető máris némi friss levegő. (A Szépművészeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria értékes és eredményes kísérletekbe kezdett.) Azt elérni, hogy a gyerekek érdekes és újralátogatásra csábító dolgokat találjanak a muzeumokban, jelenlegi szervezettségünk és anyagi eszközeink elosztásának módja nem segíti eléggé. (Konkrét példák az Iparművészeti Múzeumból: klubhelyiségre, büfére nyomoruságos raktározási helyzetünk miatt nem is gondolhatunk, míg a társbérlőktől meg nem szabadulunk; iskoláknak szóló körlevelünk hetek óta sokszo-

rosító üzemet keres; míg más muzeumnak tucatnyi népművelőre telik, nekünk másfél emberünk van s nem futja egy grafikusra sem; propagandaanyagunk a kiadói monopólium miatt egyre siralmasabb stb. Általános gond: építőipari és szakipari vállalatunk érdekeltségi ösztönzői olyanok, hogy a kulturális beruházások és felújítások munkáira csak kegyet gyakorolva vállalkoznak és kegyetlenül elhúzzák - felborítva ezzel munkánk rendjét és terveinket.)

Végül két számomra ellenszenves törekvésről is hadd szóljak. Az egyik: nem tartom szerencsés dolognak a muzeumok fenntartási, karbantartási, javítási munkáinak elvégzését társadalmi munkában - ez látszatszerű megoldás. Legfeljebb valami sajátosan új és társadalmilag érzékelhetően fontos berendezkedés céljára érdemes ilyen segítséget igénybe venni (pl. vidéki muzeum klubja a helyi ipari üzem segítségével). A másik: egyenesen veszélyesnek és károsnak tartom a muzeumlátogatások egyre gigantikusabb méretű és apparátusú szervezését. Az autóbusszon beszállított muzeumlátogató voltaképp adminisztratív kényszer áldozata - nem tragikus értelemben áldozat, de abban az értelemben, hogy megfosztják a választás és az aktivitás minimális lehetőségétől is, feltétlenül az. Ha a látogató gyerekkorától megszokja, hogy a kulturáért nem kell se pénzt adni, se fáradságot, sosem lesz érték számára - az ilyen látogató csak a létszámot, a statisztikát növeli, nem a kiművelt emberfőket és a művelődést igénylő, tudatosan választó és fáradozásra érdemes értéként kezelő szocialista emberek számát szaporítja.

Múzeumi hónap Borsodban

Tizennegyedik alkalommal rendezzük meg országszerte a Muzeumi és Műemlékvédelmi Hónapot. E jeles alkalommal hazánk 195 muzeumának kapui még szélesebbre tárulnak, hogy a látogatóknak bemutassák kincseiket, előadásokon, találkozón megismertessék hallgatóikkal a muzeumügy és hazai műemlékvédelem legújabb eredményeit. Közismert műemlékvédelmünk nemzetközi színvonala, példázza a korábban hazánkban tartott nemzetközi kongresszus is.

A Muzeumi és Műemlékvédelmi Hónap megyénkben kiváló alkalom arra, hogy gazdaságilag oly jelentős területünk eme tekintélyes humán intézménye felé fordítsa közvéleményünk érdeklődését és megtisztelő figyelmét. Világszerte tanui lehetünk a muzeum ügy iránti megnövekedett figyelemnek. Jelzi ezt a látogatottság emelkedése. Az UNESCO adatai 12.000 muzeumot tartanak nyilván világszerte, látogatóik száma 1965-1970 között 40%-kal több, mint a megelőző években.

A ma emberének érdeklődését a mult értékei iránt több jel mutatja. Kifejezésre jut abban, hogy menti ezeket. Muzeumokban, gyűjteményekben zárt térben és szabadtéri muzeumokban egyaránt. Számosan a megnőtt szabad idő folytán szívesen áldozzák szabad óráikat leletek mentésére, gyűjtésére. A hűtött, fűtött, minden kényelemmel ellátott lakásokban megbecsült helyet kapnak nagyanyáink ma már ném használt vasalói, gyertyatartói, rézmozsarai. Alig található modern lakótelepi lakás népi tárgyakkal, kancsók, kerámiák, fafaragások nélkül. Ez az érdeklődés olykor nem kívánt formákat és méreteket ölt és magángyűjtők kezére juttat nemzeti értékeket is. Ezért kellett törvényt alkotni a tárgyi emlékek védelméről.

Az életforma változással a muzeumok szerepe is megváltozott. Világszerte keresik a formát, a keretet, amellyel a ma embere igényét illetően és méltóan szolgálhassák. A didaktikusnak és dinamikusnak elnevezett muzeum típusban egyaránt igény, hogy munkájában előtérbe kerülhessen művészi és művelődési értelemben: a szolgáltató és nevelési jelleg. Amióta Gagarin megjárta a világűr, az oktatásban előtérbe került a természettudományok nagyobb súlya. Ámde az ember Janus arcú. Egyik fele a világűr és a tenger mélységeit kutatja. Másik fele leszáll a tenger mélyére egy régi vázáért és a legmodernebb eszközökkel méri, faggatja, hány ezer évet számlál. A művészeti oktatás és nevelés színhelye és hangsúlya világszerte egyre inkább a muzeumokra tevődik át.

A magyar muzeumi statisztika is a muzeumügy iránti fokozott érdeklődést jelzi. Hazánk muzeumait és gyűjteményeit az elmúlt években 10 millió látogató kereste fel. Gyakorlatilag hazánk csaknem minden állampolgára. Az érdeklődésre szebb és meggyőzőbb bizonyítékot aligha szolgáltatathatunk. Pártunk KB közművelődésre vonatkozó határozatának 14. pontja világosan jelzi a megnövekedett jelentőséget: "Mint elsősorban közművelődési intézményeknek - tudományos munkájuk mellett - céltudatosabb és hatékonyabb nevelő - művelő szerepet kell vállalniuk."

A magyar muzeumügy létkérdése, mennyire tudja magasabb fokon a közművelődés szerves részévé tenni munkáját.

A megtisztelő feladat azonban még sok feltételt kíván. Még jobb anyagi ellátottságot és még több, megfelelő, tudományosan jól képzett szakembert. A mai helyzetben sok, ma még akadályozó tényező feloldásra vár. Többek között az, amely a muzeumok tudományos dolgozóinak helyzetét ma még oly nehézé teszi. A sokféle napi igény, amely szinte óránként váltakozva muzeológusként, tudósként, pedagógusként, belső berendezőként, kiállítás rendezőjeként, anyagmozgatóként kívánja szellemi, fizikai erejüket. A közművelődés ügyében országosan is, és megyénkben is keresni szükséges a továbbjutás, a fejlődés jobb lehetőségét.

A Muzeumi Hónap ünnepi alkalma módot ad arra is, hogy muzeumi szervezeteink megyei eredményeiről szólhassunk. Már az elmúlt esztendőben, amikor nekünk jutott az országos megnyitó megtiszteltetése, örömmel adtunk számot a fejlődésről. S nálunk talán nagyobb öröm, mint másutt, hiszen nagymultu muzeumunk történetében az elmúlt évet megelőző erőfeszítések ellenére is a gondok meghaladták az eredményeket és a sajnálatos falbeomlás miatt gyakorlatilag 6-7 évet muzeumi élet nélkül tengődtünk. Városunk polgársága és ifjúsága újból tanulja szeretni és látogatni megifjodott intézményünket.

Örömlenkre szolgál, hogy megyei muzeumi szervezetünk tudományos gárdája megerősödött; intézményünk országosan is számontartottá vált. Érdeklődéssel olvasunk minden hirt, amely munkánkat szemmel kíséri. Megyénk párt- és állami vezetése elismeréssel kíséri a muzeum munkáját. Testületi látogatásaikkal ennek bizonyosságát adják. Városaink - székhelyünkkel Miskolccal együtt - és megyénk lakói egyre többen keresik meg az állandó, színvonalas kiállítást:

100.000 látogató kereste fel az elmúlt évben kiállításainkat. Muzeumunk és szakavatott vezetése nagy gondot fordít a kiállítások színvonalára, a közönséggel való találkozásra.

Örömmel adunk számot az ünnepi alkalommal is a megyei muzeumi hálózat fejlődéséről. A megszépült és szakmailag sokat fejlődő Herman Ottó emlékházról, a mezőkövesdi Matyó Muzeum átrendezéséről, a Tokaji Pince Muzeumról, a 17 tartalmilag, esztétikailag, technikailag magasrendűen bemutatott kiállításról. Képzőművészeti kulturánkat jól szolgálja a Képtár. A megyei kisgalériák szakmai irányítását is magasrendűen betölti. A kiadott kiállításvezetők régi hiányt, jó színvonalon pótolnak. Új kezdeményezésünk a Kohász Galéria munkásosztályunk művészeti nevelésének szép bázisa. Ez esztendő új mecénásokat is adott megyénk művészetének. Domján József Kossuth-díjas nagyértékű gyűjteménnyel gazdagította Sárospatakot, Czinke Ferenc érdemes művész pedig szülőfalujának Pácinnak adott szintén nagyértékű grafikai gyűjteményt. Megyénk dolgozói szeretik muzeumunkat. Éppen ezért még sokat kell tennünk a feltételek további javításáért. De sokat kell még azért is tennünk, hogy még többen megismerjék művészeti, tudományos eredményeinket, látogassák kiállításainkat. Ehhez még jobb ismertető, propaganda munkával hozzá is kell dolgozainkat segíteni.

Szép hagyománya a Megyei Muzeumi és Műemléki Hónapnak, hogy ilyenkor kerül sor az Istvánffy Gyula néprajzi pályázat értékelésére. Idei pályázati felhívásunk is szép eredménnyel járt. 84 fiatal és tapasztalt kutató munkáját bíraltuk el. Köztük sokan már országosan ismertek és elismertek. Nemcsik Pál munkáját: Az Ózd vidéki munkásság dalait a Zenemű Kiadó is közreadta. Nagy Géza karscai kutatásait országosan számontartják. Szabó Lajos: Taktaszadai mondái is a közelmúltban kerültek kiadásra. Mindez azt is jelzi, hogy a Hazafias Népfront segítségével elindított és támogatásával kísért mozgalom eredményei a megyénkben folyó

munkát országosan is megbecsültté teszik. Az idei pályázatok megoszlása örvend-
tes: 2/3-a néprajzi témákat ölel fel. Tárgyuk: a paraszti gazdálkodás, földrajzi ne-
vek gyűjtése, népművelési témák. A díjazott művek között egyaránt található falukró-
nika, szociográfiai jellegű írás, munkáscsaládok életéről szóló kutatás.

Az egyéni gyűjtők, pályázók mellett a kollektív pályázók is szép számuak. Ózd,
Sárospatak, Mezőkövesd, miskolci Földes Gimnázium, a sárospataki gimnázium, a
mezőcsáti, putnoki gimnázium és a borsodnádasi szakkör szerepelt dicséretesen.

A pályadíjakat felajánló Megyei Tanácsnak, Miskolc megyei Városi Tanácsnak,
a Megyei Művelődési Központunknak, az SZMT-nek, megyei KISZ Bizottságnak, HNF
Megyei Bizottságának, a Herman Ottó muzeumnak ezuton fejezem ki köszönetünket.
Őszintén kívánom, hogy a néprajzi és honismereti munka adjon a továbbiakban is a
gyűjtőknek sok örömet és növeljék megyénk jó hírét.

A Megyei Muzeumi és Műemléki Hónap jeles alkalmát megragadva tisztelettel
köszönöm a Kulturális Minisztérium Muzeumi Főosztályának mindazt a nagyértékű
segítséget, amelyet az elmúlt esztendőben is megyénknek, muzeumi szervezetének
nyújtani szíves volt. Kérjük pártfogásukat a jövőben is.

A Borsod-Abauj-Zemplén megyei Muzeumi és Műemléki Hónapot örömmel megnyitom.

Megjegyzések a múzeumok V. éves tervéhez

A Kulturális Minisztérium Múzeumi Főosztálya irányelvei alapján és az irányelvekhez csatolt segédletek (Országos Múzeumi Tanács állásfoglalása, normatíva jellegű ajánlások, a KNEB hét megyében lefolytatott vizsgálatának kivonatos jegyzőkönyve) felhasználásával a Kulturális Minisztérium és a tanácsok felügyelete alatt működő múzeumok elkészítették öt éves tervüket. Összeállítják öt éves tervüket a más tárca felügyelete alatt működő múzeumok is.

Az öt éves terv új vonása, hogy a - magyar múzeumok történetében először - az intézmények működésük egész területére megfogalmazták főbb céljait és feladataikat, és ez lehetőséget nyújt arra, hogy mind maguk, mind a felügyeleti szervek a szakmai és közművelődési feladatokat, azok elvégzéséhez szükséges feltételekkel, valamint a fejlesztés terveivel együtt lássák.

A tervek megvitatása a közelmúltban zajlott le, kijavításuk, módosításuk folyamatban van. A szakfelügyelő országos múzeumok és a Kulturális Minisztérium által összesített terveket - különböző szintű egyeztetések után - országos múzeumigazgatói értekezlet fogja megvitatni és azt követően kerül sor kiadásukra. Az elkészített és beküldött tervek áttekintése és tanulmányozása azonban már most lehetőséget nyújt néhány általánosítható észrevétel, tapasztalat megfogalmazására, amely - a teljesség igénye nélkül - segítséget nyújthat a tervek véglegesítéséhez, ill. végrehajtásukhoz. A következőkben - a Kulturális Minisztérium és a tanácsok közvetlen felügyelete alá tartozó múzeumok tervei alapján - ezeket az általánosítható tapasztalatokat kíséreljük meg összefoglalni.

A TERVEK JELLEGÉ, A TERVEZÉS SZINNVONALA

A középtávu, vagy távlati tervek elkészítése lehetőséget nyújt minden intézménynek, hogy áttekintse a fejlődés addig megtett útját, megfogalmazza saját maga számára a főbb célokat és lehetőségei figyelembevételével rögzítse a célok megvalósítása érdekében szükséges intézkedéseket. A tervek áttekintése meggyőzően igazolja, hogy a legtöbb országos múzeum és megyei múzeumi szervezet élt ezzel a lehetőséggel, a számára adott, vagy elérhető feltételek figyelembevételével konkrétan megfogalmazta főbb feladatait. Az a tény, hogy a magyar múzeumok történetében először nemcsak a tudományos munkára, hanem a múzeumi működés minden fontosabb területére ütemezett tervet kellett készíteni, a tervek készítés a felügyeleti szervekkel történt többszöri konzultációk alapján, az anyagi és személyi feltételek, továbbá jobbra a reálisan várható fejlesztés mérlegelésével valósult meg és általában kizárta a formális tervezés lehetőségeit. A tervek tanulmányozásakor és a tervek megtárgyalásakor tapasztalni lehetett, hogy a múzeumok és a felügyeleti szervek egyaránt komolyan vették a feladatukat és ez a komolyság tükröződik a tervek konkrétságában és átgondoltságában is.

Az ötéves tervek új vonása, hogy minden korábbi tervnél közművelődés centrikusabb. A tervek tulnyomó többsége - a vonatkozó párt- és állami határozatoknak, valamint a Kulturális Minisztérium által a tervkészítéshez kiadott irányelvekben megfogalmazott fő céloknak megfelelően - a múzeumok közművelődési funkciója kiszélesítésére, elmélyítésére, a múzeumot látogató közönség tartalmasabb és színvonalasabb kiszolgálására, továbbá a működési feltételek javítására irányul és a feladatok megoldását szolgálják jobbra a személyi és a dologi fejlesztés tervei is.

KÖZÉPTÁVÚ TUDOMÁNYOS TERV

A tudományos terv összeállítását a Kulturális Minisztérium saját hatáskörben készítette elő. A szakfelügyelő országos múzeumok 1975. év első felében megfogalmazták a főbb tudományos feladatokra vonatkozó ajánlásait, melyeket különböző fórumokon a szakmunkálatok tervbeiktatás és amelyek egy-egy megyei múzeumi szervezetre vonatkozó részfeladatait a szakfelügyelők a helyszínen megbeszélték. Az előkészületek és a tudományos munka tervezésénél korábban szerzett tapasztalatok ellenére a középtávú tudományos tervek általában az ötéves tervek kevésbé sikerült részei közé tartoznak.

Általánosságban feltűnő a múzeumokban művelt tudományterületek tervei a kiemelt, országos kutatási főirányhoz kapcsolódó, közösen megoldandó fő feladatok kis száma, ill. olyan munkálatok tervbeiktatása, amelyek már több tervciklusban szerepeltek, megoldásukra és befejezésükre azonban ebben a tervciklusban sem lehet számítani.

Ismét hibája a tudományos terveknek a tultervezés, egy-egy kutató, vagy intézmény által vállalt és teljesíthetetlen feladatok nagy száma, továbbá több intézménynél tapasztaltnál lehetett periférius, nem a fő feladatok megoldását segítő témák tervbeiktatását.

A gyűjteménygyarapítási tervek általában nincsenek összhangban az állandó kiállítások terveivel és az esetek egy részében ebben a tekintetben is kevésbé fontos, helyi igényekkel sem magyarázható, koncepciót nélkülöző gyűjtési témák kerültek a tervekbe. Ezek a hiányosságok arra mutatnak, hogy egyik-másik tudományos terület a tartalmi korszerűsítést és az igényeknek jobban megfelelő gyűjtési koncepció kialakítását igényli.

Fontos helyet foglalnak el a középtávú tudományos tervben a tudományos feldolgozás feladatai és ezzel összefüggésben a tudományos igényű kiadványok tervei is. Általánosságban itt is tultervezés tapasztalható, a kellő önmérséklet és a reális kapacitás felmérésének a hiánya. A tudományos feldolgozás jelentős része adatközlés, vagy lokális jellegű feldolgozás, a nagyobb és átfogóbb összefüggések feltárásának igénye nélkül.

A múzeumok tudományos kiadványainak tanulmányozása és az eddig elvégzett tartalmi elemzések arra mutatnak, hogy a múzeumi évkönyvek külső színvonala emelkedő tendenciájú, ugyanakkor a tartalmi színvonal - nem egy esetben - évről-évre csökken. Ennek ellenére az ötéves tervben a tudományos kiadványok számának és terjedelmének tervezett növelése tapasztalható, ami nyilvánvalóan általában nincs arányban sem az intézmény tudományos kapacitásával, sem a rendelkezésre álló anyagi fedezettel.

Feltűnő a tultervezés és a realitások mellőzése az egyéni tudományos továbbképzés terveinél. Meglepően sok az egyetemi doktorátus, ill. tudományos minősítést elérni szándékozók száma, ami önmagában nem lenne baj. A probléma ott van, hogy jobbra olyan kutatók állítottak maguk elé ilyen célt, akik ezt az előző tervciklusban sem tudták elérni és olyanok is, akik eddig semmiféle biztosítékot nem nyújtottak

arra, hogy a feladatot meg tudják oldani. Ezek a tények elsősorban az intézményvezetők, valamint a szakfelügyelők erélytelenségére és túlzott tapintatosságára hívják fel a figyelmet.

Nem sok intézmény vállalkozott arra, hogy a tudományos tervek közé a muzeológiai, muzeumi módszertani munkával kapcsolatos terveket megfogalmazzon. Elsősorban az országos muzeumok érzik a szükségességét annak, hogy a muzeumi nyilvántartás, műtárgyvédelem, raktározás, a muzeumi biztonság kérdéseivel - a gyakorlati, operatív tennivalókon túl - elméletileg is foglalkozzon. E feladatok megoldásához a Kulturális Minisztérium is segítséget fog nyújtani.

A szakmai-ideológiai továbbképzés tervének összeállítása az országos muzeumok feladata volt, a megyei muzeumi szervezetek, nem egy esetben, értékes javaslatokat fogalmaztak meg. Annak ellenére, hogy a végleges tervek még nem alakultak ki mindegyik területen, általában meg lehet állapítani, hogy azok az országos muzeumok, amelyek ezt a feladatot eddig is komolyan vették, értékes és átgondolt tervet készítettek. Más muzeumoknál ebben a tekintetben is igénytelenség tapasztalható, a továbbképzés fontosságának lebecsülése, továbbá olyan hiányosságok, hogy a továbbképzési tervet sem a tudományos tervvel, sem a szakmai megalapozottságu közművelődési tervvel nem egyeztetették. Szükségesnek látszik, hogy a szakmai-ideológiai továbbképzést néhány területen (pl. a művészeti muzeológia területén) összevontan és nagyobb felelősséggel szervezzük meg.

Általános igény mutatkozik az un. post graduális képzés, továbbképzés bevezetésére, egyik-másik országos muzeum ebben a tekintetben kezdeményező lépéseket tervez. A továbbképzés e formájának a megoldását a Kulturális Minisztérium is napirenden tartja. Meg kell oldani a muzeumi tudományos technikai segéderőket, restaurátorokat, preparátorokat, fényképészeket), a muzeumi könyvtárosokat, valamint a muzeumi népművelőket, propagandistákat, kiállításrendezőket stb. rendszeres továbbképzését is, amelyet a Kulturális Minisztérium ugyancsak közeljövőben megoldandó feladatként kezel.

A középtávú tudományos tervek általánosítható tapasztalata, hogy a tervek nem elég konkrétak, gyakran hiányzik az ütemezésük, továbbá a határidők és a felelősök rögzítése.

A KÖZMŰVELŐDÉSI MUNKA KÖZÉPTÁVÚ TERVE

A muzeumi közművelődési munka tervei ilyen részletezettséggel első ízben kerültek öt éves tervbe. E munka tervezésekor a muzeumok kevés tapasztalatra építhettek, ez az oka, hogy egyes muzeumok e tevékenység feladatainak megfogalmazásakor nem eléggé konkrétan és határozottan jelölik meg a teendőket. Néhány muzeum - bár tisztességes szándékkal - csak a már bevált akciókat, programokat, módszereket ismételteti és az új feladatok csak formálisan jelentkeznek. Ez arra mutat, hogy a Kulturális Minisztériumnak a tervciklus folyamán intenzíven kell foglalkoznia a muzeumi közművelődési munka különböző területeinek tartalmi, módszertani, gyakorlati fejlesztésével, az operatív lebonyolításra, valamint a feltételek megteremtésére vonatkozó ajánlások, intézkedések kidolgozásával. Ezt a feladatot a tárca a muzeumi terület érintett munkatársaival, vezetőivel, más területek szakembereivel karöltve, a hazai és a nemzetközi tapasztalatok széleskörű elemzésével és felhasználásával kívánja elvégezni.

A közművelődési munka középtávú tervében a muzeumok igényességét elsősorban az állandó- és az időszakos kiállítások nagy száma mutatja. Itt is bizonyos túltervezéssel kell számolni, hiszen nyilvánvaló, hogy a tervezett valamennyi állandó kiállítást sem központi keretből, sem a megyei muzeumi szervezetek erőfeszítésével

és a megyei tanácsok anyagi támogatásával nem lehet megvalósítani. Az 1976. évi terv már elkészült, a további évek szelektált terveit az illetékes muzeumokkal, ill. felügyeleti szerveikkel való konzultálás, egyeztetés után lehet elkészíteni.

A kiállítások tematikájában általában tükröződik a muzeumoknak az a törekvése, hogy sajátos ismeretanyagukat új feldolgozásban, új összefüggések feltárásával mutassák be és a történeti vonalvezetés töretlensége érdekében - egy-egy megyei muzeumi szervezetenél - valamennyi tudományterület eredményeit felhasználják. E dicséretes törekvések mellett több helyütt találni a tervekben korszerűtlen szemléletet, elavult tudományos koncepciót képviselő kiállítási tematikát, kevés befektetést igénylő "örökzöld" témákat.

Az időszaki kiállítások gerincét az évfordulókhöz kötődő emlékkiállítások és a már jól bevált kiállításorozatok (pl. művészeti biennálék) alkotják. Egyre több országos muzeum és megyei muzeumi szervezet épít ki ilyen sorozatokat, melyek a megye és a város kiemelkedő jelentőségű kulturális eseményei közé nőnek ki magukat.

Ebben a tervciklusban is feltűnő az időszaki kiállítások tematikai aránytalansága, amennyiben - részben indokoltan - a képzőművészeti kiállítások dominálnak, de tapasztalni lehetett a tervekben a sokrétűsége, sokszínűsége való törekvést is, és a világnézeti nevelésben fontos szerepet játszó kiállítások (természettudományi, ipar-történeti stb.) számának növekedését. Fel kell vetni azt is, hogy vajon muzeumi feladat-e a tervekben nagy számmal szereplő kezdetleges, kisebb kvalitással rendelkező képzőművészeti tárlatok, egyéni kiállítások rendezése?

A korábbi tervciklusnál nagyobb mértékben élnek a muzeumok a cserekiállítások lehetőségeivel. A budapesti muzeumok számos kiállítást szándékoznak vidéki városba vinni, és több megyei muzeum tervezi fővárosi bemutatkozását.

Új vonásként jelentkeznek a tervekben azok a kiállítások, amelyek egyfelől a muzeumok és az iskolák, másfelől a muzeumok és az üzemek együttműködésével közös célok megvalósítását szolgálják. Ezek a célkiállítások aktív és konkrét szerepet kapnak az iskolai oktatási anyag elmélyítésében, az üzemekben bemutatásra kerülő mini-kiállítások pedig a muzeumokat vizsik közelebb az ipari munkássághoz.

Változatlanul fontos szerepet töltenek be a muzeumi közművelődési munkában a vándorkiállítások. Mind az országos muzeumok, mind a megyei muzeumi szervezetek terveiben jelentős számban találunk - elsősorban muzeummal nem rendelkező településen vándoroltatott - kiállításokat, melyek tematikája általában egy-egy konkrét pedagógiai, világnézeti, művelődéstörténeti célt szolgál. Számolni kell azzal, hogy a tervciklusban kevesebb központi rendezési vándorkiállítás készül. A vándorkiállításokat a jövőben a megyéknek kell elkészíteniük, a helyi igényeket kielégítő témákban.

A kiállításokhoz szorosabban kapcsolódó muzeumi közművelődési munka tervei között első helyen a tárlatvezetés áll. A muzeumok általában arra törekednek, hogy programját kiszélesítsék, tematikáját és módszerét pedig a látogató közönség különböző felkészültségű rétegeihez igazítsák. Több helyütt tervezik az idegennyelvű és a gépi tárlatvezetések megoldását. Meg kell állapítani azonban azt is, hogy a megyei muzeumi szervezetek egy részénél, különösen a nem megyeközpontban lévő muzeumoknál ebben a tekintetben nincsenek meg az előrelépés személyi és dologi feltételei.

A kiállításokhoz közvetlenül nem kapcsolódó muzeumi közművelődési tevékenység tervei közt, a már hagyományos és jól bevált programok, akciók mellett, elsősorban azok a tervek érdemelnek figyelmet, amelyek a közművelődési párthatározat alapján az ifjúság és a munkásosztály szélesebb és magasabb színvonalu muzeumi el látását szolgálják. Ilyenek a gyermekfoglalkozások, az ifjúság különböző rétegei, üzemi munkások, szocialista brigádok részére szervezett klubestek, muzeumi bemutatók, filmvetítések, vetélkedők, műtárgy bemutatások, hangversenyek, különféle tan-

folyamok, stb. Örvendetes az is, hogy e rendezvények kampányszerűsége csökkenő, a muzeumok többsége arra törekszik, hogy ezeket a szolgáltatásait folyamatosan biztosítsa. Meg kell állapítani azonban azt is, hogy ilyen programokat csak az országos muzeumok és a megyei muzeumok egy része tudja folyamatosan szervezni, ahol muzeumi közművelődési, nevelési csoport működik és ahol a technikai feltételek (klubhelyiség, előadóterem, vetítő, stb.) rendelkezésre állnak.

Az ismeretterjesztő kiadványok döntő többségét minden muzeum tervében a kiállítási katalógusok, vezetők alkotják. Jogos és helyes elhatározás az a törekvés, hogy minden állandó kiállításához és jelentősebb időszaki kiállításához katalógust adjanak ki. Az elképzelések megvalósítását azonban az esetek nagy részében anyagi problémák gátolják. Éppen ezért arra kell törekedni, hogy a muzeumok színvonalas tartalmu, de olcsó előállítású vezetőket, ismeretterjesztő kiadványokat adjanak ki és gondoskodjanak azok tömegterjesztéséről.

A korábbi tervciklushoz képest előrelépést lehet tapasztalni a muzeumi propaganda területén is, bár tudjuk, hogy a muzeumok egy része már a közelmúltban igyekezett propagandá munkáját színesíteni. A tervek egy része - legalábbis a megyei muzeumi szervezetek egy részénél - arra irányul, hogy a helyi tömegkommunikációs eszközöket (sajtó, rádió) jobban kihasználják és szorosabb kapcsolatot építsenek ki az idegenforgalmi szervekkel.

A MÚZEUMOK DOLOGI FEJLESZTÉSI TERVEI

Az ötéves terv fő céljaival összefüggésben a terv e részének összeállításakor az intézmények elsődleges törekvése az volt, hogy mind a tudományos, mind a közművelődési munkához jobb feltételek kialakítását, megszervezését biztosítsák. A tervdokumentum e részének konkrét kidolgozását, az alapvető feladatok megjelölését megkönnyítette az is, hogy a muzeumok többségénél évek óta számon tartott és sürgetett feladatokról van szó, amely a működés kiszélesítését eddig is akadályozta. A fejlesztési tervei általában konkrétak és ütemezettek, és magas színvonalu kidolgozásukhoz segítséget nyújtott a fenntartó szervekkel előzetesen lebonyolított konzultáció és egyeztetés is.

A működési feltételek javítására irányuló törekvést tükrözi az is, hogy alig van megye, amely új - több funkciójú - muzeum alapítását vette tervbe. A közművelődési munka kiszélesítését és a műemlékvédelem ügyét egyaránt szolgálják azok a majd mindegyik dokumentumban domináns tervek, amelyek műemlék épületben muzeumi kiállítóhely létesítését irányozzák elő.

Kiemelkedő helyet kaptak a tervekben azok a fejlesztések, felújítások, amelyek a muzeumok közművelődési munkája jobb feltételeit vannak hivatva biztosítani. Majd mindegyik országos és megyei muzeum tervezési kiállítási helyiségek, előadótermek, klubhelyiségek építését, illetve biztosítását, és komoly törekvések vannak arra is, hogy a közönség kulturált fogadását biztosítsák (porta, ruhatár, árusítóhely, stb.). Megnövekedtek az igények a már meglévő - jobbára elöregedett épületben működő - muzeumok, kiállítóhelyek korszerűsítésére, részbeni vagy egészenbeni tatarozására, felújítására, a kiállítási termek és raktárak fűtésének korszerűsítésére. E munkálatok nem egy helyen az új állandó kiállítás megrendezésének feltételeként szerepelnek a tervekben.

A muzeumi műtárgyvédelem korszerűsítését központi intézkedéssel már az előző ötéves tervben megkezdttük. A muzeumok egy részét sikerült ellátni korszerű restaurátor műhelyekkel, műszerekkel, raktári polcokkal. Az új középtávu terv idevágó része elsősorban az országosan tapasztalható raktártér hiány csökkentését, a nyilvántartási elmaradások felszámolását és a muzeumok biztonságának növelését helye-

zi a feladatok központjába. E feladatok végrehajtásának új lendületet adott a KNEB 7 megyében lefolytatott vizsgálata, illetőleg a vizsgálat főbb megállapításai, valamint a Belügyminisztériumnak a muzeumok biztonságával kapcsolatos megállapításai és az ezt követő központi intézkedések.

A műtárgyvédelem szerteágazó problémaköréből néhányat a Kulturális Minisztérium kiemelten kezel és intézkedéseket dolgoz ki (nyilvántartás, restaurálás korszerűsítése, tömör raktározási módszerek, a raktártér jobb kihasználását biztosító polcrendszerek, speciális tárolóbutorok, dobozok, biztonsági berendezések, stb.). Meg kell vizsgálni azt is, hogy a szakmai felszerelés beszerzés rovaton előirányzott nagyszámu műszer, audió-vizuális berendezés, fotó felszerelés, sokszorosító berendezést, stb. közül intézményenként melyik beszerzése indokolt és a beszerzést hogyan lehet megszervezni.

A MÚZEUMI KÁDERFEJLESZTÉS TERVEI

A káderfejlesztés terveinél ugyanaz az átgondoltság tapasztalható, mint a dologi fejlesztési tervekénél. A legtöbb muzeum az előirányzott tudományos és közművelődési, valamint fejlesztési feladatokkal összhangban, ütemezetten állította össze káderfejlesztési terveit. A tervek pozitív vonása, hogy a muzeumok zöme a központi irányelveknek megfelelően elsősorban a közművelődési munkát szolgáló és az intézmény működésénél nélkülözhetetlen káderek munkába állítását tervezte, de általában elfogadható a muzeológusok fejlesztési terve is. A középtávú terv a bér- és létszám-gazdálkodásra vonatkozó központi intézkedések közzététele előtt készült el, ezért a káderfejlesztési tervet a muzeumok többségénél olyan alapnak kell tekinteni, amely tartalmazza az intézmény igényeit és amelynek a realizálása - az éves fejlesztési lehetőségek volumenétől függően - csak hosszabb távon valósítható meg.

A KÖLTSÉGVETÉS FEJLESZTÉSÉNEK TERVEI

Ennél a tervrésznél általában a muzeumok kétirányú törekvése tapasztalható. Egyfelől fejlesztésként állították be a belépő új káderek bérét, másfelől az eddigi költségvetésen kívüli támogatások összegét szándékoztak a költségvetésbe építeni.

Emellett általánosítható tapasztalat az, hogy a muzeumok többsége az új feladatok megoldását csak a költségvetés növelésével látja biztosítottak, nem élnek a belső tartalékok jobb kihasználásával és a belső átcsoportosítás lehetőségével, nem hajtják végre a költségvetés szerkezetének módosítását. A tervtárgyalások általános tapasztalata volt, hogy a megyei tanácsok nagy erőfeszítéseket tesznek a költségvetési helyzet javításáért, a célkitűzések azonban ebben a tekintetben is csak hosszabb távon érhetők el.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS TERVEI

A tervek tanulmányozásakor szembeötlő a muzeumoknak az a felismerése, hogy tudományos és közművelődési feladataikat önmagukban nem tudják megoldani. Minden országos muzeum és megyei muzeumi szervezet azt tervezi, hogy a felügyeleti szervekkel és a tömegszervezetek illetékes helyi szerveivel eddig is meglévő kapcsolatait erősítése mellett társadalmi kapcsolatait szélesítse egyfelől azért, hogy feladatai megoldásához segítséget kapjon, másfelől azért, hogy tömegbázisát növelje. Az országos muzeumok elsősorban a megfelelő tudományos kutatóhelyekkel, ismeretterjesztés országos fórumaival, a Hazafias Népfront területi szerveivel, a tömegszervezetekkel és a rokon tudományos területek intézményeivel szándékoznak kapcsolataikat erősíteni, az együttműködést szélesíteni és fokozni. Majd mindegyik országos muzeum tervei közt szerepel a muzeum baráti körének létrehozása vagy megújítása, a muzeum köré csoportosuló társadalmi erők mozgósítása.

A megyei muzeumi szervezetek elsősorban a helyi közművelődési intézményekkel szándékoznak intenzívebb kapcsolatokat kiépíteni, közművelődési tevékenységük összehangolása, közös akciók megszervezése és lebonyolítása, egymás munkájának segítése céljából. Ugyanakkor fejlesztik együttműködésüket a helyi TIT szervezetekkel, idegenforgalmi hivatalokkal és többségük jelentős szerepet vállal a honismereti mozgalom helyi irányításában, szervezésében, segítésében.

Uj tartalommal szándékoznak megtölteni a már működő vár baráti köröket, muzeum baráti köröket. A megyei muzeumi szervezetek együttműködési terveinek új vonása a különböző üzemekkel, vállalatokkal, ezek szocialista brigádjaival a kétoldaluan gyümölcsöző kapcsolatok kiépítése, illetőleg továbbfejlesztése, ilyen módon a muzeumok társadalmi bázisának szélesítése.

Irodalmi emlékhelyeink jelene és jövője

Referátumunk címében nem véletlenül használjuk az emlékhelyek megjelölést. Nem csupán a meglévő, köznyelven említve: "emlékházakról" kívánunk ugyanis szólni, hanem a szó tágabb értelmében mindazokról az objektumokról (házakról, kertekről, fákról, kisebb tájegységekről), amelyekhez irodalmunk nagyjainak emléke fűződik. A téma szükségességéről sem kell sok szót ejteni, hisz szocialista fejlődésünk utolsó tíz esztendejének tapasztalatai, életünknek szinte gyökeres és örvendetes változásai mindenkit meggyőzhetnek arról, hogy multunk emlékei a gyors fejlődés következtében igen gyakran veszélybe kerültek és kerülnek ma is. A jelenség természetesen nem újkeletű: ellenkezőleg. Ha úgy tetszik, irodalmi emlékhelyeink pusztulásának tisztes hagyománya van. Álljon itt csupán néhány példa. A mult század utolsó harmadában lebontották azt a Kölcsey által kialakított, a kor színvonalát messze meghaladó izléssel épített udvarházat, amelyben nemzeti himnuszunk keletkezett. E században, de még a felszabadulás előtt eltűnt Krudy Gyula szülőháza. De vannak szomorú tapasztalataink az elmúlt negyedszázadból is. Lebontották Gödöllőn Petőfi lakását, s hogy a világirodalom legnagyobb lírikusánál maradjunk, álljon itt elrettentő például a szatmárcsekei eset, amikor is a helyi Népfront Bizottság, a Petőfi Irodalmi Múzeum és az Országos Műemléki Felügyelőség tiltakozása ellenére kiadták a bontási engedélyt arra a református pap-

lakra (szép, XVIII. századi épület volt), amelyben Petőfi nemcsak hosszabb ideig vendégeskedett, hanem amelyben négy verse is született.

Elengedhetetlenül szükségesnek tartjuk, hogy emlékhelyeinkkel kapcsolatban némi történelmi áttekintést is adjunk. Tesszük ezt annál is szívesebben, hisz bizonyos kezdeményezések, egészséges törekvések több vonatkozásban ma is például szolgálhatnak. Áttekintésünk természetesen nem teljes, csupán arra törekszünk, hogy a mult egy-egy emlékhelymegóvási kísérletét felvázoljuk.

1873-ban a Magyar Tudományok Akadémia Kazinczy széphalmi parkjának azon a helyén, amelyen kuriájának dolgozószobája állott, egy igen izléses, masszív, görög templomot utánzó emlékcarnokot épített, amelyben részben az 1859-es tűzvészéből kimentett Kazinczy-relikviákat és a Kazinczy-ikonográfia zömmét helyezte el. Ennek az emlékcarnoknak - a köznyelven hibásan nevezik mauzóleumnak - kiállítását fejlesztette többször is tovább a Petőfi Irodalmi Múzeum, de minden modernizálás és korszerűsítés során gondosan ügyelt arra, hogy megtartsa eredeti jellegét. Ennek az 1873-as akadémiai tettek köszönhető, hogy Kazinczy hatalmas ősparkja, a parkon belül az író és családja temetkezési helye mind a mai napig érintetlenül fennmaradt. Közismert a kiskőrösi Petőfi-ház története. Jókai vezetésével az Írók és Művészek Egyesülete már a mult szá-

zad 80-as éveitől gondoskodott arról, hogy e becses emlékhelyünk ápolása biztos kezekben legyen, később a község tulajdonában volt a ház, ma pedig a megyei muzeumi szervezet egyik legszilárdabb egysége. - De szólhatnánk még a sümegi Kisfaludy-kuria és a badacsonyi Kisfaludy-ház történetéről is, amelyeknek megóvására ugyyszólván már a régmúltban történtek kísérletek. - A teljes igazsághoz természetesen az ellenpéldák is hozzátartoznak. 1964-ig kellett várunk arra, hogy emlékház létesüljön Madách Imre csesztvei otthonából, 1968-ra sikerült megoldani az álmosdi Kölcsey-kuria jövőjét. Ma ez az objektum egyik legszebb és legbeszédesebb irodalmi emlékhelyünk. Igen nagy adósságot törlesztünk akkor is, amikor 1971-ben állandó emlékkiállítás rendeztünk be Arany János hajdani kis nyári lakában, a hírhedt Tisza-kastély parkjában. Az emlékházak és emlékszobák hálózatának kiépítése természetesen a Petőfi Irodalmi Múzeum létrehozásával (1954) kerekedett ki.

E vázlatos történelmi áttekintés után még egy igen fontos kérdést tisztáznunk kell. A szakember számára világos tény, hogy minden emlékhelyet megmenteni szinte lehetetlen. Az életet megállítani, az egyre növekvő, jogos igényeket visszafojtani káros jelenség volna, ez sem közművelődésünknek, sem irodalmi hagyományaink kultuszának nem használna. Ezzel szemben a józan ész mérlegelésével mindent meg kell mentenünk, ami eleddig töröktől-tatártól, bünsős önmagunktól reánk maradt, mert az utókor egyszer számon fogja kérni tőlünk, miként sáfárkodtunk nemzeti hagyományainkkal. Gyakorlatilag: nem törjük magunkat azért, ha egy kizárólag helyi jelentőségű költő szülőháza az építendő autópálya útjába esik, de feltétlenül meg kell menteni - mert még megmenthető - az öreg Dörmögő csőszházat Szabadszálláson, ahol József Attila feledhetetlen napokat töltött, s amelynek környéke irodalmunk egyik legnagyobb versét ihlette

(Holt vidék). A megőrzendő emlékhelyre vonatkozó általános direktívákat, eljárásokat kidolgozni szinte lehetetlen; minden esetben külön-külön meg kell vizsgálnunk, hogy megőrzésüket, illetve likvidálásukat illetően mi a teendőnk.

Mi volt a helyzet 1974-ben az irodalmi emlékhelyekkel?

Az emlékhelyek pusztá felsorolása helyett hasznosabbnak véljük, ha azok jellegét, jelenlegi állapotát figyelembe véve az emlékhelyeket-csoportokba foglaljuk össze, tekintet nélkül arra, hogy mikor, milyen körülmények között és milyen anyagi ráfordítással jöttek létre.

Az első csoportba azok az emlékhelyek - ez esetben már emlékházak - tartoznak, amelyeknél ugyyszólván érintetlenül megmaradt az író otthona; a kiállítás tehát elsősorban maga az interieur. Ilyen mindennek előtt Gárdonyi Géza egri háza, az esztergomi Babits-ház, de ide sorolhatjuk Kisfaludy Sándor sümegi lakóházát, a kiskőrösi szülőház eredeti épületének egy részét is. Ezekben a házakban egy-két felirattól eltekintve az írőhoz tartozó tárgyak közvetlenül szólnak a látogatóhoz, magukba rejtve azt a veszélyt is, hogy egy-egy otthon kialakulása számtalanszor esetleges, véletlenszerű és nem bizonyos, hogy az interieur feltétlen jellemző magára az íróra. Babits esztergomi nyaralója, üveges verandája, kertje kétségtelenül írói atmoszférát sugall, de nem lehetünk biztosak abban, hogy az egri Gárdonyi-ház megtekintése után a látogatóban nem alakul-e ki egy negatív kép, ha csupán azok az író által festett képek maradnak meg a látogató emlékezetében, amelyeket a házban látott.

A második csoportban azokat az emlékházakat kell említenünk, amelyekben az interieur dominál ugyan, de azt szükségyszerűen irodalmi anyaggal egészítettük ki (kéziratmásolatok, kiadások, kor-dokumentumok, ikonográfia stb.). Ezek között kell megemlítenünk a bada-

csonyi Kisfaludy-házat (ez a "Balaton az irodalomban" c. kiállítással egészült ki), a balatonfüredi Jókai-villát, a horpácsi Mikszáth-kuriát. Ezek a kiállítások didaktikai, népművelési szempontból talán értékesebbek az előbbieknél. A látogatókra a relikviák kétségtelenül érzelmileg is hatnak, az irodalmi anyag pedig szélesebb ismereteket nyújt.

A harmadik csoport emlékházaira az a jellemző, hogy ezekben az irodalmi kiállítás dominál és csupán egy-egy butor vagy használati tárgy, "irodalmi relikvia" élénkíti a kiállítást. Ilyenek: az égyházasbetyei Berzsenyi-szülőház, Petőfi borjádi méhese, a szalkszentmártoni Petőfi-ház, a széphalmi Kazinczy-emléksarnok, az álmosdi Kölcsey-udvarház, a szabadsághegyi Jókai-szoba, a csesztvei Madách-kuria stb. Pedagógiai jelentőségük hasonló az előbbi csoportba osztottakéval.

A negyedik csoportba azokat az emlékházakat kell sorolnunk, amelyekben a fő hangsúly az irodalmi kiállításon van. Ezeket a kiállításokat az a szempont hozta létre, hogy jobb, ha egy emlékházban kiállítás van, még ha annak anyaga másodlagos is, mintha üresen állva, ebek harmincadjára kerül. Ilyenek a váli Vajda János-vadászház, a Gát-utcai József Attila-emlékszoba, az agárdi Gárdonyi-lakás, a kápolnásnyéki Vörösmarty-ház, a bakonszegi és a tiszaberceli Bessenyei-emlékházak, a dömsödi és a dunavecsei Petőfi-szoba, a kiskunfélegyházi Móra Ferenc-szülőház, a kecskeméti Katona József-szülőház kiállítása és a tiszacsécsi Móricz-ház. Ezekben a kiállításokban is találunk bőven tárgyi emlékeket, ezek azonban többnyire nem az írőhoz, hanem korához, környezetéhez kapcsolódnak és elsősorban atmoszféra-teremtő funkciójuk van. (Pl.: a kiskunfélegyházi Móra Ferenc-szülőházban rekonstruált szürszabó műhely, a kecskeméti Katona József-szülőházban rekonstruált XIX. századi takácsműhely található.)

Az ötödik csoportba azok a kiállítások tartoznak, amelyek nem kötődnek egy-egy emlékhelyhez, hanem egy-egy író városának-falujának múzeumában vagy más kulturális intézményében kaptak helyet. Ezek a kiállítások jellegük szerint igen sokfélék, mert irodalmi kiállítást éppen úgy tartalmaznak, mint sok-sok eredeti relikviát. Érdekes ezeket közelebbről is szemügyre vennünk. A balassagyarmati Palóc Muzeumban két ilyen kiállítás is van. Az egyik Madách Imre teljes pályáját és a Tragédia szinpadai pályafutását mutatja be, hellyel-közzel némi relikvia-annaggal; a másik pedig Mikszáth Kálmán pesti, illetve horpácsi butorait, használati tárgyait mutatja be némi irodalmi összefoglalással. - Miután Szatmárcsekén Kölcsey udvarházát (huszonöt esztendeig lakott benne) lebontották, a község a kuria helyén önerőből művelődési házat épített. Az épületet már tervezésétől kezdve úgy alakították ki, hogy abban a színház-, mozi- és könyvtárterem mellett egy kiállítási terem is létesült. Ebben a teremben épült fel az állandó Kölcsey-kiállítás, amelynek főhangsúlya természetesen az, hogy ebben a községben született meg a Himnusz 1823. január 22-én. De meg kell még említeni, hogy a tapolcai Batsányi János Gimnáziumban Batsányi-kiállítás, a nagykőrösi Arany János Gimnáziumban állandó Arany János-kiállítás található. Ez utóbbiban igen értékes, és még ma is a gimnázium tulajdonát képező kéziratos anyag van. (Sajnos, meg kell mondanunk, hogy ennek az igen értékes gyűjteménynek és szép kiállításnak a léte személyhez kötött.) Végezetül pedig szólnunk kell arról is, hogy nem régen nyitott meg a nyiregyházi Jósza András Muzeumban az állandó Krudy Gyula-kiállítás, amelynek eredeti anyagát részben az író leánya ajándékozta a múzeumnak, részben pedig - leginkább a képzőművészeti anyagot - a múzeum gyűjtötte.

Az emlékházakon és emlékszobákon kívül szólnunk kell egyéb emlékhelyeink-

ról is. Itt a számbavevést az nehezíti, hogy tulajdonképpen végig sem gondoltuk, milyen emlékhelyeink vannak még, fel-
térképezésükéről csak ezután kell gondos-
kodnunk. Fákra, kertekre, parkokra, ki-
sebb tájegységekre gondolunk, amelyek
nem kis szerepet játszottak iróink éle-
tében. Ismerjük ugyan Petőfi dömsödi,
dunavecsei, nagyari fáját, Vörösmarty
velencei szőlejét, de ismerjük-e azt a
svábhegyi padot, amely Radnóti életében
is szerepet játszott, megjelöltük-e azt a
helyet, ahol a kis Tur siet a Tiszába,
van-e emléktábla a Putnok-Kelemér kö-
zötti utszakason található ősláp mellett,
amely Tompa Mihályt annyiszor meg-
igézte. A példákat tovább lehetne sorol-
ni. Ismételjük: ezen a téren még a fel-
mérés előtti stádiumnál tartunk.

Ezek után igen tanulságos lesz, ha
az emlékházakat és emlékkiállításokat
írók-költők szerinti csoportosításban is
megvizsgáljuk. Jelenleg a következő
íróknak-költőknek vannak emlékházai,
illetve emlékkiállításai (a zárójelben lé-
vő számok a kiállítások számát jelzik):
Berzsenyi Dániel (2), Katona József (1),
Bessenyei György (2), Kisfaludyak (2),
Kölcsey Ferenc (2), Kazinczy Ferenc (1),
Vörösmarty Mihály (1), Petőfi Sándor (6),
Arany János (2), Tompa Mihály, Jókai
Mór (2), Madách Imre (2), Vajda János
(1), Mikszáth Kálmán (2), József Attila
(2), Krudy Gyula (1), Gárdonyi Géza (2),
Móra Ferenc (1), Móricz Zsigmond (1);
Babits Mihály (2). Ez a pusztá felsoro-
lás is figyelmeztet már valamire. A dol-
gok természeténél fogva a Petőfi Irodal-
mi Muzeumnak megalakulása pillanatától
elsősorban régebbi irodalmunk nagyjai-
nak még fellelhető objektumait kellett
megmentenie, s ezért sem idő, sem
anyagilag lehetőség nem jutott a századvég
és a XX. század nagyjaira. Ezt a hiá-
nyosságot - kellő szelekcióval - pótolnunk
kell.

Nem lenne teljes az emlékhelyek-
ről alkotott kép, ha nem szólnánk azok-
ról az igényekről, amelyeknek a közel-

jövőben eleget kell tennünk. A Petőfi-
évforduló során - s éppen az évforduló
eseményein felbuzdulva - több község is
jelentkezett azzal az igénnyel, hogy a
költőnek a községhez való kapcsolatát
szeretné emlékház vagy emlékszoba for-
májában megörökíteni. Itt elsősorban
Kiskunfélegyházát, a költő szellemi szü-
lőföldjét kell említenünk, amely egy em-
lékszoba kialakításával kívánja sok évti-
zedes mulasztását pótolni. De jelente-
zett Sárszentlőrinc és Ostfiasszonyfa is.
Az előbbi községben rendeztünk is egy
ideiglenes kiállítást, utóbbi község ta-
nácsházán pedig a Kemenesaljai Napok
keretében - tudományos ülésszakkal egy-
időben - létrehoztunk egy Petőfi-kiállí-
tást. Megjegyzendő, hogy a község és a
járás már megtette az első lépéseket ah-
hoz, hogy megvásárolhassa az egykori
Salkovics-házat, amelyben a költő életé-
nek egyik legkritikusabb szakaszát töl-
tötte. Igen örvendetes hogy emlékház lé-
tesítésének igényével lépett fel Nagy
Lajos szülőfaluja, Apostag is. Ha a köz-
ség terve megvalósul, újabb XX. századi
írónak lesz emlékháza, illetve állandó
Emlékkiállítás. Ugyancsak Bács-Kiskun
megyei programban szerepel a szabad-
szállási csószház rekonstrukciója is, a-
melyről már fentebb szóltunk.

Ezután a vázlatos helyzetleírás u-
tán, vegyük sorra mindazokat a kérdé-
seket, amelyeknek megoldása az elkövet-
kező esztendőök feladata.

1) Az egész emlékhely-hálózat ü-
gyében aligha tudunk előbbre lépni, ha
nem építjük ki fokozatosan a megyei mu-
zeumi szervezeteknél az irodalmi muzeo-
lógusok hálózatát. Nem arról van itt szó,
hogy minden olyan megyében, amelyben
emlékhely van (14 van ilyen) nyomban
munkába kell állítani az irodalmi muzeo-
lógust, hanem inkább arról, hogy követ-
kezetesen arra kell törekednünk, legyen
kezdetben minden olyan megyének iro-
dalmi muzeológusa, amelyben kettőnél
több emlékház, illetve emlékkiállítás van,
vagy pedig a megyei muzeumi szervezet

nagyobb, a kutatás szempontjából is fontos irodalmi anyaggal rendelkezik. Ez a kérdés Hajdu-Bihar, Heves és Nógrád megyékben, valamint Szabolcs-Szatmár megyében megoldottnak tűnik. De feltétlenül szükség volna arra, hogy sorrendben a következő megyék is megoldják az irodalmi muzeológusok munkába állítását: Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén, Fejér, Pest, Somogy megyék. Azokban a megyékben, amelyekben jelenleg csupán egyetlen emlékház van, de számolni lehet azzal, hogy a jövőben újabbak is létesülnek, ott mint részfeladatot kell az irodalmi muzeológiával kapcsolatos kérdéseket megoldani. Ilyen megyék: Békés, Komárom, Pest, Vas. Ugyancsak részfoglalkozású muzeológust kellene beállítani a fentebb nem említett megyékben is, mert pusztá felsorolásukból is kitűnik, hogy a jövőben az itt található emlékhelyekkel is foglalkoznunk kell. Ezek a megyék: Baranya, Csongrád, Szolnok, Győr-Sopron, Zala. (Csupán egy kiragadott példa a sok közül: Szeged irodalmi múltjának emlékeivel, valamint a makói József Attila állandó kiállítás megrendezésével már a közeljövőben foglalkoznunk kell.) Összefoglalva: a megyei irodalmi muzeológusi státusz megteremtése nélkül nehezen képzelhető el korszerű irodalmi muzeológia kiépítése, mert nemcsak az emlékhelyek hálózatának kérdéseit kell megoldanunk, hanem foglalkoznunk kell az egyéb irodalmi muzeológiai kérdésekkel is.

2. Az emlékházak és emlékkiállítások tulajdonképpen gazdája a megyei muzeumi szervezet. A Petőfi Irodalmi Múzeum mint országos múzeum, csupán a szakfelügyeletet gyakorolja és szükség esetén segítséget nyújt a kiállítások felépítéséhez, felújításához vagy újárendezéséhez. A megyei muzeumi szervezetek azonban csak akkor válnak valóban az emlékhelyek valóságos gazdáivá, ha azok a szervezet részei, fenntartásuk - "üzemeltetésük" - az évi tervekben és a költségvetésben biztosított.

3. Az előbbiekből természetszerűen következik, hogy előbb-utóbb tisztázni kell azokat a tulajdonjogi viszonyokat, amelyek az emlékházakat érintik. Ezen a téren szerény becslésünk szerint is a legteljesebb a zürzavar, mert vannak emlékházak magántulajdonban, közösségi és járási kézben, egyházi tulajdonban stb. El kell érnünk azt az állapotot, amikor az emlékházak zöme telekkönyvileg is a muzeumi szervezetek tulajdonai. Nem véletlen a széphalmi Kazinczy-emlékcsarnok és park példás állapota; az egész objektum már vagy egy évtizede a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei múzeumok szervezetének telekkönyvileg is bejegyzett birtoka. S hogy egy ellenpéldát is hozunk: azért bajlódunk évek óta Mikszáth horpácsi otthonával, mert az államosítás óta sem sikerült az épület tulajdonjogi helyzetét megnyugtatóan rendezni.

4. Az emlékházak és emlékkiállítások hálózata kerek két évtized alatt alakult ki, s ezért szükségszerűen különböző színvonalúak. Nem egy közülük már nem felel meg a korszerű követelményeknek. A feladatunk tehát az, hogy az ötödik öt éves terv megindulásáig felmérjük, hogy melyek azok az emlékházak, illetve emlékkiállítások, amelyeket fel kell újítanunk, vagy éppenséggel lebontásuk után új kiállításokat kell bennük felépítenünk, de ezzel párhuzamosan azt is el kell döntenünk, hogy melyek lesznek azok az új emlékházak, amelyeket a következő öt éves tervben (1976-1980) kellő megfontolás után megyei szervezeti intézményként létesítenünk kell. A korszerűtlen, a célnak már meg nem felelő emlékházi kiállításokat azonban nem szabad a múlt hibáinak tekintenünk. Kiállításrendezői tapasztalataink, technológiai felkészültségünk, s nem utolsósorban a kiállításokra fordítható anyagi eszközeink az elmúlt husz esztendő alatt gyökeresen megváltoztak.

5. Az emlékházak fenntartása és "üzemeltetése" számtalan olyan feladatot ró a megyei muzeumi szervezetekre,

amelyekkel azok alig vagy csak igen nehezen tudnak megbirkózni (pl.: az épületek állagának megóvása, környezetrendezés, parkosítás stb.) Ezért igen ajánlatos, ha az egyes emlékházakhoz ún. "muzeum baráti körök" alakulnának. Ezek tagjait egy szűkebb tájegységből lehetne toborozni. Ez a baráti kör bizonyos értelmű patronálást vállalhatna magára, amely esetről esetre mozgósíthatna üzemeket, vállalatokat is kisebb, de a megyei muzeum által kivihetetlen problémák megoldására. Kitűnő példája ennek a Tolna megyei Méhészeti Szakszövetkezet önkéntes jelentkezése. A Szakszövetkezet elvállalta az emlékhelyé kialakított borjádi Petőfi-méhes patronálását. A patronálás eredményeképpen eddig 40 méter betonjárda létesült és a Szakszövetkezet módszeresen gyűjti a XIX. századi méhészeti emlékeket, amelyekből kiegészíti a méhes előtérben lévő kis méhészeti gyűjteményt. Az emlékházak patronálására természetesen a helyismereti, helytörténeti szakkörök és a különböző népfront bizottságok is bekapcsolhatók.

6. Pontosan meg kell határozni a szakfelügyelet és a megyei muzeumi vezetésnek az emlékházakkal kapcsolatos viszonyát is. A szakfelügyelő és a megyei muzeumi szervezet vezetője, illetve az irodalmi muzeológus együttesen felelős az emlékházakban lévő kiállítások tartalmi szakszerűségéért és ideológiai tisztaságáért. Az anyagi és dologi feltételekről minden esetben a megyei szervezet vezetője, vagy annak megbízottja gondoskodik (gondozás, őrzés, takarítás stb.) A szakfelügyelő irányítja és ellenőrzi az emlékházakban lévő muzeális anyag szakszerű leltározását, a mozgatói és kölcsönzési napló helyes kezelését, s amennyiben az emlékházban, illetve a megyei szervezet bármely más muzeumában tetemes irodalmi muzeális anyag, kéziratok hagyatéka is tartozik, a szakfelügyelő a megyei szervezet vezetőjével egyetértésben megszervezi, irá-

nyítja és ellenőrzi annak tudományos feldolgozását is. (Pl. az egri Gárdonyi-házban reánk maradt az író teljes könyvtára, a könyvekben lévő számos lapszéli jegyzet, a Dobó István Múzeumban őrzött Gárdonyi-hagyatéka teljes tudományos feldolgozása már el is indult.)

7. Az emlékházakban lévő kiállítások - nevezzük ezeket ez esetben gyűjteményeknek - nem merevedhetnek meg. Mit értünk ezen? Azt, hogy ezeket a gyűjteményeket permanensen tovább kell fejlesztenünk. Viszont ez a továbbfejlesztés nem csupán az újabban előkerült relikviák megvásárlását jelenti, hanem azt is, hogy figyelemmel kell kísérnünk az illető íróval kapcsolatos tudományos és népszerűsítő kiadványok, az író újabb kiadásainak megjelenését és azokat az emlékházak számára meg kell vásárolni. Kívánatos volna - ha idővel - egy-egy emlékházban az író műveinek összes kiadásait és a róla szóló teljes irodalmat is őrizni. Az is elképzelhető, hogy egy-egy író esetében tudományos kutatás is folyhat az emlékházban. (Erre például szolgálhat ugyancsak az egri Gárdonyi-ház, amelyben rendszeresen gyűjtik az író idegen nyelven megjelenő műveit, a Dobó István Múzeum pedig már-már műhelyvé válik a Gárdonyi-kutatásoknak.)

8. Talán nem egészen szükségtelen felhívni a figyelmet arra, hogy elengedhetetlen feltétele az emlékhelyekkel kapcsolatos munkának az is, ha a megyei szervezet rendszeresen tájékoztatja a megye, a járás, a város művelődésügyi vezetőit, illetve a muzeumüggyel megbízott előadóit az emlékhelyek állapotáról, a végzett munkáról, a további tervekről. Számtalanszor bebizonyosodott az, hogy szűkmarkuságuk - gondolunk itt elsősorban az épületek felújítási, a kiállítások rendezési költségeire - abból adódik, hogy a felettes közigazgatási szervek maguk sem voltak tisztában azzal, mi egy-egy emlékhely jelentősége szocialis-

ta kulturánkban. Ugyancsak ki kell építeni a megfelelő kapcsolatot a megyék idegenforgalmi szerveivel is, mert szép számmal van olyan emlékházunk, amely a külső és belső idegenforgalom szempontjából sem megvetendő, sőt bizonyos értelemben "idegenforgalmi attrakció".

Amint látjuk, a feladatok igen sokfélék és sokrétűek, s nem minden esetben férnek el a megszokott muzeológiai keretek között. Pedig ezekkel a feladatokkal foglalkoznunk kell, ezt kívánja tőlünk a jelen társadalma, de még inkább a jövőé.

EMLEKHÁZAINK ÉS EMLÉKKIÁLLÍTÁSAINK

Bács-Kiskun megye:	Kecskemét: Katona József Emlékház Kiskőrös: Petőfi Szülőház és Emlékkiállítás Szalkszentmárton: Petőfi Ház Dunavecse: Petőfi Emlékszoba Kiskunfélegyháza: Móra Ferenc Emlékház Geszt: Arany János Emlékház
Békés megye:	Kelemér: Tompa Mihály Emlékház
Borsod-Abaúj-Zemplén megye:	Miskolc: Lévy József Emlékkiállítás (ideiglenes) Széphalom: Kazinczy Ferenc Emlékmúzeum Vál: Vajda János Emlékház Kápolnásnyék: Vörösmarty Emlékház Agárd: Gárdonyi Géza Emlékszoba Álmosd: Kölcsey Ferenc Emlékház Bakonszeg: Bessenyei György Emlékszoba Balmazújváros: Veres Péter Emlékház Eger: Gárdonyi Géza Emlékmúzeum Esztergom: Babits Mihály Emlékház
Heves megye:	Balassagyarmat: Mikszáth Kálmán Emlékszoba és Madách Imre Emlékszoba a Palóc Múzeumban
Komárom megye:	Csesztve: Madách Imre Emlékház
Nógrád megye:	Horpács: Mikszáth Kálmán Emlékház Dömsöd: Petőfi Emlékház Nagykőrös: Arany János Emlékkiállítás (a nagykőrösi Arany János Gimnázium gondozásában)
Pest megye:	Nikla: Berzsenyi Dániel Emlékház Balatonszárszó: József Attila Emlékház Tiszacsécse: Móricz Zsigmond Emlékház Tiszabercel: Bessenyei György Emlékszoba Szatmárcseke: Kölcsey Ferenc Emlékkiállítás Nyíregyházi Múzeum: Krudy-kiállítás
Somogy megye:	Egyházashetye: Berzsenyi Dániel Emlékszoba Ostfiasszonyfa: Petőfi-kiállítás
Szabolcs-Szatmár megye:	Süreg: Kisfaludy Sándor Emlékmúzeum* Badacsony: Balatoni Irodalmi Múzeum Balatonfüred: Jókai Mór Emlékház
Vas megye:	Balatonfüred: Jókai Mór Emlékház
Veszprém megye:	IX. ker. Gát utcai József Attila Emlékszoba XII. ker. Költő utcai Jókai Mór Emlékszoba
Budapest:	

A 150 éves Jókai

Megjegyzések a Jókai-emlékkiállítások margójára

"A muzeumok, a muzeológusok tudományos tekintélyét, jelentőségét nem csökkentik, hanem növelik, ha az eddigiénél következetesebben vállalják közművelődési hivatásukat, a tudományos ismeretterjesztést, népszerűsítést."

(Aczél György: Az MSzMP KB 1974. márc. 19-20-i ülésének előadói beszédéből.)

Írói évfordulók alkalmával - amikor tisztelettel és elismeréssel idézzük fel az ünnepektől emléket - a multa tekintő jelen is vizsgáljuk. Történelmi nagyjaink és történelmi hagyományaink tisztelete nemzeti önbecsülésünk fokmérője, a jövőt formáló nemesebbre törekvés irányítója.

Rohanó életünk egy-egy irodalmi évfordulóján gyakran kényszerülünk aktuális tanulságokkal indokolni a megemlékezés tényét; s nemegyszer komoly fejtörést okoz az, hogyan lehet közelhozni a mai olvasóhoz multunk koszoruzott kiválóságait, a leltűnt nagy idők már-már elfeledett tanuit.

A 150 éve született Jókait, a ma is legnépszerűbb magyar író természetesen nem kell újra felfedeznünk. A szabadságharc előestéjén Petőfi harcostársaként lépett az irodalmi és politikai élet színpadára, s utána több, mint fél évszázadon át szolgált a közművelődést - mint író és szerkesztő, mint politikus és szónok, mint természetbuvár és folklórkutató.

Életművéről sem kell lefujni a feledés porát. A mult század derekától évenként nagy példányszámban jelennek meg művei. S bár köztudott, hogy kulturális kérdésekben nem a szavazat dönt, mégsem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a kiadói és könyvtári statisztikák szerint már hosszú idő óta ő a legolvasottabb regényírónk.

Szellemi hagyatéka elidegeníthetetlen része irodalmunknak. Ma is benne él kulturális életünkben, s hatása alól senki sem vonhatja ki magát. Életműve vonz vagy taszít, de mindenképpen állásfoglalásra kényszerít.

Minden idegszálával benne élt korában, egész életét betöltötte hivatása. Szent elkötelezettséggel szolgált az ország ünnepnapjait, történelmi változásait, s élete végéig nosztalgiával fordult a reformkor és a szabadságharc távolodó fénye felé. Életművéből napjainkig sugárzik a reformnemzedék odaadó lelkesedése.

Lényegesen több volt, mint szórakoztató tollforgató, aki csillogó verbalizmussal kápráztatta el híveit. Művészi és tudományos élményeit a legnemesebb nevelési céllal a "közművelődés" szolgálatában vetette papírra, hogy hatékony ismeretterjesztőként férközzék olvasói lelkéhez.

Ki vonhatja kétségbe azt az érdemét, hogy észrevétlenül is lelkünkbe lopja a szavak szépségét, az olvasás örömét és az irodalom szeretetét.

Kulturmissziót teljesítve fáradozott, hogy felemelje a kalendáriumok színvonalán megrekedtek érdeklődését. Nem sokat törődött azzal sem, hogy népszerűség-hátszást vetettek szemére.

Ujságíróként a hétköznapiak reális problémáin keresztül tartott állandó kapcsolatot közönségével. Mint regényíró megteremtette művésze számára az élettől elorzott "senki szigetét", ahol nyugton hagyta a mindennapok kulcskérdései. Képzelete a földi lét "égi mását" állította példaként, egy íróilag konstruált otthon rendezett be a költészet szigetén, melyen - mintegy archimédieszi fix ponton - lábát megvetve, optimista kitartással harcolt a nemzet felemelkedéséért. Azért, hogy a Kárpát-medence művelt és gazdag népek békés hazája legyen. Korunk nagy elidegenedési folyamatával ellentétben ma is változatlanul vonz Jókai világában a morális tisztaság optimista otthonra találása. S jóval több ez, mint az együgyűek menekülése az idill országába.

A munkásságát feldolgozó tanulmányok mennyiségi növekedése is öröndetes.

Csak a legnagyobbaknak adatott meg, hogy művészetük végletekben csapongó emocionális hatást váltson ki. Lelkes hozsannát és magas hőfokon izzó elutasítást fakaszt fel Jókai életműve is.

Az az író, akit Petőfi társának tekintett, s akit Ady Endre több, mint fél évszázad múlva, immár az egész Jókai-életmű ismeretében vállalt mint a magyarság büszkeségét, feltétlen méltó az irodalomtudomány és a muzeológia megkülönböztetett figyelmére.

Parancsolóan írja elő számunkra a további körültekintő munkát az az öröndetes tény, hogy Jókai alkotásai segítségével formálhatjuk és fejleszthetjük az olvasók - különösen az olvasást frissen megizlelt kezdők - esztétikai izlését. Köztudott, hogy Jókai köteteit éppen azok lapozzák fel előszeretettel, akik leginkább rászorulnak az esztétikai irányításra ahhoz, hogy ne betűfalókká, hanem tudatos olvasókká váljanak. Ez a körülmény - a jubileumi megemlékezésen kívül - folyamatos követelményeket állít a közművelődés intézményei s különösen az irodalmi muzeológia elé.

Jókai ugyanis nemcsak hihetetlenül gazdag életművet hagyott hátra, hanem egy sereg megoldatlan problémát is.

Igaz, szép számmal jelennek meg művei, de több kiadó gondozásában, s eléggé esetleges válogatásban. Így aztán a sűrűn sorakozó kötetek áradásában nem nyújthat biztos tájékoztatást a kiadói gyakorlat. A múlt századi nivón megfeneklett életrajz-kivonatok, az un. népszerűsítő kiadványok sem segítik elő a Jókai-probléma megoldását.

S tulajdonképpen - egy-két üde kivételt leszámítva - mintha a Jókai irodalom sem lenne méltó a magyar nyelv zseniális mesteréhez. Mert az ugyan nem sokat ér, ha műveit az irodalomtudomány "magasabb szempontokból" ítélkező inkvizitori széke elé idézik, s a szellemi elit szigorával mételyező esztétikai és ideológiai bűnököt olvasnak fejére. Főleg azért nem, mert ezek a műbírálok - nem sokat törődve azaz, hogy örökérvényű ítéleteik egymásnak is ellentmondanak - megleckéztetik csupán, de nem tájékoztatják a jámbor olvasót, ha nem érti őket.

Az 1962-ben indult - s mintegy 150 kötetre tervezett - Jókai kritikai kiadás, bár az utóbbi időben ugyancsak alábbhagyott lendületében, a kutatás terén minden eddiginél jelentősebb eredménnyel kecsegtet. Az összegzés még hátravan ugyan, de a feltárt adatokat a legújabb kutatásokkal együtt már napjainkban is kamatoztathatják a közművelődési munkában.

Jókai születésének 150. évfordulója szükségképpen felé fordította az irodalmi muzeológia figyelmét is. Mert az évforduló egyaránt előmozdította mind Jókai, mind az irodalmi kiállítások népszerűsítését.

A kiállításokkal kapcsolatban érdemes megfontolni az alábbi gondolatokat. Még nem jelent meg a Petőfi Irodalmi Múzeumnak az a kötete, amely az 1973-ban rendezett konferencia előadásait tartalmazza, s amely az irodalmi muzeológia kérdéseit boncolgatja. Így arról az elvi álláspontról kell kiindulnunk, hogy az irodalmi kiállítás specifikus helyet foglal el az irodalom és a képzőművészeti kiállítások határán. Többet és mást jelent, mint térben formált képeskönyvet. Nem a költői életpálya szűken értelmezett képi megfogalmazása, vagy az írói életmű vizuálissá vetítése, mégcsak nem is egy-két stílusirányzat kiállításra komponálása. Gyakorlati megjelentése pedig, még a műalkotást és a műtárgyakat teljes terjedelmében bemutató műfaji szomszédja, a képzőművészeti, archeológiai vagy iparművészeti kiállításokkal sem rokonítható.

Az irodalmi kiállítás az életpályát központba állítva ünnepi gesztusával és - hogy divatosabb koptatott szót se sajnáljunk - műközpontosságával együtt - vagy éppen ennek ellenére - teljesen önálló műfaj. Keményen fegyelmezett és fegyelmező, hiperbolisztikus arányokkal, csakis a saját maga számára kötelező törvényekkel rendelkező műfaji formáció. S ha szigorú szabályait, a novellára emlékeztető feszes belső törvényeit áthágják vagy könnyen veszik, a kiállítás lényegét kezdik ki: az eszmei mondanivaló tisztaságát homályosítják el, a művészi élmény hitelét veszélyeztetik, a felfedezés meghitt örömet, s a kötelező katarzist száműzhetik.

Ritmikusan tagolt, zárt kompozíció ez, mely korhű atmoszférában, sokszínű faktorokból, a látvány izlést formáló izgalmaival igazodik egészé. De sohasem mozaikszerűen. A rendező elvi elképzeléseinek és alkalmazott szerkesztés-technikai megoldásainak részleteiben, kapcsolataiban és egészében is az ideológiai és az emocionális hatást egyszerre és egymást erősítve kell hangsúlyoznia. A részletek és az egységek a végső sommázon belül is önálló jelentést képviselnek, összefüggésükben is szuverén esztétikai egységet képeznek, s egymásutániségükben érdeklődést keltve, ébrentartva és fokozva - felteszik, kiegészítik és magyarázzák egymást.

A kiállítás önálló művészi produkció, csak saját törvényei alapján kel életre. Éppen ezért irodalmi múzeum számára nem jelenthet különösebb vonzóerőt, ha tankönyvek, lexikonok, egyetemi jegyzetek vagy tanulmányok anyagát fordítjuk le a kiállítás sajátos nyelvére. (Hiszen még a legszöveghűben dramatizált regény sem regény többé, hanem önálló műfaj. Ha ugyan meg nem reked a párbeszédre tördelt prózában.)

Ma már nyilvánvaló, hogy Jókai irodalmi hagyatéka az irodalmi muzeológia komoly nyeresége. A fennmaradt emléktárgyak, butorok, használati eszközök összegyűjtése céltudatos munka eredménye.

A szabadságharc büvületében élő író már 1848-49-ben felfedezte az élethalálharc ereklyéinek jelentőségét. Ezért őrizte meg az utókor számára a beszolgáltatásra ítélt folyóiratait, napilapjait, Kossuth-bankóit és március 15-i kokárdáját, amelyet a Nemzeti Színházban Laborfalvi Róza tűzött a mellére.

Petőfi halála döbbsentette rá, hogy egykori barátjának és lakótársának a tárgyi emlékeit is gyűjteni kell. Így őrizte meg saját lakásán több, mint ötven éven keresztül a francia forradalmárok arcképeit, melyek Petőfi szobáját díszítették, s amelyek most a Petőfi Irodalmi Múzeum kiállításán láthatók. A Bach korszak "nehéz eszterdeiben" a forradalmi ereklyéket át kellett adni a katonai parancsnokságnak. A gyűjtés azonban titokban folyt tovább.

Ezzel mintegy elindította lett Jókai az írói hagyatékok tudatos gyűjtésének. Addig csak esetlegesen őriztek meg bizonyos írói relikviákat - pl. Kölcsey Ferenc karosszékét, Vörösmarty Mihály íróasztalát -, Jókai - természetesen egyáltalán nem kikristályosodott elvi szempontok alapján - fokozatosan szélesítette a gyűjtés és a gyűjtők körét - nem gondolva arra, hogy - némi tulzással - az irodalmi muzeológia alapját veti meg.

1861-ben Pákh Alberttel a Vasárnapi Ujság hasábjain indított országos gyűjtést. Később már a Petőfi Társaság is csatlakozott a mozgalomhoz. Az, hogy Petőfítől viszonylag sok relikvia maradt fenn, nem kismértékben Jókai érdeme.

A szabadságharc és Petőfi relikviáinak gyűjtésén felbuzdulva Jókai már-már tudatosan alakította irodalmi emiék helyé lakását. Mindenekelőtt természetesen a saját emléktárgyait, a rév-komáromi szülői ház ereklyéit óvta féltő gonddal: iskolai esztendő felszerelését, jogász korában kapott étkészletét, édesanyjának a tükrét, édesapjának a flótáját s az inszurrekció idején használt összenyomható látócsövet, a lábas cseréptálat, a dusan faragott fekete karszékeket, gyermekkori festményeit stb. Ezek mellett azonban kortársait idéző tárgyi emlékek is helyet kaptak otthonában. Laborfalvi Róza a "hagyatékok" összevásárlása és felhalmozása terén lelkes segítő társnak bizonyult. Természettudományi érdekességek, ásványok, csigák gyűjtéséhez is tőle kapott kedvet Jókai.

Terjedelmes listát kellene összeírni, ha fel akarnók sorolni relikviáit. Erre nyilván nem vállalkozhatunk. Izelitőként mégis megemlítjük írói hagyatékának néhány darabját. Alkotómunkásságát szimbolizálja sokfiókos íróasztala, mely "átkísérte egész életén. Impozáns könyvtára valóban "egyike volt kora leggazdagabb magánkézben lévő gyűjteményeinek". Kedvelt tulipánosládája a rév-komáromi iparostanulók ajándéka. Tájéképfestéshez használt különleges nagyító szerkezete, elefántcsont- és fadaragatai képzőművészeti "multját" idézik. Botgyűjteményének érdekes darabja a maga faragta somfabot és az a madárfogantyus, amelyet gr. Teleki Sándor, Petőfi egykori barátja esztergályozott neki.

1861-től a "magyar divat" idején használt öltönye, diszmagyarja, a balatonfüredi céllövöldében nyert arany inggombjai, türkizzel kivert, elefántcsont markolatu diszkardjai, tőrei és pisztolyai - mindmegannyi értékes és kedves darabja gyűjteményének. Cseresznyefából készült kártyaasztalát és passziánsz kártyáit 1863-ban a börtönbe is bevittette magához. Iparművészeti szempontból is jelentős alkotás a bőrrel diszitett és vassal kivert gótikus diszszekrénye, melyet a képzőművészekről kapott. A hagyatékok látványos darabjai az 1894-i országos ünneplés művészi köntösbe öltöztetett diszoklevelei, diszalbumai és az ajándékba kapott festmények.

Törs Kálmán - egykori szerkesztőtársa - már a múlt században felfigyelt arra, hogy Jókai "dolgozószobája egész muzeum, tele emléktárgyakkal, régiségekkel, becses ritkaságokkal". Talán ennek köszönhető, hogy 1900-ban a nagyszabású párizsi világkiállításon műveinek diszkiadása mellett válogatott emléktárgyait is bemutatták. A kulturmissziót teljesítő kiállítás átütő sikert aratott. A francia zsűri a legnagyobb kitüntetéssel, a Grand Prix-vel jutalmazta - lényegében az egész életművét. A Jókai gyűjtemény muzeológiai megbecsülésének figyelemreméltó előhangjai voltak ezek.

Révay Mór János, Jókai kiadója 1920-ban arról emlékezett meg, hogy "Még soha így együtt nem volt egy különleges muzeum anyaga... Én úgy képzeltem, hogy lehetséges lesz magát a házat is megszerezni, melyben Jókai élt, és annak berendezését meghagyni úgy, ahogy benne élt. Ez lett volna azután az egész világon a legkéleltesebb költőház, különb még a weimari Goethe-háznál is, melyet sok részben csak később rekonstruáltak." (Írók könyvek, kiadók. Bp. 1920. 312-13.)

Sebestyén Gyula szerint "A budapesti Jókai-villából kialakult Petőfi-ház már valóságos ereklyemuzeum, mely Jókai hagyatékából az oda visszakerült emléktárgyaknak nagy tömegével a weimari Goethe-palota gazdagságát éri el." (Balatoni emlékmúzeum Badacsonyan. Balatoni Kurir 1939. aug. 3.)

Magára a korra is jellemző, hogy mint írókat hogyan ünnepelték Jókait.

1883-ban negyvenéves írói jubileumáról szinte zárt körben emlékeztek meg. Jókai rezignáltan, mint "utolsó tisztességtételre" reagált rá.

1894-ben az ötvenéves írói jubileumán viszont a legnagyobb nyilvánosság előtt fényes pompával ünnepelték. Ekkor már maga is szeretettel fogadta az országos elismerést.

1904-ben diadalmenettel ért fel a temetése.

Az 1914-re tervezett ünnepi megemlékezést elsodorta a háború szele.

1925-ben - századik születésnapján - csillogó kurzus-ünnepélyt tartottak tiszteletére, mely tulajdonképpen protokoll-parádéba fulladt.

Halála ötvenedik évfordulóján, 1954-ben, szinte az utolsó pillanatban megrendezett ünnepi megemlékezésnek az volt a fő érdeme, hogy balatonfüredi nyaralójában emlékmúzeumot rendeztek be, s megindultak a kritikai kiadás előmunkálatai.

A polgári társadalom Jókai ünnepein legtöbbször háttérbe szorultak művészi és emberi érdemei. Még hűséges olvasóiról is alig vettek tudomást. Annál nagyobb súlyt kapott a főispáni világ és a hivatalos irodalompolitika. Az ünnepi alkalmak sugallta könyvkiadásokat lényegében pénzügyi szempontok irányították.

Jókaihoz vagyunk méltók az 1975-i évforduló alkalmával, ha elsősorban közművelődési igényeket kielégítve kritikai mérlegre tesszük munkásságát, s legjobb műveire hívjuk fel a figyelmet.

S talán ez az évforduló is figyelmeztet Jókai iránti adósságainkra, többek közt egy hiteles Jókai arckép bemutatásának fontosságára és szükségességére a tárgyi relikviák keretében.

Miután Jókai hagyatékának a nagy része a Petőfi Irodalmi Múzeum tulajdona, ujszerű s az eddigieknél hatékonyabb bemutatásuk, exponálásuk feladata erre a múzeumra hárul. A "megszóllaltatott relikviákra" bazirozott - könyvek, emléktárgyak, kéziratok, fényképek, képzőművészeti alkotások összehangolásával létrehozott - időszaki emlékkiállítás tág lehetőséget biztosít a kezdeményezésnek.

A Jókai kiállításokat óvni kell az erőszakolt modernkedéstől, az írókat a szoborrá merevítéstől, a mondanivalót pedig a plakátszerűségtől.

Ujszerű lehetőséget ad a múzeumnak az a körülmény, hogy a modern filológia segítségével bepillantathatunk Jókai alkotótevékenységének titkaiba. Mintegy tetten érhetjük az ihlet realizálását.

Az is lehetővé válik, hogy - az irodalmi muzeológia specifikus műfaján belül - a burjánzó írói mendemondákat leleplezzük s élet- és lélekhű arcképet fessünk.

Egyre inkább kiderül, hogy Jókai milyen gazdag kincsesbányát hagyott ránk. Szinte válogatásra kínálja olvasóinak a kiállításokon feliratként és idézetként használható szép sorokat. Ez első szempillantásra ugyan hihetetlennek hangzik, de néhány példa meggyőző.

A kor hangulatát és Jókait egyaránt jellemzi, ha egyik életrészletének összefoglaló mottójává az ő szavait tesszük: "Jártam a korszak legnagyobb hőseivel. Látam a világot fejemre szakadni Világosnál. Hallottam magamat hivatni költőkirálynak és Kossuth-kutyának."

Kossuthra, mint a szabadságharc éltető lelkére így emlékezik: "Sok nagy időt megértem azóta, de ehhez hasonló napokat nem ismételt meg a történelem. Láttam azt a szellemőriást, aki a népet felköltötte halálos álmából."

Az ő szavai érzékeltetik az aradi kapituláció megrázó hatását: "Ez volt élettemnek a legszomorubb napja... A 'Hazát' temettük. Magyarország szállt a sirba." Saját hangjai kíváncsoznak akadémiai oklevele alá: "Büszke vagyok rá, hogy ennek a magyar szellemi felsőháznak tagja lehetek."

Milyen sokat mond az életére visszapillantó rövid sora: "Nem vádol a multam, nem kápráztat a jövőm."

Kertészkedési szenvedélyét és szomorú tapasztalatait bizonyítják e sorok: "A mezei gazdaságot nem könyvből tanulják. Tanítja azt a zimankós jégesőtől kezdve az utolsó földtúró ürgéig minden és mindennap. És ezért mindennap meg kell fizetni a tandíjt."

Csak szeretettel gondolhatta rózsáit, aki ilyen sorokat írt: "Ez a mi planétánk egyedül a rózsáért megérdemli, hogy soha el ne muljon. A világegyetem összes ragyogó csodái között nincs, aki úgy dicsérje a teremtőt, mint a rózsa."

Mintha zenekar csendülne fel ünnepi méltósággal, amikor az olvasóit köszönti: "Aki előtte legmélyebb hazafiúi hódolattal hajtom meg fejemet, az az én uram és fenntartóm, a dicsőséges magyar nemzet. Soha még egy nemzet munkása úgy megjutalmazva nem volt, mint én a magyar olvasóközönség által."

Jókai nyelvéről bizvást elmondhatjuk, amit ő írt a népdalról: "Pazarlás mindennel, ami szép, ami ragyogó, ami kedves".

S a gondosan kiválasztott idézetek nem kismértékben ösztönöznek Jókai olvasására.

Pedig kiállításrendezők - mintha sajnálnák költőinktől a szót és a magyar nyelvet - fárasztóan, sokszor feleslegesen fogalmaznak magyarázó szövegeket - jellegzetes és tömör idézetek helyett, s ezzel csak megzavarják a hangulati belefelejtkezést.

Máskor ügyesen szerkesztett kiállítást devalvál, s tesz kuszává az utbaigazító feliratok mellőzése. De az is előfordult már, hogy a rendező ernyedetlen szorgalommal tevékenykedett, s munkája nyomán a falakat és a vitrineket valósággal elárasztották a lompos mondatszörnyetegek.

Amennyire hangulatteremtő kalauzai lehetnek egy-egy kiállításnak a tengernyi írásból mottóként kiemelt idézetek és a velős irányító feliratok, éppoly könnyen torzíthatnak is. Közismert, hogy egy költői kép saját szavaival lehet a legkiméletlenebbül meghamisítani, nevetségessé tenni, s ezzel erkölcsileg szinte megsemmisíteni.

Az olvasásra szánt kiállítási szöveg - akár csak áttekinthetősége, szemmel befogható szóképekké formálása miatt is - külön studiumot érdemelne - annyit véteztünk ellene. Az máris kétségtelen, hogy - bár csinján bánva a szavakkal -, bátrabban használhatnánk feliratokat mondanivalónk kerekké egészítésére úgy, hogy a magyarzatok fantáziamozdító segítségét is nyujtsanak. De óvakodnunk kell attól, hogy ernyesztő agyonmagyarázással szellemileg kiskoruvá degradáljuk a látogatót.

Már csak azért is érdemes ezeket a tapasztalatokat hangsúlyozni, mert Jókai sokrétű életműve alkalmat adott "komplex" érvényesítésükre és módszertani kicsiszolásukra.

A tapasztalat azt igazolja, hogy egy kiemelkedő évforduló alkalmával a sorozat jellegű kiállítások könnyebben érik el céljukat. Egyrészt a látogatók speciális érdeklődését jobban ki tudják elégíteni, másrészt lehetővé teszik azt is, hogy az irodalmi kiállításokon gyakori buktatókat és tévutakat elkerüljük.

Az irodalmi muzeológia területén a totalitásra törekvés, a lexikális igyekezet és a túlzott tömörítés egyaránt riasztólag hat. A fontos - de a kiállításon nehezen realizálható - mozzanatok nagyvonalu mellőzése összefüggéseiben megzavart víziókat idézhet fel, s ember legyen a talpán, aki ebben a "nevelő szándéku" dzsungelben tájékozódni tud.

Éppen ezért külön vizsgálat tárgya lehetne az irodalmi kiállítás olyan kompozicionális felépítése, amely egy magasabb szintű rendszerbe illeszkedik.

Már a témák körülhatárolásának és a cél definiálásának számolnia kell a következő munkafázissal: a tervbe vett relikviák, könyvek kéziratok, folyóiratok, kritikák, memoárok, képzőművészeti alkotások, makettek, fényképek és motívumfotók - egy- szóval a kiállítási építőelemek felmérésével: a tartalom és a mondanivaló szerinti minősítésével és osztályozásával. A kiérlelt tématervekkel és még inkább a forgató- könyvekkel egybehangzóan kell megépíteni a tagolást, áttekinthetőséget, súlypontosítást és dinamizmust előmozdító installációt. Végeredményben a mondanivaló és a cél irányította kiállítási építőelemeket az installáció segítségével kell a helyiség, épület és környezet megszabta térben művészi egységgé komponálni.

Kézenfekvő, hogy a Jókai jubileumhoz kapcsolódó korszerű kiállító tevékenységben nem voltak elhanyagolhatók a témaválasztásnak, a célnak és a megvalósításnak ezek a szempontjai.

A következőkben ezeket szem előtt tartva és a reális lehetőségekkel számolva soroljuk fel a megvalósítható megemlékezéseket.

- 1.) Jókai Mór 1825-1904 címen Budapesten, a Petőfi Irodalmi Múzeum dísztermében ünnepi kiállításon mutathatjuk be Jókai relikviáit. Hely hiányában időszaki jelleggel.
- 2.) Balatonfüreden, az író egykori nyaralójában a Jókai és a Balaton c. állandó kiállítás nyújthat majd tartósan otthont a relikviáknak.
- 3.) Egy Jókai Mór c. vándorkiállítás az író egész pályáját mutathatná be.
- 4.) A Jókai a Svábhegyen c. újárendezett kiállításon a Szabadság hegyi emlékszobában írónk "svábhegyi éveit" idézzük fel.
- 5.) Jókai, a kertész címen a Mezőgazdasági Múzeummal karöltve rendezhetnénk időszaki kiállítást Jókai kertészgazdászati szenvedélyéről, botanika iránti érdeklődéséről, mezőgazdasági írásairól és természetszeretetéről.
- 6.) Jókai, a politikus címen írónk közéleti pályáját kísérhetnénk végig - a korabeli főváros megjelenítésével, a tőkés gazdálkodással kibomló hazai nagyipar és munkásosztály-munkássors bemutatásának keretében - esetleg egy következő ütemben a Munkásmozgalmi Múzeummal karöltve.
- 7.) Jókai és a népdal címen az író népdalszeretetét, gyűjtőkedvét, a néplélek költészeti kincseinek társadalmi jelentőségét és a folklór irodalmat megtermékenyítő hatását mutathatnánk be. Elsősorban az ifjúsági "táncházaknak" otthont nyújtó művelődési házakban.
- 8.) Jókai és a szabadságharc címen Jókai kedvenc témáját, a múlt század legfényesebb és leglelkesítőbb időszakát mutathatnák be időszaki kiállításon a Hadtörténeti Múzeummal karöltve - Szolnokon.
- 9.) Jókai a világirodalomban címen az életmű nemzetközi vonatkozásait tárhatnánk fel - akár a Kulturkapcsolatok Intézetével karöltve.

A jelzett kiállítások megvalósítása az irodalmi muzeológia néhány általános elvi-szakmai problémájának a tisztázásához vezethet, különösen az alábbi konkrét kérdésekben:

- a.) a relikviák tartalmát, emóciót hordozó funkciója
- b.) a kiállítások szerkezeti tagolása, súlypontosítása, a címadó idézetek és a kiemelt relikviák - s általában a kiállítási építőelemek - egymásrataltsága és összhangja

c.) a vándorkiállítások installációja

d.) valamint az intenzitást fejlesztő újabb kísérletezések és az előrelépés iránnyai területén.

A budapesti Petőfi Irodalmi Múzeumban rendezett kiállításnak a relikviákat célszerű hangsúlyoznia. Ezt a gazdag hagyaték szerteágazó érdeklődését és színes emberi egyéniségét eleveníti fel. A relikviák nyelvén tiszteleg Jókai emlékének, s azt bizonyítja, mennyire nem véletlen pozitív hatása.

A tárgyi anyag bősége lehetőséget ad arra, hogy az eddigi kiállításoknál sokkal nagyobb mértékben kísérelje meg a múzeum a relikviák "megszóllaltatását". Így pl. Jókai arany ingombjai, melyek hosszú évtizedeken át a páncélszekrények mélyén fekdtek, most exponálhatók. Melléjük helyezhető a "Mikor én híres pisztolylövő voltam" c. visszaemlékezése, amelyből kiderül, hogy Jókai büszkén emlegette céllövő tudományát, s gyakran vett részt a balatonfüredi céllövölde versenyein. Itt nyerte az élete végéig gondosan őrzött arany ingombokat.

Botgyűjteményének jónéhány darabjáról sikerült a memoárok alapján megállapítani, hogy honnan származtak. A feltárt adatok és a gyűjtemény összehangolt exponálása, a relikviák tárgyi mivoltán tulmutató sok emberi kapcsolatát teheti elevenné.

Az írói emléktárgyak "megszóllaltatásával" az irodalmi muzeológia eddigi gyakorlatára ritkán vállalkozott. Talán, mert a relikviák "sorsának" felderítése aprólékos filológiai munkát kíván. Még csak a kezdet kezdetén vagyunk ennek a korántsem látványos és gyors sikerrel nem kecsegtető munkának, de különösen irodalmi hagyatékok esetén indokolt az írói ereklyék és használati tárgyak "vallatása". Az ilyen jellegű filológiai kutatás eredményei megerősíthetik, kiegészíthetik vagy módosíthatják az irodalomtörténetírás által rajzolt írói portrét.

Habent sua fata libelli - mondogatták a klasszikus korban. De nemcsak a könyveknek, az irodalmi emlékeknek, a relikviáknak is megvan a maguk sorsa.

S az is igaz, hogy a nagyközönséget, az átlagos muzeumlátogatót érdeklik a nagy emberek személyes tárgyai.

Nagyon messze vezetne, ha itt és most kísérelnénk meg a felsorolt kiállítási lehetőségek módszertani kifejtését. Reméljük azonban, hogy erre is nyílik majd lehetőség.

Az mindenesetre kétségtelen, hogy Jókai életművének a bemutatás további kezdeményezésekre serkent. Szükség is van arra, hogy a muzeológia és a közművelődés hatékonyságát növeljük. Nem lehetünk elégedettek pl. sem a kiállítások látogatottságával, sem a múzeum és az iskola kapcsolatával.

Az érdeklődés fokozására nyilván a propaganda hivatott, de jobbat és többet ill. ujat kell nyújtani a kiállításoknak mind tartalomban, mind művészi kivitelben. Sok esetben újszerű megoldások kidolgozása jelentős előrelépést valósíthatna meg ezeken a területeken.

Irodalmi szakkörök számára pl. szemináriumszerűen, könnyen mozgatható egységként "modul módszerekkel" is meg lehetne valósítani egy-egy kisebb irodalmi kiállítást. Az érdeklődésnek megfelelő téma kijelölése Jókai életművén belül nem okoz gondot. A szakszerű irányítást a Petőfi Irodalmi Múzeum tudományos kutatógárdája biztosíthatná. Kötelező és ajánlott olvasmányok segítségével a tétmatervet és a forgatókönyvet szemináriumi dolgozatszerűen lehetne összeállítani, s kiválogatni a részben előre elkészíthető kiállítási elemek figyelembe vételével. Ez a hosszulégezteti foglalkoztatottságot feltevő kiállításrendezési tevékenység színvonalban, a kollektív egymásrataltság kötelező előírásával, messze felülmulná a "faliújság-szerkesztést", s variálhatóságával tág teret biztosítana az egyéni leleménynek, az alkotási váagnak

és a művészi érzéknek. Ez az iskolai produkció kiállítást értőket, tudatos muzeum-
látogatókat nevelhet.

Az elmondottakban - részben realizáltan, részben perspektívában - megizlel-
tük, hogy milyen számottevő segítséget nyújthat Jókai életműve az irodalmi muzeoló-
gia és a közművelődés számára. De ne érjük be a már megvalósulttal. Az élet ak-
kor is megy tovább, ha majd a kritikai kutatás befejeződik, ha majd a vázolt kiállí-
tások elkészülnek. Ne feledkezzünk meg Jókairól akkor sem, ha az idő átlépi az ün-
napi évet.

Még nagyon sokat tartogat a jövő számára Jókai munkássága. Csak nyerhetünk
azzal, ha történelmi nagyjaink alkotó tisztelete valósul meg. Ehhez azonban az is
szükséges, hogy ne szólamként kapcsoljuk egybe a közművelést és a kutatómunkát.
Ahhoz, hogy Jókai újra és többet adjon a köznek, a kutatásnak is folyni kell tovább.
Csak úgy lehet helyesen sáfárkodni e gazdag hagyománnyal, csak úgy tudjuk azt fel-
használni közvéleményformálásra, ha nem sajnáljuk az időt és a fáradságot, és való-
ban leszűrjük az eddigi kutatások tapasztalatait, s azok segítségével fokozzuk iro-
dalomnépszerűsítő tevékenységünket.

Jókai tárgyi hagyatékának helyet kell biztosítani a nap alatt. Budapesti hely hiá-
nyában a mindenki által szívesen felkeresett balatonfüredi Jókai Emlékmúzeumot le-
hetne a jövőben a Jókai kutatás központjává kiépíteni. Itt lehetne folytatni a relikviák
bemutatóját, megóvását és további gyűjtését.

Barta János mondta a Magyar Tudományos Akadémián az évforduló előestéjén
Az élő Jókai c. ünnepi beszédében: "Volt érzése az élet gazdagsága iránt, le tudott
szállni az emberileg jelentős érzelmi szintjeihez, átélte az élet és a természet di-
namikus sodrását és mitikus alakváltozatait - s az esztétikum, életnek és művészet-
nek ez az illanó kisugárzása bámulatos gazdagságban támadt fel az ő képzelete ré-
vén; nincs írónk, aki e tekintetben pazarlóan teljesebb volna nála, nincs az eszté-
tikumnak még egy olyan tarka spektruma, mint az övé. Az ezeregyéjszakai mesélő,
aki ösztönösen bírja a mesélés minden furfangját, a tizenkilencedik század magyar
világára is rálehelte ezt az ezeregyéjszakai varázst és színes tarkaságot. Ez az a
Jókai, aki előtt az évfordulón az emlékezet zászlaját meghajtuk.

Gondolatok a szakági muzeológia alapkérdéseire

A Magyar Vízügyi Múzeum szervezése

Szociológiai axióma, hogy a társadalmi fejlődés előfeltétele az egyre sokoldalubb és egyre szélesedő körű művelődés, mely a társadalom termelési, műszaki, és gazdasági fejlődésével is szoros kölcsönhatásban van.

A muzeumok létrejöttét egyértelműen az emberi társadalom kulturális színvonala emelkedése eredményeként és jeleként kell értékelnünk. Szinte magától értetődő következménye a kulturális fejlődésnek, hogy amilyen mértékben fejlődik, - mennyiségében és minőségében - differenciálódik az emberiség ismeretanyaga, olyan mértékben specializálódik a muzeumok.

A történettudomány létjogosultsága és vizuális vetülete - a muzeum - szükségességének kérdésére ezek szerint, - amennyiben ez a kérdés egyáltalán feltehető, - egyértelmű igennel kell felelnünk, minthogy az emberi művelődésnek olyan természetes fejlődési jelenségéről van itt szó, amelynek kialakulása elé mesterséges eszközökkel is csak kétes értékű és eredményességű gátak volnának emelhetők.

A fejlődés tükrében merülhet-e fel kétség ezek után a történettudomány legfiatalabb és most fejlődő ágának, a műszaktörténetnek, s ezen belül a szakági technika- és gazdaságtörténet vetületeinek, a szakági jellegű muzeumok szükségessége iránt?

Ilyen kétség csupán a fejlődés irányát és szükségleteit nagyon korlátozott szempontok szerint mérlegelő emberben ébredhet. Azt, hogy mennyire a társadalmi fejlődés vonalába esnek ezek az intézmények, bizonyítja, hogy mind a tőkésség, mind a szocialista termelési rendszerekben, éppen a műszakilag és iparilag legfejlettebb államok hozták létre a legnagyobb és legfejlettebb műszaki muzeumokat és azokat a műszaki, tudományos, és ipari fejlődés fontos bázisainak tekintik.

Nyilvánvaló ugyanis, hogy a megalapozott ipari fejlődésnek - kulturájában, érdeklődési körében és ismereteiben megfelelően irányuló és egyre magasabb színvonalú ismeretanyaggal rendelkező, fejlődőképessé társadalmi rétegre kell támaszkodnia.

Az iparosodott társadalmakban a termelő osztályok ebben az értelemben vizsgált formálódásának menete a tapasztalatok szerint így alakul:

1. Felébred az új technika iránti érdeklődés, kialakul a műszaki fejlődés jelentőségének felismerése, eredményeinek megértése, alkalmazása és továbbfejlesztése.

2. Ezt követi a fejlődés fázisai iránti érdeklődés, ezek feltárása, a kiemelkedő eredmények értékelése, a hagyományteremtés és hagyományápolás pozitív pszichikai és etikai hatóerőként való beépülése a fejlődésbe.

3. Végül, a fejlődési láncon belül jelentkezik a termelés és a műszaki fejlődés hazai valamint nemzetközi nagy összefüggéseinek megértése, várakozó aktiv érdeklődés kialakulása a fejlődés újabb eredményei, a jövő tendenciái iránt, amelynek során a fejlődés menetének tényszerű ismerete egyre nélkülözhetetlenebbnek bizonyul a korunkban mind jelentősebb szerepet betöltő tudományos prognosztikában és a futurologia igényes megnyilvánulásaiban.

A fejlődés ütemének meggyorsításában a kulturális, műszaki és ipari fejlődés társadalmi alapjainak megteremtésében, az egészségesen fejlődő társadalmakban nyilvánvalóan lényeges szerepe lehet a műszaki és természettudományi jellegű szakmuzeumoknak.

Jelentőségük értékelésében részben iparszociológiai, részben társadalom és kulturpolitikai normákat alkalmazhatunk. Nevezetesen:

1. Betöltik-e a fejlődés menetének feltárásában és megmutatásában a rájuk háruló kutató, megőrző, feldolgozó feladatkört?

2. Vállalnak-e pozitív és konkrét szerepet a technika és a kulturforradalmak eredményeinek tudatosításában?

3. Előbbre visznek-e valamilyen szaktudományt?

4. Kapcsolódnak-e az ismeretterjesztés, a szakképzés és az ifjúság nevelésének feladataihoz?

5. Van-e társadalom és kulturpolitikai mondanivalójuk a fogalom tiszta és magasrendű értelmében? Azaz segítik-e a jelenségek, eredmények, hagyományok megértését, önálló és helyes értékelését, és ezzel hozzájárulnak-e a létrehozó nép morális erőtartalékainak, alkotó közvéleményformálódásának fejlesztéséhez, megtartásához.

6. A tudományok körén belül tudják-e fékezni szakterületük elszigetelődésének tendenciáit, és segíteni tudják-e helyének, jelentőségének, visszaható kapcsolódásainak felismerését az emberi társadalom életében. Ezt a szemléletet

saját területükön érvényesíteni tudják-e a történeti vertikálitás, a jelenben érvényesülő horizontalitás, az általános emberi kulturális és műszaki fejlődés etnikai és etnológiai vonatkozásában egyaránt?

A Deutsches Museum igazgatója, Karl Basler a műszaki és szakmuzeumok feladatát az ICOM egyik nemzetközi konferenciáján a következőképp fogalmazta meg:

"Amióta a műszaki tudományok áttörték a kézműves ipar kereteit, és széleskörű specializálódás következett be, a műszaki muzeum is kettős célt tűzött maga elé.

A laikus számára a látóhatár bővülését... kell nyújtani, s rá kell mutatni a műszaki jelenségekben megnyilvánuló kölcsönhatásokra.

A műszaki ember számára pedig gyors eligazodási lehetőséget kell biztosítani a saját szakmájának történeti fejlődése megismerése terén."

Ez a szemléletmód jellemző földünk legtöbb nagy műszaki muzeumára, és szintetizáló törekvésük, politechnikai jellegük - egy-két sajátos kivételtől eltekintve, - népre-országára való tekintet nélkül, szembetűnő általános jellemző vonásuknak tekinthető.

Ezeket a nagy politechnikai és szintetizáló műszaki muzeumokat a fejlődés bizonyos szintjén az általános ipari fejlődés hozta magával.

Velük szemben, - a szakmuzeumok létrejövése körüli szociológiai vizsgálódás során - egy érdekes jelenségre kell felfigyelnünk. Azokban a társadalmakban, amelyekben az általános ipari, vagy egyes szakági fejlődés nagyon gyors, úgrásszerű ütemet mutat, rövid időn belül és tömegesen jönnek létre a szakági muzeumok is. Ez az összefüggés korunkban éppen a szocialista nagyipar kialakulásában szembetűnő.

○ Csak a legkézenfekvőbb példákra hivatkozva

a Szovjetunióban az utolsó fél év-

század alatt mintegy 200 szakmuzeum és műszaki kiállítóhely jött létre;

a szomszédos Csehszlovákiában az utolsó negyedszázadban hozzávetőleg 50 műszaki szakmuzeum és kiállítóhely alakult. És így tovább ... és így tovább...

Hogyan állunk mi, magyarok ezen a téren?

Nem véletlen, hogy a XIX. század második felében kapitalizálódó és kialakuló nagyipar Magyarországon nem hozott létre önálló műszaki muzeumot. Csupán, - az ország termelési viszonyaira jellemző területeken, - jött létre két jelentős szakmuzeum:

1. A tulnyomóan agrár jellegű termelési tevékenységre és a tudatosan fejlesztési kívánt agrár iparra települt természetesen egy Mezőgazdasági Muzeum.

2. A század utolsó harmadában az európai viszonylatban is rendkívül gyors ütemű vasutépítő munka létrehozta a Közlekedési Muzeumot.

Iparunk és műszaki kulturánk - amely bizonyos vonatkozásokban még a két világháború közötti történelmi periódusban is a feudalizmus maradványaival küzdött, - bár elért bizonyos, nem is jelentéktelen fejlődési szintet, és létre is hozott egy "Országos Magyar Műszaki Muzeumot", - de annak megtartására nem volt képes.

A háborús károk eltüntetése, az új építés befejezése után nemcsak a feudális, hanem a polgári termelési mód hagyományainak felszámolása után viszont olyan iramu iparosítás és iparosodás, valamint műszaki kulturálódás következett be hazánkban, amely népünk történetében páratlan.

Vajon van ennek a fejlődésnek muzeumi vetülete is?

Nos, a múlt században alapított már említett két nagy szakmuzeum mellett, az utolsó 20 esztendőben hazánkban 17 új, önálló szakági műszaki-természettudományi és üzemtörténeti gyűjtemény, illetve muzeum jött létre, továbbá több mint 10 kiállítóhely. Ezekben a számokban nem szerepelnek a csu-

pán gazdasági, vagy egyéb szakági muzeumok.

A bányászati, kohászati, vegyészeti, olajipari, textilipari, alumíniumipari, csillagászati, elektrotechnikai, malomipari stb... stb... muzeum mellé most sorakozik fel a Magyar Vízügyi Muzeum, amely hazánk és népünk egyik legősibb hagyományú és kulturájú szakterületének bemutatására hivatott.

Abban, hogy ez nem következett be már korábban, úgy tűnik, jelentős szerepe van annak is, hogy az államigazgatásban a vizgazdálkodási ágazat viszonylag későn, függetlenül a földművelésügyi tárctól, amely pedig a muzeum kérdést, - tárcaszinten, - a Mezőgazdasági Muzeum fenntartásával, megoldottnak tekintette. Ez az oka annak is, hogy a többször megkísérelt szakosított vízügyi gyűjtemény létrehozására irányuló törekvések nem kaptak kellő támogatást.

Annál inkább csodálkozunk kell ezen a körülményen, mert immár közismert, hogy az egyetemi szintű mérnök-képzést, - az Institutum Geometricum keretében, egész Európában először hazánkban, éppen az évszázados háborúk során legtöbbször károsodott vizgazdálkodási területek feladatainak megoldása érdekében, - a vizszabályozások, víziutépítések és lecsapolások megfelelő szinten történő elvégzéséhez nélkülözhetetlen szakemberek, - "hydrometrák" és "geometrák" képzésére hozták létre a XVIII. században.

A szervezett mérnöki munka az Institutumból kikerült nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő képzettségű szakemberek működésével a vizgazdálkodás területén indult meg hazánkban.

Ennek a munkának az emlékeit, eszközeit és dokumentálását bizony indokolt lett volna már lényegesen korábban tudatosan összegyűjteni, megmenteni és demonstrálni.

A hajdani Vizrajzi Intézetben ugyan, - a két világháború között, - Dr. Lászlóffy Voldemár gyűjtő munkája létrehozott egy igen értékes, főleg térkép-

tervrajz- és műszergyűjteményt, mely alapul szolgálhatott volna a vízügyi muzeum létrehozásához, - de a kedvezőtlenül alakuló körülmények következtében a gyűjtemény tárgyi anyaga a háborus események során elpusztult vagy szétszóródott, térkép és rajztanári anyaga pedig bekerült az Országos Levéltárba és beolvadt annak gyűjteményébe.

Az Országos Vízügyi Hivatal (OVH) megalakulása óta azonban visszatérően és egyre határozottabban jelentkezik a Vízügyi Múzeum létrehozásának igénye. Ennek köszönhető, hogy amikor még az "ötvenes" években a művelődési tárca kezdeményezte a háborus események során elpusztult és mintegy "gazdátlan" síófoki múzeumnak a fenntartását, az OVH kívánságára és támogatásával, a Közlekedési Múzeum akkori vezetőségének intenzív szakmai segítségnyújtásával lehetővé vált a múzeumnak vizgazdálkodási jelleget adni, és benne létrehozni az első átfogó múzeumi szintű hazai vizgazdálkodási kiállítást. Ennek következtében kapta a múzeum a félreérthetetlenül szakági, - ma is viselt nevét: "Beszédes József Vizgazdálkodási Múzeum." Annak, hogy ez a múzeum ilyen formában létrejöhhessen, anyagi és szakmai bázisát elsősorban dr. László Ferenc, az OVH főosztályvezetője teremtette meg, berendezését pedig Bendefy László dr., Vázsonyi Ádám és e sorok írója végezte el. A múzeum installálásáról, üzemeltetéséről, muzeológiai patronálásáról a Közlekedési Múzeum keretében történt gondoskodás.

A sokat ígérő kezdeti lendület, - bizonyos, a körülményekben beállott változások következtében, - néhány évi sikeres működés után megtorpant. A vízügyi szolgálat elvesztette a múzeum teljes kiállítási területét, s csupán 1969-ben tudta jelentős anyagi áldozatvállalással annak 50%-át visszaszerezni. Az intervallumban a múzeumban a megyei múzeumigazgatóság különféle, a Balatontól és a vizgazdálkodástól távol eső tematikájú kiállításokat rendezett be, a Közle-

kedési Múzeum pedig felszámolta a múzeumhoz fűződő kapcsolatait.

Az Országos Vízügyi Hivatal vezetősége időközben egyre határozottabb formában fogalmazta meg egy vízügyi múzeum létrehozásának korszerű feladatát. Az utolsó 5 éven belül az OVH két kollégiumi határozatában is pozitív állást foglalt ebben a kérdésben, és megoldását a Vízügyi Dokumentációs és Tájékoztató Iroda (VIZDOK) feladatává tette.

Bizonyos természetesen előkészületi idő után végre az ügy elmozdult a holtpontról.

1973 március 1-vel a VIZDOK szervezetében létrejött az önálló "Múzeumi és Szaklevéltári Osztály", amelynek most már a nevében is kifejezésre jutott a megoldásra váró feladat.

Az 1973. esztendő eredményeként könyvelhető el az is, hogy a Beszédes József Vizgazdálkodási Múzeum kiállítási területét, - újból sikerült teljes egészében vizgazdálkodási kiállítások céljaira visszaszerezni. Jelenleg ebben a múzeumban ismét két vízügyi kiállítás van:

- 1) A Balaton vizgazdálkodása
- 2) Nemzetközi víziutunk, a Duna.

Különösen az utóbbi iránt megnyilvánuló általános érdeklődést mi sem mutatja jobban, minthogy a Duna menti szomszéd népek sajtójában, sőt a Pravdában is kedvező visszhangja volt.

Meg kell jegyeznünk, hogy a Beszédes József Vizgazdálkodási Múzeum nem a vízügy, hanem a Somogy megyei Múzeumigazgatóság épületében és üzemeltetésében működik és valójában csak kiállítóhelynek tekinthető.

Még egy múzeumi megmozdulásról kell megemlékeznünk. A nagycenki Széchenyi Emlékmúzeum berendezésében ugyancsak jelentősen részt vett a - most már szervezés alatt álló - Vízügyi Múzeum, s a kastély egy részében kiállítást rendezett be Széchenyi vízügyi tevékenységének bemutatására.

Maga a múzeum ebben az esetben is a megyei múzeum kezelésében működik.

Az a körülmény, hogy az országban két kiállítóhelyen is állandó muzeális jellegű vizügyi kiállítás, és több kisebb helyi vizügyi történeti gyűjtemény van, kétségtelenül pozitív fejlődés jele. Azonban a Vizügyi Múzeum megvalósításának feladata ezekkel még nem tekintendő befejezettnak. Nem szorul bizonyításra ugyanis, hogy a kiállító tevékenység és a múzeum fogalma közé nem lehet egyenlőség jelet tenni. A kiállítás-rendezés és fenntartás csupán egyik megnyilvánulása, - és nem is a legdöntőbb megnyilvánulása -, a múzeum tevékenységének.

Hazánkban a múzeum feladatait és jogállását törvény és tételes jogszabályok egész sora rendezi. Ezek szerint:

"a múzeumok tevékenysége kiterjed

a) hazai és nemzetközi jelentőségű muzeális tárgyi és dokumentációs anyag feldolgozására, gyűjtésére, őrzésére és védelmére.

b) az anyag rendezésére a tudományos és népgazdasági érdekeknek megfelelő nyilvántartására, feldolgozására és közlésére.

c) a tudományos eredmények - kiállítások, ismeretterjesztő előadások, közlemények és kiadványok útján a népművelés szolgálatába állítására."

A törvény 14.§-a szerint pedig

"múzeummá csak olyan muzeális gyűjtemény nyilvánítható, amelynek működése az anyaggyűjtésre, feldolgozásra és ismeretterjesztésre egyaránt kiterjed."

A múzeum létrejöttének első feltétele ezek szerint megfelelő gyűjtemény létrehozása.

Létrejöttéhez továbbá nem elegendő egy társadalmi vagy hivatali szerv elhatározása, hanem ahhoz a Kulturális Miniszter hozzájárulását és működési engedélyét is ki kell kérni. Csupán a működési engedély birtokában, az abban meghatározott keretek között élhet a közgyűjtemény a múzeumok számára biztosított jogokkal és lehetőségekkel, - ezek

ellenében viszont, vállalnia is kell a múzeum törvényszabta funkcióinak ellátását. Ebben a vonatkozásban pedig a létrehozó szervvel együtt a Kulturális Minisztérium minden múzeumnak társhatósági főfelügyeleti szerve.

Ami a működési engedély kérdését illeti, a Vizügyi Múzeum vonatkozásában pozitív eredményről számolhatunk be. Az OVH kikérte, a művelődésügyi miniszter pedig 1974. évi január 1-i hatállyal megadta az Országos Gyűjtőkörű Magyar Vizügyi Múzeum működési engedélyét.

Múzeumunk működése megkezdésének elvi lehetősége tehát megnyílt. Az elvi lehetőség azonban még csak virtuális létezést jelent, amely reális alapokra csak akkor helyeződik, amikor képessé válik a hazai vizgazdálkodás területére vetített múzeumi funkciók hiánytalan ellátására.

Ennek két alapvető feltétele van.

Mindenekelőtt szükséges, hogy a gazdasági feltételek biztosítása mellett legyen hol és legyen kivel megkezdeni a munkát.

De nem kevésbé fontos a vizgazdálkodás területének múzeumi feladataival kapcsolatos problémák módszertani megoldása, elvi kidolgozása, azaz a vizügyi múzeológia fogalomkörének, feladatainak és alapkérdéseinek tisztázása sem.

Az idézett törvényhelyen felsorolt múzeumi feladatok közérthetően, világosan és egyszerűen hatnak. A valóság mégis az, hogy ez az egyértelműség csupán addig áll fenn, míg el nem mélyedünk a feladatok elemzésében. A velük kapcsolatos fogalmak tisztázása, a felmerülő kérdések irányadó megválaszolása, az elvi és módszertani állásfoglalások kialakítása és az alkalmazásukhoz szükséges gyakorlati ismeretek kidolgozása képezi a vizügyi múzeológia alapvető problémakörét.

Le kell szögeznünk, hogy a vizügyi múzeológia, az általános műszaki mu-

zeológia keretében, a maga területén és a maga sajátos problémakörében, sui generis önálló diszciplína.

Az elmondottak egyébként érvényesek minden szakterület saját muzeológiai alapvetésére is.

Amint már tisztáztuk, a muzeum működésének nem az első és nem a legjellemzőbb funkciója a kiállításrendezés, bár a muzeológiában kevésbé járatosak számára a muzeumi munka kiállítások rendezésében válik leginkább érzékelhetővé. Ennek ellenére, egy korszerű muzeum megszervezését nem szabad úgy elképzelni, hogy első és legfontosabb lépés kiállítási helyiség szerzése, abban innen-onnan összeszedett anyaggal kiállítás rendezése, és csupán ez után kell nézni a többi feladat megoldhatóságát.

A muzeumszervező munka első és alapvető feladata a gyűjtőmunka megszerzése. A rendszeres és tudatos gyűjtéssel kapcsolatos első kérdés pedig az, hogy hol és hogyan történik.

Ez részben területi-hatásköri, részben szakmai-hivatali probléma, de nem utolsó sorban egy kialakítandó gyűjtési tematika kérdése is.

A Magyar Vízügyi Muzeum országos gyűjtőkörű muzeum lesz, ami szakmailag is és területileg is nagyon széleskörű gyűjtési tematika kialakítását teszi szükségessé.

Ennek kialakításában nem lekicsinyelhető kérdéseket kell megoldania más, már működő muzeumok kialakult gyűjtőköreinek, tématerületeinek tiszteletben tartása mellett, azok saját szempontjaival való összehangolásában.

Jellegetesen vizgazdálkodási probléma pl. az öntözés, vagy a lakosság vizellátása, halastavak létesítése, - csupán néhányat kiragadva a sok közül. Viszont a mezőgazdasági öntözés tárgyi és dokumentációs anyagát, a halastókultura témakörét gyűjti és bemutatja a Mezőgazdasági muzeum, - a római vagy középkori hazai vízvezetékek maradványait különféle történeti muzeumok őrzik; egy paleolit csonthorog, avagy egy honfoglalás-

laskori hálónéhezék meg éppenséggel régészeti gyűjtemények anyaga; - a reformkori vízépítő munka eszközeit pedig a Műszaki Muzeum érzi saját gyűjtőkörébe tartozónak.

A nyilvánvaló gyűjtőköri átfedések kiküszöbölésére, a muzeumok közötti együttműködés kialakítása, a hatáskörök és határterületek, az ezekkel kapcsolatos fogalmak tisztázása nyilvánvalóan fontos feladat.

Ez a "ki mit gyűjt", mit cserél, alkalomadtán mit és milyen feltételek mellett bocsát rendelkezésre, bizony sok utánjárást, a hazai muzeumügynek átfogó megismerését, egyszerűen csöppet sem látványos, fáradságos és időtrábló adatgyűjtő munkát kíván meg.

A Vízügyi Muzeum területén, - eltekintve az említett korábbi kezdeményezésektől, - a módszeres gyűjtő munka valójában csak most indul. Az értékes helyi kezdeményezések stabilizálásához pedig éppen a muzeológiaiag nélkülözhetetlen módszerességet és szakszerű védelmet kell biztosítani. Az esetenként előforduló közömbösség, és hozzá nem értés, - amint azt minden szakági muzeum a maga kárán kényszerült tapasztalni, - nagyon sok kárt okozhat. Hogy csak egy példát említek, sok értékes műszeremlékünk került ennek következtében a szervezett szinesfém gyűjtő kampányok során a MÉH telepeire.

Nagyon sürgős feladat tehát a "mit és hogyan" gyűjtsünk kérdéskörének tisztázása, s ennek során egy részletes gyűjtési tematika és módszertani utmutató kidolgozása.

Nyilvánvalóan szükség van egy, az egész ország területére kiterjedő vízügyi történeti adattár, egy szakági és topográfiai elvek szerint rendezett "adatkataszter" felállítására, mely kiterjed a különféle más gyűjteményekben őrzött tárgyakra, dokumentumokra, a helyükről el nem mozdítható létesítményekre, a kép, térkép és írásos emlékanyagra is.

A gyűjtés, - a Vízügyi Muzeum munkatervében, - nem azt jelenti,

hogy mindent el kell hozni onnan, ahol van, azaz a vizügi történeti emléket centralizálni kell.

Ellenkezőleg, mindent ott kell hagyni, ahol megfelelő helyen van, - de tudni kell róla, gondoskodni kell megőrzéséről és feldolgozásáról, támogatni kell a gyűjtő helyet az általa őrzött anyag hasznosításában és bemutatásában.

Ami viszont nincs megfelelő helyen, megőrzése, kulturális hasznosítása veszélyeztetett, azt be kell szállítani a muzeum központi raktárába.

Ezzel eljutottunk a muzeumalapítás újabb elengedhetetlen alapfeltételéhez.

Nem lehet muzeumot létrehozni raktár nélkül.

Kiállítás nélkül működhet, sőt jól is működhet egy muzeum, amint erre néhány közismert példát is idézhetnénk. A muzeumnak elegendő területű, száraz, jól szellőző, szigetelt, a korszerű állagvédelmet biztosító raktárterre mindent megelőzően és pótolhatatlanul szüksége van. Ez a feltétele a gyűjtő munka rendszeres végzésének, de ez a feltétele a megfelelő szintű igényes kiállító és feldolgozó tevékenységre való felkészülésnek is.

A vizügi muzeum munkájában különös hangsúllyal jelentkezik a dokumentációs anyaggyűjtés. Nem csak azért, mert a vizügi muzeológia területén a történeti emléktanyag jelentős része kartográfiai, műszaki terv és egyéb írásos anyag, hanem azért is, mert kiemelt távlati feladat a vizügi szaklevéltár létrehozása, és a szervezés jelenlegi szakaszában a levéltári gyűjtés, feldolgozás feladatát is a muzeum keretében kell megoldani.

A levéltári gyűjtés bizonyos gyűjtőköri és tematikai elhatárolás kidolgozását teszi szükségessé a muzeumon belül.

Ami a gyűjtött anyag feldolgozását illeti, ezzel kapcsolatban két irányú tevékenységgel kell számolnunk. Értetni kell alatta a tárgyat, vagy egyéb dokumen-

tum nyilvántartásba vételét, aminek sokszempontu, a tudományos igényekkel számoló elvégzésére külön jogszabály, a muzeumi nyilvántartási szabályzat ad utasítást. E szabályzat irányelveinek a vizügi emléktanyára való adaptálása ugyancsak elvégzendő előkészítő munka.

A feldolgozás fogalmi körébe tartozik továbbá a tudományos értelemben vett leírás, értékelés és ismertetés, amellyel szemben a tudományos igényű publikációk követelményei az irányadók.

A megőrzés fogalma ismét egész sor újabb feladatot és problémát ölel fel. Hogy csak néhányat említsék, - a szállítás, tárolás, korrózióvédelem, konzerválás, restaurálás, rekonstruálás, s a műszaki modell munkával kapcsolatos követelmények - sokrétű szakértelmet, lelkiismeretességet, aprólékos gondosságot kívánó feladatok, amelyek irányelveinek kidolgozása ugyancsak előkészítő feladat.

A "gyűjtemények védelmé"-nek feladata szintén tulmutat a népgazdasági tulajdon megvédésének körén. Nem csak tulajdonvédelmi és biztonsági, hanem sok egyéb elvi, szakmai és muzeológiai problémát rejtő munkaterület ez is.

A jelzett feladatoknak elméleti és gyakorlati szinten való megoldása, rögzítése, majd egy törzsgyűjtemény létrehozása után, - tehát idő és munkaigényes felkészülés után - kerülhet csak sor kiállító tevékenységre, mint a publikálás, közreadás, ismeretterjesztés és hagyományápolás egyik, de csak egyik módjára.

A gyűjtő és feldolgozó munkával kapcsolatban külön is hangsúlyoznunk kell a történeti feltáró-, kutató és publikáló munka fontosságát, mint minden muzeumi kiállító munka alapfeltételét, a kiállítások tartalmi megtervezésének első lépését. Az ebben való járatosság a muzeológus munkájának, és kiválasztásának szintén lényeges szempontja.

Ezzel kapcsolatban szólnunk kell a muzeum munkatársainak kérdéséről is.

A muzeum-szervezés eredményes-

ségének alfája a muzeológus nevelés.

Ahol erről nem történik intézményesen, - felsőfoku oktatási szinten gondoskodás, - amint ez a mi esetünkben, de általában a legtöbb hazai szakmuzeumi területen is áll, - ott nagyon gondos szelekcióval kell megválasztani a munkatársakat és az alkalmas személyeknek időt, lehetőséget kell adni ahhoz, hogy hozzáfejlődjenek a terület feladataihoz.

Ahhoz, hogy valaki muzeológus legyen, nem elegendő, hogy "hobbyja" legyen a gyűjtés, és érdeklődjön a szakterület története iránt.

Egész sor elméleti és gyakorlati előismeretre, köztörténeti, műszaktörténeti, esztétikai és szakmai kulturáltságra van szüksége, továbbá olyan készségekre, amelyek képessé teszik a munkavégzés megfelelő szintű elsajátítására. Csak ezek birtokában tud a jószándéku amatőr szintjéről felemelkedve valóban muzeumi alkotó munkát végezni. Ehhez a téma szeretetén, a munkavégző jó szándékon felül szükséges, hogy biztos érzékkel és határozottan tegye azt, amit kell, és hogy kellő időben meg is tegye mindazt, amit kell pusztuló vizügyi műszaki emlékeink megmentésére, megvédésére. Az erre alkalmas emberek kiválasztása felelősségteljes feladat. Muzeológusi munkahelyet "sine cura"-nak átengedni, nem munkabér kérdés, hanem erkölcsi felelősségvállalás a nemzeti kultúránk aránylagos pusztulásáért.

Az "alkalmasság" kérdésében Széchenyire kell apellálnunk, akinek szavai korunkra is érvényesek, megszívlelendők:

"Mi magyarok ezer hibánk közt kevés kivétellel azt hisszük, hogy a lóra született magyar ... mindenre képes. És e szerint ... igen nagy megbántásnak vétetik rendszerint, ha valakiről azt mondjuk, hogy nem találatott alkalmasnak erre vagy arra. - Holott nemcsak az alkalmatlan valamire, ki az illető tárgy körül tudatlan, hanem az is,

kinék arra való természeti tulajdonai nincsenek...

Deák például nem volna való a tiszaszabályozási titkárságra, mert ő benne nincs elég "teremtési viszketeg", jóllehet eszén, tiszta szándékán, egyeztető szellemén s annyi más jeles tulajdonain senki sem kételkedik, ő egyike hazánk legjelesebbjeinek."

Szakmuzeumaink gyarapodása országos szinten örvendetes jelenség, mely megbízhatóan jelzi ipari-műszaki-természettudományos művelődésünk szintjének emelkedését.

Vizgárdálkodásunk gyorsiramu fejlődése és kétségtelenül észlelhető nemzetközi tekintélye pedig, a muzeumügy terén soron következő feladatunkká teszi a Vizügyi Múzeum problémáinak mielőbbi teljes megoldását.

Ujból Széchenyire, az ő közismert szavaira kell utalnunk:

"Tudományos emberfő mennyisége a nemzet igazi hatalma. Nem termékeny lapály, hegyek, ásványok, éghajlat stb. teszik a közösség erejét, hanem az ész, mely azokat józanul használni tudja. Igazibb suly és erő az emberi agyvelőnél nincs."

A "kimivelt emberfők" igénye pedig a legszorosabban összefügg muzeumi kulturánk feladataival.

A szűk praktícizmus körét túllépve nagyobb távon fontolva meg a felvetett gondolatokat, úgy érezzük, természetesen jutunk arra a következtetésre, hogy egy szakmuzeum létrehozásánál nem kell félni feladatkörének széles horizontu, igényes megfogalmazásától még akkor sem, ha nyilvánvaló, hogy nem egyetlen lépéssel válik alkalmassá minden feladatra egyidejű és egyenlő szintű megoldására.

Kétségtelen, hogy fejlődésének távollatában, a morális-pszichikai és politikai kölcsönhatások vetületében, a szakterület nemes hagyományainak és jelentőségének korszerű bemutatásával minden szakmuzeum hatékonyan járulhat hozzá a fejlődés lendületéhez.

A „Közlekedésünk harminc éve” c. kiállítás módszertani és technikai kérdései

A hazánk felszabadításának 30 éves évfordulója alkalmából rendezett jubileumi kiállítás április 2-án nyílt meg a Közlekedési Múzeumban. Közel hat hónapi nyitvatartása alatt több hazai és külföldi muzeumi szakember tekintette meg, és valamennyien elismerőleg nyilatkoztak róla. (Nem érdektelen talán megjegyezni, hogy - elsősorban a külföldi látogatók - többen a témát első hallásra "száraz"-nak, illetve "nem muzeumba való"-nak minősítették, de a kiállítás megtekintése után véleményüket megváltoztatták.)

Ugy gondoljuk, indokolt tehát erről a kiállításról e hasábon is megemlékezni. Ismertetésünket a múzeum adattárában elhelyezett anyag alapján adjuk közre, mely 142 lapot, 99 fényképet tartalmaz, valamint az elrendezés makettjét - az első vázlatos elképzeléstől a kivitelre kész feliratokig és grafikonokig.

A kiállítás előkészítését a lehető legszűkebben tárgyaljuk; csupán az érdeklődésre számot tartó módszertani kérdésekre és technikai megoldásokra térünk ki bővebben.

FELADAT

A kiállítás nyújtson általános áttekintést a közlekedés jelentőségéről és fejlődéséről a felszabadulásunk óta eltelt időszakban. Nem csupán a nagyközönséghez kell szólnia, hanem vegye figyelembe a szakemberek érdeklődését is, különös tekintettel a közlekedési szakiskolák tanulóira, illetve hallgatóira.

MEGOLDÁS

Elvileg két alternatíva között választhatunk. Az eltelt harminc év alatti fejlődést vagy időrendben mutatjuk be, egy-egy súlypont vagy jellemző időszak köré csoportosítva az anyagot (pl. az ujjaépítés, a rekonstrukció, a közlekedéspolitikai koncepció korszaka, mai eredményeink), vagy pedig közlekedési ágazatonkénti bontásban. Ez utóbbi megoldás mellett kellett döntenünk, mind a kiállítás céljára rendelkezésre álló helyiségek technikai adottságai miatt, mind pedig módszertani megfontolások - világosabb áttekintés - következtében. Így a kiállítás a Közlekedési Múzeum három helyiségében került megrendezésre, és a következő három egységből állt: a bejárati előtérben az általános rész; az ehhez csatlakozó ún. alkalmi vagy vendéghiállításai térben az egyes szakágazatok fejlődése; végül - hely hiányában, kényszerből - az emeleti galériáról nyíló kabinetben a közlekedési dolgozók érdekében végzett szociálpolitikai munka és ezzel kapcsolatban a szakszervezetek tevékenysége. Ezen utóbbi témakör kiemelése az ágazatonkénti bontás melletti döntés automatikus következménye volt.

Első lépésként a kiállítás előkészítésében részt vevő szakmuzeológusok (összesen hét fő, minthogy a közúti közlekedés címszó alatt együtt mutatjuk be az ut-

Részlet a végleges forgatókönyvből

Jelzés	Témakör	Kiállított objektum	Méret, cm	Lelt.szám
D/	Vasuti közl.	Cimfelirat	Kivágott betűkből	
D/1	Bevezető szöveg	Szövegfoto, beforgatva,	Mező netto 52x56	
D/2	Dizelesítés	M 62 mozdonymodell Háttérfotó: töltőállomás	Vitrin: 196x120x40	19801
D/3	Járműjavítás	Fotók: Villamosmozdony szerelés Személykocsi szerelés	70x70 70x50	12939 18683
D/4	Személyszállítás	OSZSZSD kocsimodell Háttérfotó: Bp. Keleti pu. utascsarnok	Vitrin: 266x120x40	18675
D/5	Pályaépítés	Fotók: Gépesített sinfektetés Ágyazatrostáló munkában	70x70 70x50	9864 9830
D/6	Biztosító- berendezés	Fotók: Nyíregyházi Központ Automatikus vonat- befolyásoló	70x70 70x50	MÁV MÁV
D/7	Villamosítás	V 43 mozdonymodell Háttérfotó: Felsővezeték részlet	Vitrin: 176x120x40	25027
D/8	Teherszállítás	Fotók: Selex-szoba Szolnok rendező pu.	70x70 70x50	25076 MÁV
D/9	Anyagmozgatás	Fotók: Ércátrakó daru Rakodás targoncával	70x70 70x50	25072 12089
D/10	Teljesítmények	Grafikon, beforgatva 70x120 cm papíron	Mező netto 62x62	

Felirat szövege

VASUTI KÖZLEKEDÉS

1945 május 20-án a Magyar Kommunista Párt kiadta a jelszót: "Arccal a vasut felé!" - és az egész ország dolgozói a vasutasok segítségére siettek. Másfél év múlva a vasutvonalak már üzemképessé váltak, és az első munkaverseny során 500 mozdonyt és 10 000 vasuti kocsit állítottak helyre.

A szocialista ipar kibontakozása lehetővé tette a vasut rekonstrukcióját, amelynek alapvető céljai: a gőzüzem fokozatos megszüntetése, a pályák korszerűsítése, modern távközlő és biztosítóberendezések felszerelése, majd a továbbiakban az üzemi folyamatok automatizálása, a kibernetikai módszerek széles körű bevezetése. A közlekedéspolitikai koncepció leszögezi a vasut alapvető szerepét az utasok és áruk tömeges, nagy távolságu szállításában. Ugyanakkor megszüntetjük - a forgalom közutra terelésének feltételét megteremtve - a gazdaságtalan kisforgalmu vonalakat, fokozatosan megvalósítjuk az áruforgalomban a körzeti állomási rendszert

A MÁV 1959-től gőzmozdonyt nem szerzett be. Hazai gyártmányu és importból származó Diesel-mozdonyokkal bonyolítja le ma már az összes szállítási teljesítmény 44%-át és a tolatások nagy részét

Az új típusu járművek új karbantartási eljárást és bázist kívánnak. A járműjavító üzemek új létesítményei korszerű technológiával biztosítják a vasut mozdony- és csiparkjának zavarmentes üzemét

A kulturált vasuti személyszállítást szolgálják a reprezentatív helföldi expresszvonalok, a nemzetközi szabványok szerint készült kocsik, valamint a színvonalas pályaudvari utastájékoztató és szolgáltatások

A vasuti pálya gyors ütemű rekonstrukciója komplex pályaépítési gépláncok alkalmazását tette szükségessé. A korszerű felépítmény szerelőállomásokon előkészített sinmezőkkel, vágányfektető és aláverő gépekkel épül, és gépesítettük a karbantartást is

A balesetek megelőzése, az emberi tévedések kiküszöbölése érdekében a MÁV új rendszerű vonali és állomási biztosító- és vonatbefolyásoló berendezéseket épít. Szerencs-Nyiregyháza között létesült az első hazai távvezérelt vonal.

A legnagyobb forgalmu vasutvonalak villamosítása fontos népgazdasági érdek. Ma már 1125 km villamosított pályával rendelkezünk, és az összes szállítás 42%-át villamos vontatással teljesítjük

A szocialista építés és a nemzetközi forgalom növekedése új igényeket támaszt a vasuti áruszállítással szemben. A rendező pályaudvarok korszerűsítése, az árukezelési munka új módszerei biztosítják a megnövekedett feladatok minőségi végrehajtását

A vasut fejlesztése során fokozatosan ki kell küszöbölni a kézi anyagmozgatást, korszerűsíteni kell a technológiát. A rakodások gépesítése az utóbbi években mennyiségileg meghaladta az 50%-ot

A vasuti szállítási teljesítmények alakulása 1950-1975 között, milliárd utaskilométerben és milliárd árutonna-kilométerben

és hidépítést, valamint a gépjármű-közlekedést) szóbeli tájékoztatás után azt a feladatot kapta, hogy tematikai javaslatként állítsa össze azon súlyponti kérdéseket, melyeket feltétlenül bemutatandónak tart, mindjárt megfelelő - logikai vagy időbeli - sorrendben.

A beérkezett javaslatokat dr. Czére Béla főigazgató közvetlen irányításával a kiállítás rendezője - e sorok írója - dolgozta fel, egységesítve őket, és kiosztotta az egyes ágazatok részére rendelkezésre álló helyet. Ebbe a munkába már természetesen bevontuk a kiállítás művészeti rendezőjét, Katona László grafikusművészt, akivel közösen kialakítottuk a megjelenítés módját. Ennek lényege, hogy minden egyes témakört vagy egy fényképpár, vagy egy modell és a vitrinben egy háttérfotó reprezentáljon. Meghatároztuk a méreteket is: a fényképpárok 70x120 cm méretűek úgy, hogy a felső kép négyzetes legyen; a falba sülyesztett vitrinek magassága szintén 120 cm, szélességük természetesen az elhelyezendő modelltől függ. Az egy témakört így megjelenítő objektumpárt neveztük el "egység"-nek. Ezek végleges elosztását mutatjuk be az 1. mellékleten.

A FORGATÓKÖNYV

Az egységek elosztásának jóváhagyása után a kiállítás rendezője összeállította a teljes témavázlatot, mely hat gépelt oldalon tartalmazta az egyes témák kiállításon belüli egységes jelölését, megnevezését, a kívánatos fényképek tematikáját, valamint tételesen a bemutatásra kerülő modelleket (tehát lényegében az I. mellékleten bemutatott forgatókönyv bal oldalát, nyers állapotban). A szociálpolitikai rész témavázlatát Kócziánné Szentpéteri Erzsébet muzeológus önállóan készítette el.

A teljes kiállítás témavázlatát minden szakmuzeológus megkapta - a feliratok elkészítése céljából - a következő írásbeli tájékoztatással:

Minden ágazat bevezető szöveggel kezd, ennek terjedelme 500 "n". Adjon rövid áttekintést a háborus károk helyreállításáról, a rekonstrukcióról és a közlekedéspolitikai koncepció nyomán végzett munkáról.

Az egyes témák feliratai egészítik ki a bevezető szöveget úgy, hogy minden képpár, illetve modell és a mögötte lévő háttérfotó együttes mondanivalóját tartalmazzák. Ezen feliratok terjedelme témánként 150-200 "n" legyen. Minden képpár alul 70x50 cm-es fekvő, felette 70x70 cm-es fotóból áll. A feliratot az alsó szegélyen helyezzük el. Minden ágazat befejezéséként grafikont közlünk az 1950-1975 közötti szállítási teljesítményről.

A beérkezett szövegeket a kiállítás rendezője egységesítette, mind eszmei mondanivaló, mind terjedelmi és stíláriis szempontból. Ugyancsak ő állította össze egységesen a kiállítás valamennyi grafikonjának vázlatát, valamint az általános rész teljes forgatókönyvét.

Jóváhagyás után állítottuk össze a végleges forgatókönyvet, melyből a vasuti ágazatra vonatkozó részt példaképpen az I. mellékleten bemutatjuk. Ez már a végleges kivitelhez soronként tartalmazza a szövegeket (a grafikus még külön utasításokat kapott). Ha ezt a szöveget folyamatosan olvassuk, áttekintést kapunk egy-egy ágazat legjellemzőbb kérdéseiről. Ugy gondoljuk, ezzel a megoldással sikerült elkerülnünk a Garai Tibor által joggal elítélt "bibliomániát"¹, és nem estünk a pleonazmus hibájába sem, nem írva ki pl. a V 43 sorozatu mozdony modelljére, hogy ez pedig a V 43-as mozdony.

¹Lásd Garai Tibor: Uj-legujabbkori kiállításaink napi problémái. Muzeumi Közlemények 1972. 2-3. 140. 1.

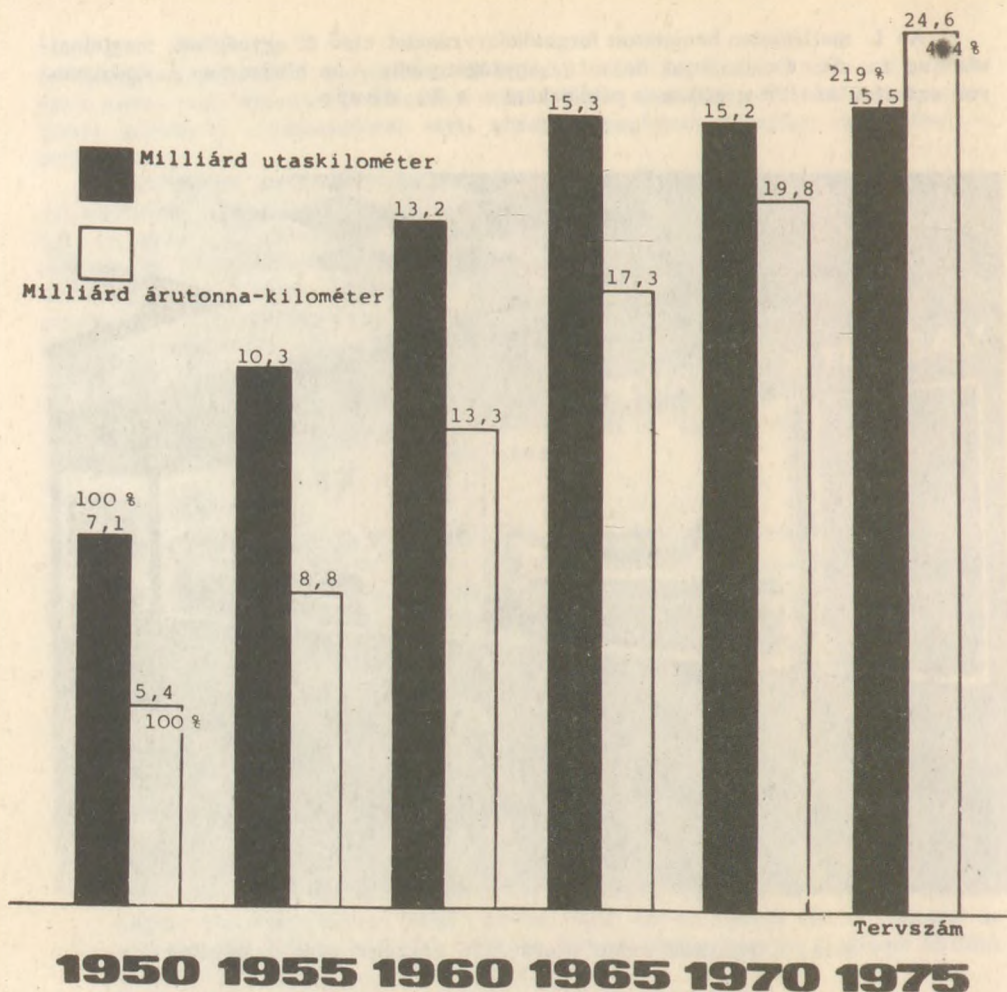
Az I. mellékleten bemutatott forgatókönyvrészlet első öt egységének megjelenítését az 1. ábrán mutatjuk be; a 10. egységet pedig – az elsősorban a szakemberek számára készült grafikonok példájaként – a 2. ábrán.

1. ábra. A kiállítás vasuti szakágazati részének első öt egysége

Meg kell még röviden emlékeznünk a kiállítás szociálpolitikai részének érdekes rendezéséről.

Itt a főfalon tíz egység került elhelyezésre, amely mint két párhuzamos tablósor vezet végig a látogatót az elmúlt három évtized történetén. A felső sor a közlekedési dolgozókról való gondoskodást érzékelteti, egészen a csecsemőkortól a különböző szociális létesítményeken át (nevelőotthon, úttörővasut, étterem, sporttelep stb.) a lakótelepig – hiszen aki 1945-ben csecsemő volt, az körülbelül most költözik új lakásba, amihez különböző szociális támogatást kap. Az alsó tablósor, valamint az alatta elhelyezett összefüggő széles polcon kiállított anyag – melyben számos eredeti dokumentum, jegyzőkönyvek, újságcikkek, rölapok, tagsági könyvek, továbbá jelvények és kitüntetések találhatók – a közlekedési szakszervezetek történetével és tevékenységével foglalkozik, időrendben igazodva az előbbi tablósorhoz.

2. ábra. A vasut 1950-1975 közötti személy- és áruszállítási teljesítményét szemléltető grafikon (a kiállításon fekete-fehérbe volt beforgatva)

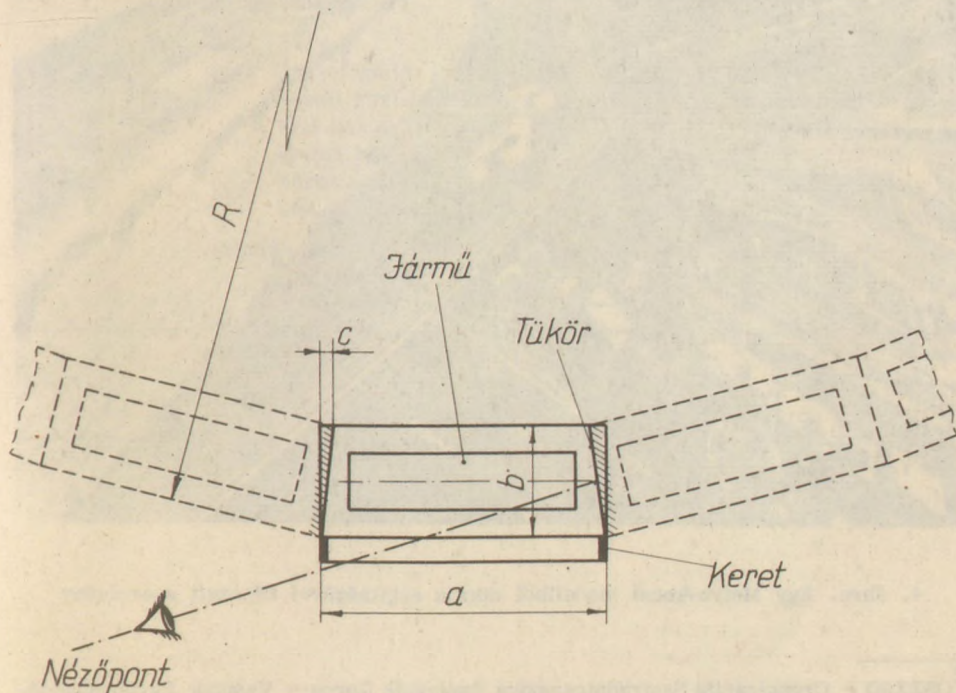
MŰSZAKI KIVITEL

A kiállítás általános része – a nyitó tablón és két grafikonon kívül, amelyeken általános adatok találhatóak a közlekedés háborús káiról és mai teljesítményeiről – tulajdonképpen egy hatalmas, 60 m²-es fotomontázs volt három falon, melyet Katona László grafikusként állított össze, közlekedési berendezések és járművek 1945-ös, romos objektumokat ábrázoló fényképeiből. Ebből a montázsból, mint sötét, nyomasztó háttérből emelkedett ki éles kontrasztként néhány nagy méretű, színes átvilágított fénykép, amely mai közlekedésünket szemléltető jeleneteket mutatott be.

Az általános és a szakágazati részben mindenegyus egység 10x2 cm-es, élével álló fehér léckeretet kapott. A fényképpáros egységeknél a két felvételt ugyanilyen lécc választja el úgy, hogy a felső rész pontos négyzetet alkot (lásd az 1. ábrán a 3. és 5. egységénél). Ehhez a beosztáshoz igazodva a kezdő szövegeket olyan mezőben helyeztük el, melynek alsó sora vág ezzel a választó vonallal; a szintén beforgatott grafikonoknál pedig a fehérén erőteljesen kiugró évszámok sora állt pontosan ebben a magasságban. A látogatókat vezető, már említett szövegek mindenütt a keret alsó szegélyének bal oldalán, vízszintesen felragasztva kerültek elhelyezésre, 10x30 cm-es fehér papíron. A falak ágazatonként változó pasztell színekre voltak festve.

A vitrineket hasonló léckeret vette körül, mely egyben a homloküveget is rögzítette. A süllyesztett és felülről tejüvegen át megvilágított vitrintér két oldalfalán tükör volt elhelyezve, melynek révén igen érdekes hatást lehetett elérni. A geometriai elrendezést a 3. ábrán mutatjuk be. Ha a tükröket nem a vitrin tengelyére merőlegesen, hanem kissé összetartva helyezzük el, akkor alkalmas nézőpontból az egy modell helyett ebből álló egész kocsisort fogunk látni, kb. R sugaru íven. A sugár és a vitrin méretei, valamint a tükör dőlése között a következő összefüggés van:

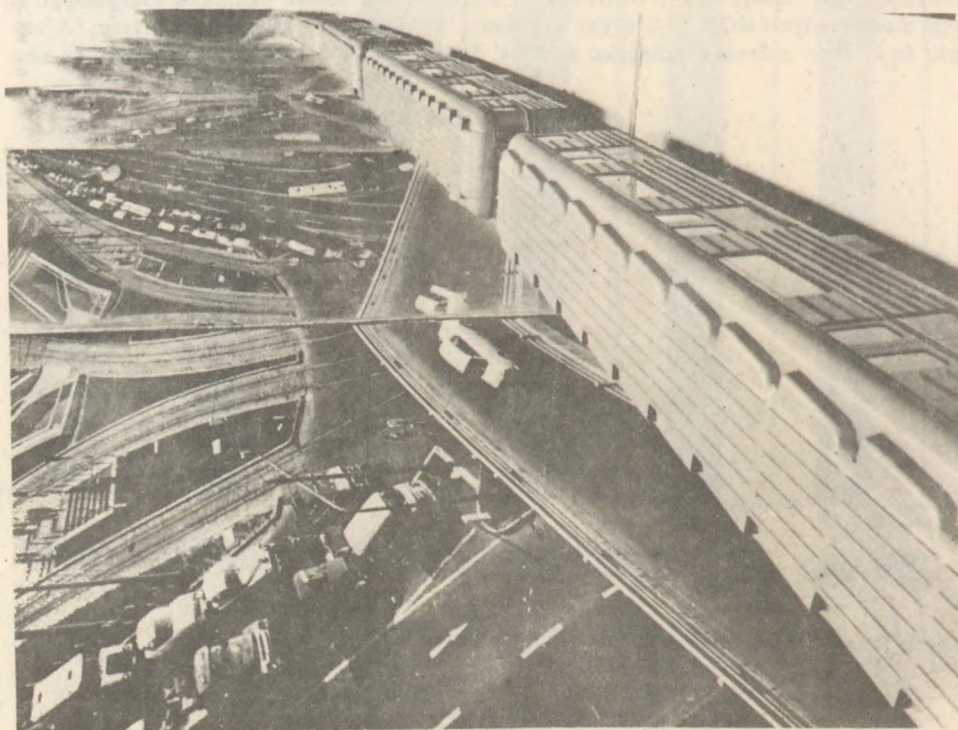
$$R = \frac{2 a b}{c}$$

3. ábra. A tükrök elhelyezésének vázlata a vitrinekben

Kérdés, hogy mekkora legyen a c méret. Műszaki szempontból az R sugár élethűen legalább a jármű hosszának 10-szerese legyen. Minthogy a vitrineket – a járműsor élethűsége érdekében – lehetőleg rövidek és szűkek kell méretezni, végeredményben a tükör dőlése szélső értékben 1:5 lehetne. Ennek azonban két hátránya van: a néző önmagát is többszörözve látja majd, a kocsisor pedig hamar eltűnik "a kanyarban". Gyakorlati kísérletek szerint a helyes érték kb. $c = b/50$.

Minél rövidebb a vitrin, annál élethűbb a kocsisor, azonban itt is kell bizonyos határt tartanunk, miután a jármű homlokát sem takarhatjuk egészen el. Így például az I. mellékletben és az 1. ábrán negyedik egységként szereplő OSZZSD-szabványú² vasuti személykocsimodell hossza 245 cm, a tükrök középvonala között pedig 265 cm volt, azaz mindkét oldalon 10-10 cm maradt szabadon, ami lehetővé tette még a homlokzat szemlélését is közelről. A kocsisor azonban tökéletesebb volt a Metro modelljénél, ahol mindössze 3-3 cm-t hagytunk a kocsi és a tükör között (4. ábra).

4. ábra. Egy Metro-kocsi modellből tükrök segítségével képezett szerelvény

² OSZZSD – Organizacija Szotrudnicesztva Zseleznih Dorog = Vasutak Együttműködési Szervezete, 1957-ben alakult, Varsó székhellyel. Célja a szocialista vasutak együttműködésének elősegítése és szabályozása mind tudományos-technikai, mind közgazdasági-kereskedelmi és jogi vonalon.

Befejezésül fel szeretném hívni a figyelmet ezzel az érdekes elrendezéssel kapcsolatban a pontos kivitelre. Igen kell ügyelni részint arra, hogy a tükrök szimmetrikusan álljanak és a modell is szimmetrikusan legyen hozzájuk beállítva, részint a tükrök függőlegességére. Ellenkező esetben a kocsisorban vízszintes, illetve függőleges töréseket fogunk látni. Elképzelhető viszont olyan kiállítás is, ahol éppen a tükrök különböző döntésével lehet a kiállított objektum megsokszorozásával frappáns hatást elérni. Tessék kísérletezni!

A kiállítás "egységeinek" végleges elosztása

Jelzés	Témakör	Egység	
		össz.	modell
I.	Általános rész	6	2
II.	Ágazati rész		
A/	Összefoglaló	2	-
B/	Közuti közlekedés	10	2
C/	Vízi közlekedés	7	2
D/	Vasuti közlekedés	10	3
E/	Városi közlekedés	11	4
F/	Légi közlekedés	6	1
III.	Szociálpolitika		
	Összefoglaló	2	-
	Történelmi áttekintés	10	4

Tárgyi anyagok plexi tárlókban

Az ózdi gyártörténeti bemutató

Alig több, mint egy évtizede kezdte meg szervezett munkáját Ózdon a honismereti kör, s azóta felbecsülhetetlen értékű muzeális anyagot, gyártörténeti dokumentumokat sikerült megmenteni az utókor számára. Körünknek régészeti, településtörténeti, néprajzi és gyártörténeti szakcsoportja működik. Közülük az utóbbi már négy ízben rendezett kiállítást, 1962-ben, 1964-ben, 1967-ben és 1970-ben. (Az első kettőt még a miskolci Herman Ottó Múzeum, illetve a Kohászati Történeti Bizottság támogatásával. Az utóbbi kettőt már teljesen önállóan rendeztük.) Sajnos, a kiállítások bezárása után mindig raktárakban kényszerültünk elhelyezni a féltve gyűjtött gyártörténeti anyagokat, az egyre gyarapodó maketteket, diorámákat, működőképes modelleket, eredeti fényképeket, az asztallapnyi diákat.

1975 augusztus 19-én régóta dédelgetett tervünk egyike valósult meg. Megnyitottuk az Ózdi Kohászati Üzemek állandó jellegű gyártörténeti bemutatóját. (Az új létesítmény nem viseli ugyan a muzeumi rangot, de talán a népszerűsége, vagy éppen a rang igénye miatt szerte a gyárvárosban így emlegetik.) Az egykori üzemetekedéből - mintegy 300 négyzetméter alapterületen - alakítottuk ki városunk új kulturális létesítményét, s ezzel nagy lépéssel jutottunk közelebb a városi múzeum megvalósulásához.

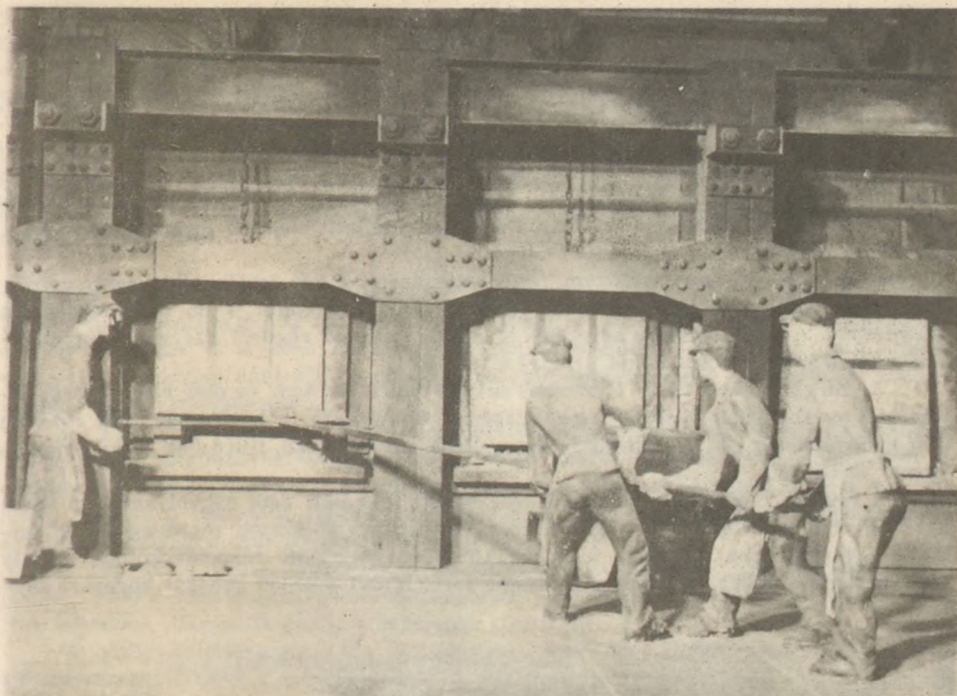
Az étkezde átalakítása gyártörténeti bemutatóvá, nagyjából társadalmi munkában történt, s a kohászati üzem mintegy félszáz szocialista brigádjá, a honismereti kör tagjai, a MŰM 102. sz. ózdi Szakmunkásképző Intézet fiataljai segítették a tiszteletreméltó szándék megvalósítását.

Az Ózdi Kohászati Üzemek hivatalháza mellett (Ózd I., Rombauer Tivadar tér 1.) helyezkedik el a gyártörténeti bemutató épülete. A klubszerűen berendezett előcsarnokból jutnak el az érdeklődők az I. és a II. sz. bemutató termekbe, ahol megismerkednek a 125 éves vállalat fejlődésének jelentősebb állomásaival. Egy és egy-negyedszázaddal ezelőtt elődeink egy év alatt 1000 tonna acélt termeltek, míg ma egy évi acéltermelésünk 1 millió tonna. Kezdetben 200 munkása volt a gyárnak, ma közel 14 ezer dolgozója.

Gyűjteményünk bemutatása hét fő részre tagozódik:

1. az egész gyár fejlődéstörténetének,
2. a kavaró- és forrasztóüzem,
3. a nagyolvasztómű,
4. az acélmű,
5. a durvahengermű,
6. a finomhengermű,
7. a tűzállóanyaggyár

bemutatására.

SM-kemencénél tükörvas rakása rakólapáttal (dioráma után)

A fejlődéstörténeti kiállításnál az ózdi gyár létrejöttének előzményei a gömöri vasiparba nyulnak vissza. A XIX. század első felében a magyar vasipar zöme Gömör megyében összpontosult. A gyár alapításának gondolata 1845-ben, a tervezett vasutak építése kapcsán a gömörmegyei Hosszurét-i Andrassy kastélyban vetődött fel először. Ezért elsőként a kastély makettjét mutatjuk be.

A származási táblázat mutatja a gyár hovatarozása terén bekövetkezett változás okait. A "Gyár üzemágainak fejlődéstörténete" című tábló segítségével tájékozódhatunk a jellemző gyártási üzemágak fejlődéséről, a létszám és a termelés tízevenkénti alakulásáról, valamint a termelés műszaki és társadalmi tényezőinek változásairól.

Ebben a részben öt vitrin található. Az elsőben a múlt század három legjelentősebb műszaki vezetőjének: Rombauer Tivadarnak, Volny Józsefnek és Borbély Lajosnak életéről kapunk tájékoztatást. A gyár ötnegyedszázados történelméből két vitrinben különböző iratok és kiadványok, egy vitrinben Ózd munkásmozgalmával kapcsolatos anyagok láthatók. Külön helyeztük el a gyár jogelődeinek fémbélyegző gyűjteményét. A 29 db pecsénnyomó jellegzetessége, hogy azok meglehetősen súlyosak. A "Rimamurányvölgyi Vasmű Egyesület, 1852" feliratu például 48 dkg súlyu.

A három nagyméretű panorámakép közül az első 1904-ből, a második 1922-ből, míg a harmadik 1930-ból származik. Bemutatjuk az 1819-ből származó társulását is.

A fejlődéstörténeti termet a gyár technológiai folyamatábrájával zárjuk.

A kavaró- és forrasztómű résznél utalást adunk arra, hogy a gyár építése 1846-ban kezdődött és 1847. év végén (125 évvel ezelőtt) a gyártás is megindult, kis mértékben. Telepítői arra a szénvagonra építették, amelyet akkor már feltártak Ózd környékén. Az első vasgyártási módszer: a Cort-féle kavaró eljárás volt. A gyárnak ezt az időszakát mutatja be az első gyáregület makettje.

1882-83-ban az egész üzemet átépítették. A következő két makett már külön mutatja a kavaró- és forrasztóüzemet. Látható a külső és belső térképezés a berendezésekkel és tartozékokkal együtt. Közvetlen mellettük van a lupahengersor és a gőzpöröly működőképes kicsinyített mása.

A kavaró- és forrasztóüzem fejlődéstörténetét a két tablón elhelyezett rajzok, fényképek, táblázatok és magyarázó szövegrészek, valamint 4. db nagyméretű dia szemlélteti. A külön tablókön helyeztük el a XIX. század végéről származó legjellegzetesebb színes rajzokat a két üzemrész életéből.

A nagyolvasztómű részénél az első tablón leírások és diák segítségével betekintést nyerhetünk a vasérczek kohósításának fejlődésébe, a bucakemencétől egészen a nagyolvasztóig. A diáképekhez kapcsolódik az ujmassai (1816. év körüli) vasolvasztó makettje.

A következő két tábla az 1906-1913. között telepített ózdi nagyolvasztómű közel hét évtizedes fejlődését tárja elénk rajzok, fényképek, táblázatok segítségével. A fejlődés legjelentősebb állomása a kohók 1955-ben kezdődött rekonstrukciója, amely 1962-ig tartott. Ekkor a Langen-haragos torokzárral működő kohókat korszerű ket-

Részlet a kavaróműi és a nagyolvasztói teremből

tős kuppal és Mac-Key-féle torokzárral és forgó elegyosztóval látták el. Az átépítés alkalmával a kohó térfogatát is növelték.

Külön tárlón található a kohó profilok fejlődése. A profilmetszetek előtt a legjellemzőbb műszaki mutatókat tartalmazó táblákat helyeztük el.

Ebben a részben három dioráma látható. Az első a régi típusu kohó csapolási folyamatát ábrázolja, ahol üstbe csapolták a folyékony vasat, a fölös mennyiséget az öntőcsarnokban elhelyezett homokágyakba engedték. A második dioráma bemutatja, hogyan történik a csapolónyílás nyitása kossal. A harmadik pedig a fuvóforma csere műveletét ábrázolja.

Két felöltöztetett bábu segítségével bemutatjuk a kohászöltözők fejlődését. Egyik a felszabadulás előtti időből, másik a jelenlegi állapotot mutatja. Külön állványokon helyeztük el a kohó öntőcsarnoki kéziszerszámokat. Önálló tárlóban vannak elhelyezve a kohóban használatos alapanyagok gyűjteménye: külön az ércek, a hozaganyagok és a tüzelőanyagok.

Az acélműi makettek sorát az 1895-ben üzembehelyezett 25 tonnás adagsúly befogadására alkalmas SM-kemence nyitja meg. Közvetlen mellette van elhelyezve a működő 100 tonnás Maerz-típusú kemence. Mivel az eltávozó hő hasznosításán alapuló fűtési rendszerű kemencék váltóberendezései megváltoztak, bemutatjuk a Siemens és a Jansen-rendszerű szelepváltók makettjeit is.

A régi üzem három legnehezebb munkafolyamatát diorámák segítségével mutatjuk be. Első a tükörvas berakása rakólapáttal, második az SM-kemence fenéktisztítási művelete, harmadik pedig a salakzsák tisztítása.

A három felöltöztetett bábu segítségével képet lehet alkotni arról, milyen volt a martinászok öltözeke a századfordulót követően. A bekövetkezett fejlődést illusztrálja a felszabadulás utáni martinász öltözeke. A harmadik bábu egy próbavételhez beöltözött martinász.

Külön tárlóban van elhelyezve az acélgyártásnál használt ötvöző- és dezoxidáló anyagok gyűjteménye.

Tabló mutatja 1895-től napjainkig az ózdi SM-kemencék típusainak fejlődését, a 25, 30, 42, 70 és 100 tonna befogadóképességű kemencék legfontosabb műszaki adatait, az SM-kemencék hossz- és keresztmetszeteit.

A durvahengermű fejlődését bemutató részben helyeztük el az 1000 mm-es reverzáló blokk- és bugasor huszszoros kicsinyítésben készült makettjét. Ez azt a folyamatot ábrázolja, amikor a gőzgép meghibásodása, illetve javítási ideje alatt mindkét hengersort a bugasori motor hajtja.

Két tárlón helyeztük el a hengersorok gyártmányait. Külön állványon láthatók a hengereszek és a kikészítői dolgozók eredeti kéziszerszámai.

Szervesen illeszkednek a bemutatott tárgyakhoz a mélykemencék, a blokkosor, a triósor és a tartósor elrendezési rajzai.

A finomhengerműi részben öt nagyméretű dia az üzemszám fejlődéstörténetének egy-egy jelentős állomását mutatja be.

Központi helyen látható az 1913-ban üzembehelyezett 320 mm-es nyitott elrendezésű finomsor működőképes makettje.

Külön tárlóban vannak elhelyezve a hengersorok gyártmányai, külön állványokon a kemence- és hengersori szerszámok gyűjteményei.

A mai állapotot mutatja a középsor, a finomsor, a gyors-drótsor és az abroncsosor elrendezési rajza.

A termelő gyárrészlegek sorát a tüzelőanyaggyártói rész zárja be. A tüzelőanyaggyártás kezdeti szakaszában - 1920-ig - a téglákat kézi erővel gyártották.

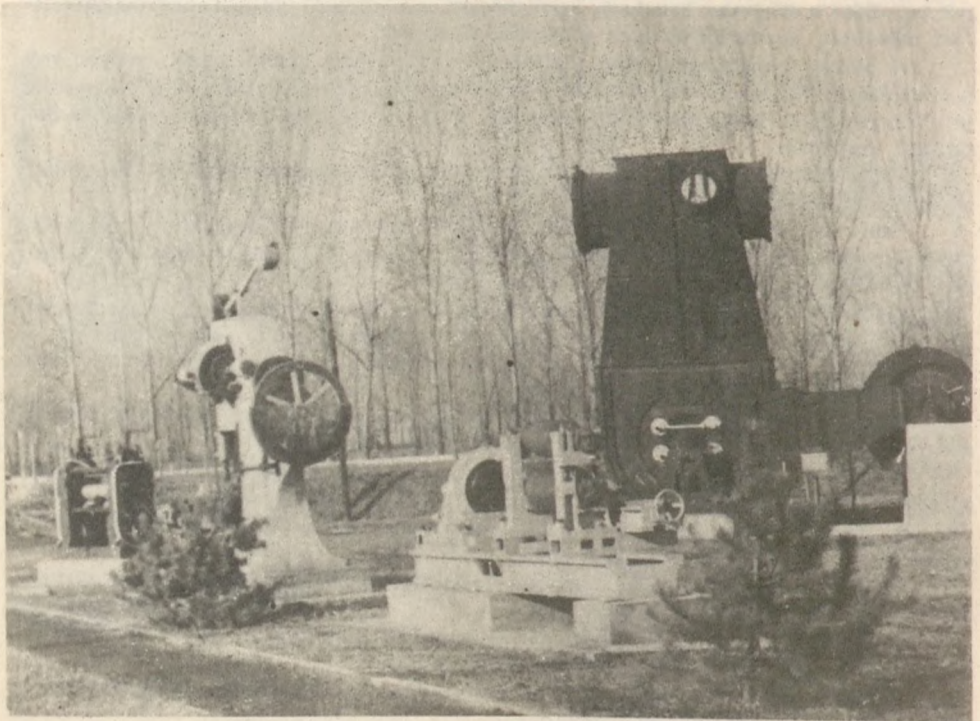
Ennek munkaeszközei - munkaasztal, téglaminta, döngölőszerszám - láthatók. Két működőképes makettet is bemutatunk. Egyik az 1000 tonnás hidraulikus prés, másik a dolomitzugorító aknáskemence és adagoló berendezése.

Külön tárlóban vannak a tűzállóanyaggyártási alapanyagok és eredeti nagyságban a legjelentősebb késztermékek gyűjteménye.

A gyártörténeti bemutatóhoz tartozik a MŰM 102. sz. ózdi Szakmunkásképző Intézet parkjában 1970-ben megnyitott kohászati berendezések szabadtéri bemutatója. Itt van elhelyezve az 1894-ből származó Tosi gőzgép és a hozzá tartozó Ganz dinamó. A gőzgép közvetlen kapcsolattal egyenáramu dinamót hajtott, majd később szijhajtással egy váltóáramu generátort. A második világháborút követő ujjaépítésnél még fontos szerepet töltött be a gép a gyár életében, azonban az energiaellátás fokozatos korszerűsítése szükségtelessé tette, és 1953-ban véglegesen leállították.

A szabadtéri kiállításon szerepel még: gázfejlesztő generátor, desintegrátor rendszerű gáztisztító, gyors-drótsori hengerállvány, elegytéri csille, az 1970-ben leállított lemezorhoz tartozó csikófejes görgők, worthington szivattyu, körasztalu vésőgép és a múlt század 60-as éveiből származó hengeresztergapad.

Mind a gyártörténeti bemutató, mind a kohászati berendezések szabadtéri bemutatóját az Ózdi Kohászati Üzemek tartja fenn.

Részletek az Ózdi Kohászati Üzemek szabadtéri bemutatójából

Idegenforgalmi tapasztalatok a Széchenyi István Emlékmúzeumban

A Széchenyi István Emlékmúzeum 1973. szeptember 21-én nyitotta kiállítását. A kiállítás köznevelődési feladata: a történelmi ismeretterjesztés, a magyar történelem egyik igen fontos 19. századi szakaszának, a kapitalizmusba való átmenet korszakának bemutatása egy kiemelkedő hős, gróf Széchenyi István életműve köré csoportosítva. A kérdés tartalmi része a kiállítás értékein mulik, a köznevelődési hatékonyság kérdése azonban számos idegenforgalmi, reklámozási, közszélszolgálati kérdést vet fel.

A kiállítás helye, a megnyitás ideje maga jelzi a nagy publicitás feltevésének realitását. Napjainkra az idegenforgalom, s a kiállítás témája szempontjából elsősorban a belső idegenforgalom jól szervezett, nagy tömegeket megmozgató valóságos népmozgalommá fejlődött. Az ország belső idegenforgalmában kiemelkedő szerepet játszik Sopron és környékének idegenforgalma. A Sopronba irányuló forgalom túlnyomó többsége, csaknem 100%-a áthalad Nagycenken s mind általában a közvéleményben, mind a kirándulásokat szervező hivatásos idegenforgalmi szakemberek között régóta köztudomású Nagycenk történelmi emlékhely jellege. Így az országjáró közönség részéről a múzeum létezésétől függetlenül is már korábban megvolt az igény Nagycenk, a nagycenki történelmi emlékhelyek megtekintésére, amit pl. a Széchenyi sírkápolna évi 30-50 ezres látogatottsága is jelez. A múzeum látogatottságát tehát részben a soproni idegenforgalomnak már korábban is Nagycenken megálló része, illetve e rétegnek a múzeumba való átirányítása biztosítja, másrészt az előzőknél sokkal nagyobb tömegben általában a soproni idegenforgalom. Az első csoport múzeumba való irányítására reális lehetőséget teremtenek a múzeumi kiállítás más stílusa, magasabbrendű értékei és a múzeumépület összehasonlíthatatlanul jobb közszélszolgálati lehetőségei, komfortja. A lehetőségek realizálásához azonban, mint általában a múzeum publicitásának biztosításához az idegenforgalmi szervek támogatása, az azokkal való jó együttműködés is szükséges és elsősorban a nagycenki kriptát üzemeltető soproni idegenforgalmi kirendeltségé. A szélesebb körű publicitás lehetőségei elsősorban a látvány novumában rejlenek: az újonnan helyreállított kastély szépségében és a benne elhelyezett kiállítások értékeiben. A lehetőség realizálása szinte kizárólag reklámozási feladatokat jelent.

Már a múzeum létesítése időszakában láttuk, hogy a múzeum publicitása lényegesen meg fogja haladni mind az eddigi nagycenki idegenforgalom méreteit, mind pedig a terület múzeumainak megszokott évi látogatottsági számát. Ez a tény a múzeum üzemeltetői számára minőségileg új feladatokat jelent. Ujat mégpedig nemcsak a tömegesség miatt, hanem a múzeumlátogató közönség új, megváltozott igényei miatt is. Ma már a múzeumlátogató nem elégszik meg azzal, hogy nyugodt körülmények között megtekinthessen egy jól rendezett és gondosan karbantartott múzeumi kiállít-

tást, hanem igényei kiterjednek az ismeretterjesztés különféle új módszereitől az emléktárgyak vásárlásán keresztül az épület komfortjáig és a környék egyéb szolgáltatásáig, tehát kiterjednek mindazokra a muzeumi és nem muzeumi feladatokra, amelyeket általában közönségszolgálatnak nevezünk. Ezeknek az igényeknek tökéletes kielégítésére nagyon kevés muzeumnak van lehetősége, viszont egy új muzeumnak már eleve számolnia kell a feladatokkal és úgy alakítania tevékenységét, hogy a lehetőségek a muzeum indulása pillanatában adva legyenek és hogy élni is tudjon velük. A Széchenyi István Emlékmúzeumban a hagyományos muzeumi követelmények mellett (tökéletes csend, tisztaság, a közönség jó tájékoztatása, idegenvezetés, stb.) főleg az újfajta feladatokra összpontosítottunk. A közönségigények felmérésénél nem elégedtünk meg régebbi muzeumi tapasztalatokkal, hanem a vendégkönyv, személyes beszélgetések stb. után folyamatosan igyekeztünk információkat szerezni látogatóinktól és idegenforgalmi szakemberektől. Az igények és eddigi munkánk mérlegelése érdekében kérdőíves adatgyűjtést is végeztünk, amelynek eredményét az alábbiakban ismertettjük: 1974. szeptember-októberében osztottuk szét kérdőívünket, tehát olyan időszakban, amely részben a muzeumi főszezonra, csúcspontokra, részben (tekintve, hogy az adatgyűjtés november első hetére is átnyúlt) az idegenforgalmi holtszezonra is kiterjedt. A kérdőív kérdései szinte kizárólag a közönségszolgálati témákra irányultak, csupán kettő volt tartalmi jellegű, de ezek sem a kiállítás köznevelődési hatását, inkább a muzeumlátogató közönség izlését voltak hivatva felmérni. A kérdőív kissé terjedelmes, 2 oldal terjedelmű és részletes, 20 kérdést tartalmazó, ezért egy kicsit féltünk, hogy a látogatók kedvezőtlenül fogadják, zaklatásnak veszik és így kevés használható adatot nyerünk.

Az eredmény meglepően pozitív volt. A kb. 2000 kiosztott kérdőívből 1766 használhatóan, részletesen kitöltött érkezett vissza, amelyek közül több mint 600 nemcsak minden kérdésre pontos választ, de hosszabb szöveges megjegyzést is tartalmazott. Csupán kb. 240 kérdőív kallódott el és mindössze 1 db akad komolytalanul kitöltve. Több adatközlő megjegyzést fűzött magához a kérdőívhez, a kérdés mikéntjéhez, amiből néhányat itt idézünk: 18 éves budapesti diák: "Nagyon örülök ennek a felmérésnek, mivel sok helyen még vendégkönyvet sem találtunk." 45 éves ózdi műszaki értelmiségi: "Köszönöm, hogy meghallgattak." Ilyen megjegyzés több volt. 17 éves szentendrei diák: "A tesztet nagyon kedvesen kínálták. A kérdéseket köszönöm, szeretnék máskor is ellátogatni a muzeumba, hogy a változásokat megfigyelhessem." Ez az adatközlőnk tehát megértette a kérdések célját is. 17 éves hajmáskéri diák: "Ez a kérdőív felesleges" - írja, de azért pontosan és hasznosan kitölti az egész kérdőívet. 38 éves budapesti értelmiségi: "Tulságosan mohó, kevesebbet kellett volna kérdezni." 52 éves szolnoki értelmiségi: "Egy jó kérdőívnek elsősorban azt az élményt kellene kutatni, amit a kiállítás a látogatóból kivált." Igaza van, ilyen felmérésre is szükség lesz.

Több látogatónk hazavitte a kérdőívet és alaposan átgondolt kitöltés után postán küldte vissza. Több látogató csoport alapos megbeszélés után közösen töltötte ki a kérdőívet. Ezeket a kollektív ivatek beszámítva, valamint kis mértékben figyelembe véve azt is, hogy az egyénileg kitöltött ivatek is többnyire egy-egy család közös véleményét képviselik, úgy tartjuk, hogy a felmérés eredménye kb. 3000-3500 látogató véleményét tükrözi.

1. Kérdéseink első csoportja arra irányult; kikből tevődnek össze látogatóink, az ország mely részéről, milyen formában érkeztek és a társadalom mely csoportját képviselik.

Foglalkozása szerint:	490 munkás-paraszt	28,4%
	826 értelmiségi	46,6%
	450 diák	25%

A diákokat nem számítva, a felnőtt látogatóknak 37,2%-a munkás és paraszt, 62,8%-a értelmiségi.

E számadatok értékeléséhez összevetésül közöljük az 1974. évi látogatásból kihámozható adatokat:

Évi összes látogató:	117 357, amiből
csoportos látogató:	60 758, amiből
felnőtt:	26 676, amiből
munkás-paraszt csoport:	10 173, a felnőtt csoportos
látogatóknak	38,1%-a.

A két arányszámot összevetve kiderül, hogy a látogatási kimutatásból kigyűjtött csoportos látogatók foglalkozási aránya szinte teljesen megegyezik a felmérés eredményével, amelyben csoportos és egyéni látogatók egyaránt szerepelnek, tehát: általánosságban elmondható, hogy a múzeum felnőtt látogatóinak közel 40%-a munkás és paraszt, ami véleményünk szerint jó, de a továbbiakban még lényegesen javítható arány.

A foglalkozási adatokhoz még megjegyezzük, hogy az itt közölt 3 nagy kategórián belül még több kisebb csoportot is megkülönböztettünk, amely megkülönböztetésnek azonban a kérdések értékelése szempontjából különösebb jelentősége nincs, ugyanis nincs különbség a többi kérdésre adott válasz tartalma és minősége szempontjából a foglalkozási, életkori és földrajzi megoszlású csoportok válasza között. Valamennyi kérdés értékelésekor összevetettük ezeket a csoportokat és csak néhány esetben kaptunk jellemző, vagy meglepő eredményt, amire majd hivatkozunk is, általában azonban az egyes kérdésekre adott válaszok megoszlása egy-egy csoporton belül közel azonos az összeredménnyel.

Életkor szerint az adatközlők a következőképpen oszlanak meg:

	diákokkal együtt:	diákok nélkül:
15-20 éves:	499 = 28,2%	74 = 5,6%
21-35 éves:	561 = 31,7%	536 = 40,7%
36-60 éves:	592 = 33,5%	592 = 42,7%
60 év fölött:	84 = 4,7%	84 = 6,3%

A kérdésre nem adott választ: 30

E számokból kiderül, hogy a látogatók nagyobb felét az aktív kereső életkorban lévő turisták adják még a szervezett országjárásban résztvevő diákokkal szemben is. (1153 = 65,2%) Alátámasztja ezt a megállapítást az éves statisztika is, ahol a 117 537 látogatóból:

felnőtt:	68 425 = 58,3%
diák:	48 932 = 41,7%

Az aránylag nagynak mutakozó eltérést a két értékelés között az adja, hogy az éves statisztikában diákként szerepelnek a felnőttek kíséretében lévő gyermekek is, míg a felméréskor ezek nem töltötték ki kérdőívet (csak a szülők), tehát a kérdőív számadataiból ez a réteg hiányzik.

Lakóhely szerint az adatközlők megoszlása a következő:

Sopron:	84
Sopron és környéke:	20
Győr:	146
Győr megyei város:	82
Győr megyei község:	52
Vas megye:	56
<hr/>	
A közelebbi környéki összesen:	440 = 25%
Dunántul, város:	252
Dunántul, község:	72
Budapest:	582 (= 33%)
<hr/>	
Dunántul és Budapest összesen:	906 = 51,3%
Egyéb város:	273 (néhány külföldi is)
Egyéb község:	133
<hr/>	
Távoli országrész összesen:	406 = 23%
A kérdésre nem válaszolt:	14

Az adatok első tanulsága pozitívnak mondható: a látogatók a lakóhely távolsága szerint nagyjából azonosan oszlanak meg, ami tudatosítja bennünk, hogy a muzeum köz-művelődési szerepét elsősorban mint az országjáró turizmus egyik állomása töltheti be. A másik tanulság sokkal szomorubb: a látogatók 80%-a városi (1419) és csak 20%-a falusi (333). Ez annyira szembeötlő aránytalanság (az ország lakosságának csak 45,1%-a (1970.) városlakó), hogy próbáltunk utánanézni, hátha csak a városi iskolába járó diákgyererek adatai teszik ennyire negatívvá. Nos, a felnőtt látogatók között a következő arány alakult ki: 82% városi (1089), 17% falusi (216). Az eredmény kiugróan rossz, ami részben talán az őszi mezőgazdasági munkák és különösen az 1974. évi őszi eredménye is. Egyéb tapasztalatok azonban sajnos majdnem reálissá teszik ezeket a számokat, s ez a tény jelzi a városi és falusi ember szabadidő ellátottsága, a szabadidővel való gazdálkodása közötti különbséget és kitézi egyben a falusi közművelődési munka ugrásszerű megjavításának sürgető szükségét is.

Az országos adatokon belül a budapestiek 33%-os és a megyén belül a győriek 38%-os aránya nagyjából fedi az ipari nagyvárosok lakosságának életszínvonaláról, szabadidő eltöltéséről kialakult véleményünket és a korábbi más felmérések eredményeit is. Legnagyobb a budapestiek arányszáma az egyéb értelmiségi kategóriában (nem műszaki értelmiségi és nem pedagógus): 54,3%. A soproni látogatók kicsinek mutatózó számát az magyarázza, hogy a közeli város lakossága egy évvel korábban, a megnyitást követő hetekben tette látogatását. Tapasztalatból tudjuk, hogy az azóta a muzeumban megfordult soproniak túlnyomó többsége már visszatérő látogató.

A fenti kérdés adatai már muzeumi, közönségszolgálati és elsősorban közművelődési és reklám feladatokat vetítenek elénk, méginkább konkrét feladatot jelölnek a következő kérdéscsoport adatai.

2. A muzeum megközelítésére használt járművek szerint adatközlőink:

Személygépkocsival érkezett:	668 = 37,8%	
Bérelt autóbusszal:	818 = 46,3%	(diákok nélkül: 504 = 38,2%)
menetrend szerinti autóbusszal:	106 = 6,0%	
vonattal:	131 = 7,4%	(diákok nélkül: 53 = 3%)
egyéb jármű		
(kerékpár vagy helyi lakos):	12 = 0,7%	
A kérdésre nem válaszolt:	22 = 1,3%	

A vonattal érkezők közül 15 igénybe vette a Széchenyi István Múzeumvasutat is: valamennyien soproniak. A kérdőív adatai szerint látogatóinknak 84,2%-a olyan járművel érkezik, amely parkolási lehetőséget igényel. Ezt a feladatot már láttuk a múzeum létesítése időszakában is és tudjuk, hogy az igény a motorizáció fejlődésével, a szabadidő növekedésével egyre nagyobb és sürgetőbb lesz. A számokat alátámasztja az a tapasztalati tény is, hogy a nagy forgalmu vasárnapokon egy időben 100-150 személygépkocsi és néhány autóbusz várakozik a múzeum körül nagy nehezen talált helyeken, és a tilosban. A múzeum és fenntartó szerve, remélhetőleg az idegenforgalomban érdekelt összes cég és szerv támogatásával mindent megtesz, hogy mihamarabb a korszerű forgalmi igényeknek megfelelő és jó irányítással ellátott autóparkoló létesüljön a múzeum közelében.

Látogatási forma szerint adatközlőink közül:

egyéni látogató:	832, csaknem fele: 390 szombat-vasárnap jött,
csoportos látogató:	915 (diákok nélkül: 523)
a kérdésre nem válaszolt:	19

A csoportos látogatók aránya természetesen a diákoknál a legnagyobb: 392 : 58. Részben az országjáró egyéni turizmus hatáskörére, részben a múzeum, mint új látványosság vonzáserejére világít rá, hogy az egyéni látogatók

28%-a (234) Győr-Sopron és Vas megyei,
13,7%-a dunántúli,
35,3%-a budapesti,
23,0%-a az ország távolabbi részéből való.

Az utolsó szám örvendetes különösen, és a többivel együtt mutatja, hogy az egyéni turizmus hatósugara ugyanugy az egész országra kiterjed mint a szervezett csoportos országjáró turizmusé. Vajon az idegenforgalmi és vendéglátó cégek levonták-e a helyes következtetéseket ebből az ő felméréseikben is szereplő adatból?

Az egyéni látogatók arányszáma a pedagógus csoportban 50% (136-ból 70), amit igen örvendetes ténynek tartunk. Ez azt jelenti, hogy az évek során egyre szaporodni fog azoknak a pedagógusoknak a száma, akik már úgy hozzák ide diákjaikat tanulmányi kirándulásra, hogy előzőleg a kiállítást már egyéni látogatáson megismerték. Tapasztaltuk pl. hogy több pedagógus és néhány tanári kar, elsősorban Győrből, Veszprémből, Vas megyéből és Budapestről kimondottan a későbbi osztálykirándulást előkészítendő jött a múzeumba. Ezt a tényt annál is inkább aláhúzzuk, mert általában a csoportos iskolai kirándulások előkészítéséről és szervezetségéről inkább negatív tapasztalatokat szereztünk.

A csoportos látogatók közül:

munkahelyi szervezésben:	111
TSz szervezésben:	38
KISz szervezésben:	114
szocialista brigáddal:	63 adatközlő érkezett.

Munkahelyi közösség összesen:	326 = 35,6%, diákok nélkül számítva: 62,3%
Iskolai csoporttal jött:	474 (ebből diák: 392, tanár: 54, egyéb: 28)
Idegenforgalmi szervezés és üdülő csoport:	98 = 10,7%
Közelebről nem jelölte meg a csoport jellegét:	17

A fenti számokból számunkra az elsődrendű tanulság az, hogy a turizmus irányítása és felügyelete még a csoportos turizmus esetében sem kizárólag az idegenforgalmi és utazási irodák kezében van, amiből következik, hogy a reklámozást az idegenforgalmi cégek mellett és természetesen a mindenkihez eljutó sajtó, tv stb. mellett a munkahelyen is kell végezni. Ennek külön haszna, hogy irányítva azokhoz a rétegekhez szól, akiket elsősorban szeretnénk muzeumlátogatóvá tenni. Erre a reklámozási feladatra a számok tanulsága mellett adatközlőink is felhívták figyelmünket (1. később) és lehetőségeink szerint végeztünk is ilyen feladatot.

Utaltunk arra, hogy muzeumunk látogatottságát a Nyugat-Magyarországra, első-sorban a Sopronba irányuló idegenforgalom adja. Ezt a megállapítást a felmérés eredménye számszerűen is alátámasztja. Arra a kérdésre, hogy a muzeum mellett mi utazásuk másik célja, adatközlőink a következők szerint válaszoltak:

Sopron:	386
Sopron-Fertőd:	215
Sopron-Kőszeg:	46
Sopron-Fertőd-Kőszeg:	330
ált. Nyugat-Dunántul:	57
Kőszeg:	154 (ebből soproni üdülő: 84, tehát ők is Sopronból)

Soproni vonzaskörzet

összesen: 1118 = 63,3%

Fertőd:	94
Fertőd-Kőszeg:	25

Összes fertői vonzaskörzet: 721 = 40,2%

Összes kőszegi vonzaskörzet: 612 = 34,6%

A kérdésre nem adott

használható választ: 83 = 5%

Emellett 50 adatközlő (3%) szintén azt válaszolta, hogy nem kizárólagos uticélja Nagycenk, de egyéb célpontot nem jelöl meg.

Ezzel szemben kizárólagos uticélként 324 adatközlő (18,3%) jelölte meg a muzeumot. Ebből a számból 184-70 km-nél közelebbi helyeségből jött. A csekély számban azonban számottevő a Budapestről, vagy távolabbról (Szeged, Nyiregyháza) érkező olyan

látogatóink száma, akik kizárólag a muzeum kedvéért tették meg a hosszú utat. A kérdésre adott válaszok igen erősen alátámasztják azt a korábbi tapasztalatokból kialakított véleményünket, hogy Nagycenk csupán mint a Nyugat-Magyarországra, elsősorban a Sopronba irányuló belső turizmus egyik célja, megállóhelye tudja idegenforgalmi, s ebben a muzeum közművelődési szerepét betölteni. Véleményünk szerint Nagycenk sohasem válik önálló turacéllá, a turisták itt sohasem fognak egésznapos programot csinálni. Az idegenforgalom helyi célja itt csak az lehet, hogy a Sopronba utazó turisták minél nagyobb hányada álljon meg, és hogy a községre szánt idő minél hosszabb legyen, megközelítse vagy el is érje a fél napot, a Nagycenken megálló turisták minél nagyobb része éljen az itt található idegenforgalmi és kulturális lehetőségek összességével, vagy legalábbis többségével. Ez lehet a maximális program, s ezt is csak akkor lehet elérni, ha a látványosságok mellé megfelelő szinten és kapacitással felsorakozik a vendéglátás is, hogy Sopron zsumolt és kifogásolható színvonalu éttermei helyett a turisták itt egyék meg ebédjüket.

Véleményünk szerint a realitás minden lehetőségét mellőzi az a néhány idegenforgalmi szakember által is támogatott törekvés, hogy a nagycenki idegenforgalmi látványosságok szaporításával szolgálják a község idegenforgalmát. A tapasztalat azt mutatja, hogy még a muzeum belépése óta ugrásszerűen megnövekedett mostani idegenforgalmat sem tudja a község a megfelelő szinten ellátni, más részről viszont a felmérés tényeivel is bizonyítható, hogy bármilyen sok látnivaló sem fogja a turistákat községünkben tartani, Soprontól és más régebb óta közismert látványosságtól elvonni. A község idegenforgalmában érdekelték céljainak annak kell lennie, hogy a meglévő lehetőségeket a legcélszerűbben felhasználva, a jelenlegi látványosságokat (muzeum, kriptá, muzeumvasut, hársfasor, park) tálaljuk úgy, ahogyan a mai idegenforgalmi és közművelődési igényeknek legjobban megfelel. Ha erre a célra lehetne az anyagi erőket is összefogni, többet nyerne vele az idegenforgalom és a közművelődés, mint bármilyen újabb produkció erőltetésével vagy Nagycenki Ünnepi Hét megrendezésével. Ez utóbbi nemcsak néhány adatközlőnk kérdőívén szerepelt, hanem helyi tervekben is.

Nagycenken tulmenő tanulsága a kérdésre adott válaszoknak, hogy nemcsak idegenforgalmi, de muzeumi területen is összehangoltabb munkát kell végezni a területen. Ahhoz, hogy a turizmusban rejlő közművelődési lehetőségeket a legteljesebb mértékig kiaknázzuk, egységes művelődéspolitikai elvek alapján csaknem azonos módszerekkel, de legalább összehangolt módon kell Győr-Sopron és Vas megye muzeumainak és nem muzeumi kezelésben lévő köz- és magányijteményeinek közművelődési programját összeállítani és megvalósítani, mindenek előtt a kiállítások látogatását a területre érkező csoportok és magánturisták igényeinek, a velük szemben felmerülő közművelődési feladatoknak megfelelően biztosítani. Mig a területen belül nem tudunk kialakítani egységes koncepciót, szoros együttműködést az összes érdekelt fél között, hiába várjuk el az ország más tájain működő utazási irodák szakembereitől vagy az iskolai csoportok vezető tanáraitól, hogy a kirándulókat úgy irányítsák, hogy azzal a művelődéspolitikai irányelvek megvalósulását a legjobban szolgálják. Addig a tanulmányi kirándulások nagy része is csak országfutás lesz és nem didaktikailag hasznos országjárás. A nyugat-dunántuli Intéző Bizottság megfelelő albizottsága tudna itt jelentős munkát végezni a dologhoz igazán értő közművelődési és muzeumi szakemberek vezetésével.

Sajnos, e téren eredményekről még nem igen számolhatunk be, csupán egyik-másik muzeumból kiinduló kezdeményezésekről, amelyek sehol másutt visszhangra nem találtak. Mi a saját területünkön és lehetőségeink között is csak annyit tettünk, hogy propaganda kiadványainkban nemcsak saját muzeumunkat reklámozzuk, hanem

felhívjuk a figyelmet a környék egyéb látivalóira is, s hogy látogatóinkat szóban is mindig tájékoztatjuk azokról.

A muzeumi kiállítás hatékonyságát, a megfelelő publicitást a színvonalas muzeumi munka mellett elsősorban a jó reklám biztosíthatja. Köztudott, hogy a kereskedelmi reklámok mellett a kulturális reklám alig észrevehető s méginkább áll ez a muzeumi reklámokra. Azt hiszem nem járunk messze a valóságtól, ha azt mondjuk, hogy a muzeumok utcai reklámja észrevehetetlen s a sajtó munkatársai jóvoltából született publikációk reklám hatása is elenyésző az egyéb reklámok és más természetű hirözön közepette. S ennek csak igen kis részben oka, hogy a muzeumi reklámnak hincsen kialakult stílusa, hogy a muzeumok általában nem rendelkeznek sem reklámozási gyakorlattal, sem szakemberekkel. Tulnyomó részt az az oka ennek az állapotnak, hogy a muzeumok nem rendelkeznek a megfelelő reklámhoz szükséges anyagi eszközökkel. (Néhány adatközlőnk a muzeumi reklám korlátait felismerve felveti, hogy a kulturális reklámoknak árendeményt kellene élvezniök a kereskedelmi reklámokkal szemben, 2 adatközlő pedig egyenesen azt kívánja, hogy a Magyar Hirdető és a tömegkommunikációs eszközök ingyen reklámot csináljanak a muzeumoknak.) Ilyen körülmények között a muzeumok kézműves szinten igyekeznek saját reklámjukat megteremteni s így csináltuk magunk is. Ezzel a módszerrel is lehet megfelelő eredményt elérni, csak nagyon sok munka kell hozzá és sok körültekintéssel kell megválogatni az eszközöket és partnereket. Ennek szükségszerűsége magyarázza, hogy kérdőívünk kérdései közül a legnagyobb figyelmet többek között a reklámozás mikéntjére irányuló kérdéscsoportra fordítottuk.

3. Először is megkérdeztük a látogatókat, kielégítőnek tartják-e a muzeum reklámozását. A válaszok közül 934 megfelelőnek tartotta a reklámot, ezek közül azonban csak 426-ot fogadtunk el valóban megfelelő minősítésnek, mert a többi adatközlő arra a kérdésre, hogy honnan szerzett tudomást a muzeumból vagy nem válaszolt, vagy csak az ismerősök elbeszélését nevezte meg forrásnak, tehát valójában nem is találkozott a muzeum reklámjával.

Tehát megfelelőnek találta a reklámot:	426 = 24,1%
nem tartja megfelelőnek a reklámot:	749 = 42,4%
nem válaszolt a kérdésre:	83 = 5,0%

Az igennel válaszolók közül 173 adott jobb reklámozási ötletet, a nemmel válaszolók közül 89 adatközlő nem válaszolt a jobb reklámozásra irányuló kérdésünkre. Eddigi reklám tevékenységünk hatására a következő kérdés válaszaiból következtethetünk: honnan szerzett tudomást a muzeum létezéséről?

Tehát adatközlőink hiforrása a következő:

sajtó:	253 = 14,3%
rádió, tv:	571 = 32,4% (251+320)
falragasz:	69 = 4,0%
műsorfüzet, utikönyv:	62 = 3,5%
idegenforgalmi szerv:	228 = 12,9%
korábban már itt járt ismerőstől:	702 = 39,7%
egyéb forrásból:	299 = 15,6%

A fenti válaszokból kitűnik, hogy kiállításunknak a legnagyobb publicitást a látogatók biztosították. A 702 válaszadó közül 511 csak az ismerősök elbeszélését jelölte meg hiforrásként (28,9%), 191 más forrást is jelölt meg (10,8%). Tehát a muzeumlátogatók elbeszélése mint kizárólagos hiforrás csaknem annyi látogatót vonzott kiáll-

tásunknak mint a két legnagyobb tömegkommunikációs eszköz, a rádió és a televízió együttvéve, s ha egyáltalában a látogatók elbeszélését tekintjük általában, akkor ez a legnagyobb publicitású reklámeszközünk. Ez szomorú tény, jelzi, hogy mennyire rá vagyunk erre a természetes eszközre utalva a jobb reklámlehetőségek mellett és helyett, másrészt örvendetes tény is, jelzi, hogy látogatóink nem rossz hírért terjesztik a muzeumnak. Néhány adatközlőnk meg is jegyezte, hogy nem szükséges a muzeumot külön reklámozni, a legjobb reklámot azok csinálják, akik már látták a kiállítást. A fenti számok a mi kézműves reklámozási módszereink értékelését jelentik, voltaképpen reklámozási munkánk ellenőrzéséül tettük fel a kérdést, azért, hogy kiderüljön, az eddig járt utak közül melyikén érdemes továbbhaladni, az eddig felkeresett partnerek közül kitől várhatunk a továbbiakban hathatós segítséget. Ezért a kapott számokat részletesebben megvizsgáltuk.

Sajtó: 253

Ebből: Kisalföld: 48, Népszabadság: 37, Magyar Nemzet: 13, Füles: 12, Élet és Tudomány: 24, dunántúli megyei lap: 8 (Vas Népe, Somogyi Néplap), egyéb megyei lap: 2 (Délmagyarország, Nógrád), Turista Magazin és Idegenforgalom: 4, Autós Élet és Autó-Motor: 2, ifjúsági lap: 1 (Pajtás), egyéb lap: 23 (Képes Ujság, Tükör, Nők Lapja, Magyar Hírlap, Népszava, Magyarország, Vasut, stb.).

A Fülesben közölt ingyenes muzeumi belépőjegyünket az év folyamán 77 látogató vette igénybe s az ugyanitt közölt pályázatos keresztrejtvényünkre kb. 12 000 megfejtés érkezett.

A sajtó adataiból számunkra érdekes tanulság adódott: a 450 diák közül csupán 21 jelölte meg hirtorrásul a sajtót.

Falragasz: 69

Ebből Sopronban: 32, más városban: 30 (Budapest, Győr, Mosonmagyaróvár, Szombathely, Sárvár, Szekszárd, Esztergom, Tatahánya, Szeged, Nyiregyháza), városnév nélkül: 7.

Programfüzet: 62

Ebből: Magyarország utikönyv: 17, Soproni Műsor: 18, egyéb és cím nélkül: 47 (Mozi Híradó, Tájéoló, Soproni Utikönyv, Vasuti menetrend, TIT program).

Idegenforgalmi szervtől: 228

Ebből: Volántourist, Sopron (üdülők): 115, Idegenforgalmi kirendeltség, Sopron és a soproni IBUSz: 21, GySEV: 5, az idegenforgalmi kirendeltség idegenvezetője a nagy-cenki kriptában: 13, budapesti idegenforgalmi szerv: 13, dunántúli város: 22 (Bük, Fertőd, Győr, Kőszeg, Mosonmagyaróvár, Pannonhalma, Pápa, Pécs, Sárvár, Sümeg, Székesfehérvár, Szombathely, Veszprém, Zalaegerszeg), egyéb magyar város: 22 (Békéscsaba, Debrecen, Miskolc, Nyiregyháza, Szeged, Szolnok). Tapasztalatból tudjuk, hogy a kérdőíveken nem szerepelt néhány vidéki idegenforgalmi partnerünk is hathatós segítséget nyújtott (Balatonfüred, Keszthely, stb.). A kérdés háttéréhez tartozik, hogy levelekkel és szóróanyaggal, tájékoztató kiadvánnyal valamennyi vidéki várost és valamennyi idegenforgalommal, turizmussal kapcsolatban álló szervezet felkerestünk (Pl. SZOT Üdülési Igazgatóság, Express, Volán, Cooptourist, Autóclub, IBUSz, stb.).

Egyéb forrás: 299

Ebből: tanulmányai, ismeretei alapján kereste fel Széchenyi kastélyát: 159, irányító tábláról kapott tájékoztatást: 6 (csak a felmérési időszak végén készültek el KRESZ tábláink), véletlenül akadt rá a muzeumra: 43. Ez utóbbi tényhez egy humoros kiegészítés: 29 éves budapesti idegenforgalmi dolgozó: "Az ut mentén találta a muzeumot", mégis kielégítőnek találta a muzeum propagandáját, reklámozását.

Reklámozási tanácsokat az alábbiak szerint kaptunk:

A kérdésre nem válaszolt: 841

csak általánossággal válaszolt: 131

konkrét, használható válasz: 794

A konkrét válaszok szórása tükrözi általában a magyar hírközlő orgánumokról és reklámról kialakult közvéleményt és nagyjából fedi látogatóink eddigi hírforrásainak értékrendjét is.

Rádió, tv, filmhíradó: 370 = 21%

Ebből: rádió: 107, tv: 204, egy konkrét tv műsor: 38 (A Hét, Híradó, Pedagógusok Fóruma, Iskola tv, tv reklám, de ingyen, kisfilm, Széchenyivel kapcsolatos műsor, bármilyen műsor, amelynek helyszíne a kastély).

Sajtó: 165 = 9%

Rendkívül széles skáláját vonultatják fel a lapoknak amelyekből itt csak felsorolást adunk: Nők Lapja, Népszabadság, folyóiratok, megyei lapok, képes lapok, szakmai folyóiratok, ifjúsági lapok, Ifjúsági Magazin, Tájéoló, Budapesti Műsor, Muzeumi Magazin. ("A Muzeumi Magazinban több ismertetés, hír, ahogy azt több volt magán-gyűjtemény is megkapja". 17 éves törökszentmiklósi diák: "Lehetne egy saját lapot indítani erről a muzeumról.") A válaszok mindenesetre kitágították az általunk eddig számbavett lapok körét.

Falragasz: 87

KRESZ táblák: 83

Mi nemcsak a reklámozás, de egyáltalán a területen ismeretlen turisták tájékoztatása szempontjából nagyon fontosnak tartottuk és tartjuk ezt a kérdést. Jóval a kiállítás megnyitása előtt kezdeményeztük a táblák elhelyezését, reklám tábla kihelyezését, azonban a KPM Közuti Igazgatósága nem engedélyezte (a mi kérésünk után 1-2 hónappal került ki ugyanarra az utszakaszra 2 db vendégülöi reklámtábla s azóta is ott áll!!!), az engedélyezett szabvány KRESZ táblák elhelyezésére pedig nem volt pénzünk. Jelenleg a KPM Közuti Igazgatósága ajándékként 2 db szabvány irányító tábla áll a muzeumi park kapuja előtt, tehát pontosan a célpontban. ráadásul megállási tilalom alatt lévő utszakaszon. Azonban még ez a tábla is nagy segítség. A területre jövő turistákkal szembeni elemi kötelességünknek tartjuk továbbra is a megfelelő és pontos irányítás megvalósítását. Jó reklámozási eszköznek tartja az eddig elért színvonal tartását és az ujjáépítés folytatását: 54 adatközlőnk.

Propaganda előadások tartását javasolja: 54.

Egyéb reklámozási javaslatot tesz: 19.

Idézünk ezekből is: Muzeumi hét, zenés rendezvény, Nagycenki Ünnepi Hét rendezése, a muzeumhoz közelálló témákból évente rendezvények, a környező városok idegenvezetői hívják fel a figyelmet, jobb közlekedés, példát venni a többi híres kastélymuzeumról, az évfordulókat jobban propagálni, gyorsvonatokon fényképeket elhelyezni (folyamatban van) stb. Érdekes megjegyzés: "A muzeumlátogatók önkéntes adománnyal hozzájárulnak, hogy az egész országban reklámozhassák." A fenti ötletek közül leginkább az egyezik saját törekvéseinkkel, amely a muzeumhoz közelálló témákból való rendezvényre hívja fel a figyelmünket. Törekvésünk, hogy a Muzeumi Hónap előadássorozata váljék ilyené, s hogy a témájában máris megfelelő előadások a Soproni járás publicitásán túl a távolabbi jövőben országos érdeklődést kapjanak. A reklámeszközöket felsoroló válaszok, jöhetnek, adtak néhány új és használható ötletet, nagyjából az eddig általunk már felhasznált dolgokra mutattak rá. Értékesebbnek mutatkozott a válaszoknak azon része, amely a reklámozás földrajzi és társadalmi szórását taglalta, részben mert tudatosította bennünk eddigi törekvésünk helyességét, részben, mert újabb területek felkeresésére bátorított fel.

A reklámozás földrajzi szórását a következőképpen javasolják:

szomszédos városok:	15
a főváros:	23
vidék:	21
az egész ország:	47

Eddigi reklám tevékenységünk az egész országra kiterjedt, a korábbi válaszokból azonban kiténik, hogy csupán reklámozás, tehát a látogatószám szaporítása céljából kielégítő, ha csekély eszközeinket összpontosítva a környéken: Sopronban, Fertődön és Kőszegen használjuk fel. Egyelőre azonban megmaradunk az országos reklámozás, tájékoztatás lehetőségeinek keresése és felhasználása mellett, mert meggyőződésünk, hogy a XIX. századi magyar történelem szemléltetésének olyan kitűnő lehetőségei rejlenek kiállításunkban, hogy azt az egész országban ismertetni kell.

A reklámozás szervezeti, társadalmi szórására tett javaslatok:

Társmuzeumokban:	14
utazási irodák:	55 (7 adatközlő kifogásolja, hogy a megyei idegenforgalom nem reklámozza eléggé a muzeumot!)
iskolákban:	45 (ebből pedagógus: 12, diák: 11)
munkahelyeken:	11
társadalmi, politikai szerveken keresztül:	3 (Állami Ifjúsági Bizottság, Autóclub)

Az iskolákra és munkahelyekre tett javaslat adott új irányt tevékenységünknek, annál is inkább, mert a korábbi kérdésekre adott válaszokból kiderült, hogy csoportos látogatók 35,6%-a munkahelyi szervezésben járja az országot. Az adatközlőktől nyert bátorítás alapján kerestük fel a megyei tanácsok művelődési osztályait s hívtuk fel figyelmüket a kiállítás didaktikai értékeire, valamint egyelőre a környező 4 megye szakszervezeti bizottságait, s tettük szervezetté kapcsolatainkat a szocialista brigádokkal.

A reklámozásról összefoglalóan:

A fent elmondottakról úgy tűnhet, mintha egyetlen törekvésünk a jó reklám lenne, a látogatók létszámának növelése, a statisztika javítása érdekében. Ez azonban reklám tevékenységünknek csak másodlagos célja, hiszen a látogatók számát a végtelékig nem fejleszthetjük, a jelenleg elért éves látogató számot csak mintegy 15-20 ezerrel tudjuk meghaladni - egyszerűen az épület befogadóképessége által szabott határokig. Az idegenforgalmi főszezonban vasárnaponként így sem tudunk minden érdeklődőt kellőképpen fogadni. Közművelődési munkánk hatékonyságát a továbbiakban nem annyira a tömegesítés fokozásával, mint inkább az ismeretterjesztés tartalmasabbá és módszereinek árnyaltabbá tételével kívánjuk növelni. S reklámunknak is ez elsődleges célja. A közönség tájékoztatásával egyrészt azt szeretnénk elérni, hogy a kiállítás nyújtotta művelődési lehetőségekkel elsősorban azok éljenek, akiknek fontos új történelmi ismereteket tud nyújtani, egy korszak értékelését tudatosítani, akikkel szemben a közművelődésnek adósságai, hasznos teendői vannak - s itt elsősorban a tanulóifjúságra és a munkásságra, parasztságra gondolunk. E cél érdekében irányítjuk reklámunkat az iskolákba, munkahelyekre, és azokhoz a szervekhez, vállalatokhoz, amelyek a fenti csoportok turizmusát irányítják. Másik célunk a reklámozással, hogy általában a területre érkező turisták, de itt is elsősorban a fentebb említett csoportok konkrétan ismerjék az egész Nyugat-Dunántul idegenforgalmi látványosságait, közművelődési kínálatát és azokból érdeklődésük és igényeik szerint úgy tudjanak válogatni, a közművelődési lehetőségekkel úgy tudjanak élni, hogy kirándulásuk minél tartalmasabb legyen, hogy útjuk során hasznos és megemészthető tudnivalókkal gyarapodjanak. Célunk, hogy a sajtó és az idegenforgalmi kiadványok által kellő-

képpen reklámozott produkciók mellett (Tarródi vár, Storno gyűjtemény Sopronban stb.) tudjanak a turisták azokról a gazdag tartalmu muzeumi kiállításokról is, amelyek nemcsak közművelődési szempontból hasznosabbak (marxista eszmeiség, tematikus elrendezés, több évtizedes gyakorlattal rendelkező szakemberek munkája), hanem rendezettségük, gazdag kiállításuk, a tisztaság, a tárlatvezetés minősége, az épület komfortja stb. révén látvány szempontjából és időtöltésnek is összehasonlíthatatlanul értékesebbek, többet tudnak nyújtani. Szeretnénk, ha a terület idegenforgalma tuljutna azon az állapoton, hogy a látogató csoportok jelentős részének soproni és Sopron környéki programja a kőfejtő, a Tarródi vár, a Károly magaslat és esetleg egy magángyűjtemény megtekintéséből és sajnos, fő programpontként ivázból áll. Talán feleslegesnek hangzik, tekintve, hogy a Széchenyi sirkápolna látogatottságát háromszorosan túlhaladtuk, de Nagycenk esetében azt akarjuk elérni, hogy Széchenyi Istvánról és koráról az ismereteket elsősorban a muzeumban kapják a látogatók, mert itt értékesebb, gazdagabb és érthetőbb formában kapják. A diák csoportok vonatkozásában azt szeretnénk elérni, hogy a tanulmányi kiránduláson résztvevő osztályok a tanmenetnek megfelelő témák iránt érdeklődjenek elsősorban. Ne fordulhasson elő olyan eset, ami sajnos az iskolai csoportok többségére jellemző, hogy ötödik osztályos általános iskolásokat kísérő vidéki tanárnő Sopron és környéke összes muzeumát és kiállítását felkereste tanítványaival, akik ezt hősiesen és fegyelmetten tűrték, vagy olyan eset, hogy a mi muzeumunkban rendetlenkedő középiskolás csoportot azzal mentette tanára: fáradtak már, ma az ötödik muzeumot keresik fel. Nem szeretnénk, ha az ilyen tanulmányi futóversenyek megújíthatnák az ifjúsággal általában a muzeumokat. Azt kell elérni, hogy a terület összes muzeumának és kiállításának didaktikai értékei teljes és konkrét ismertetésben a tanulmányi kirándulásokat szervező pedagógus előre kiszemelhesse csoportjának azt az 1-2 muzeumot, amelynek kiállítása az adott tanulmányi környezetben a legtöbbet tudja nyújtani, amelynek szemléltető értékeit a leghasznosabban tudja felhasználni abban az osztályban. Az ötödikeseket kirándultató tanárnő ezután mutassa meg a gyerekeinek a római városfalat, a Fabricius ház római kori kiállítását, esetleg még a Tűztornyot, s ezután vigye ki a gyerekeket játszani a római kori amfiteátrumba, s hagyja, hogy Sopron és környéke többi értékeit később fedezzék fel a gyerekek, amikor majd tanulnak róla, vagy amikor megértik.

A mi esetünkben a kiállítás a felvilágosodás koráról, a reformkorról, elsősorban a magyar XIX. századról, a kapitalizmusba való átmenetről nyújt sokat, tehát legszivesebben azokat az általános- és középiskolai csoportokat fogadjuk, akik erről a korról tanulnak. A többi osztálynak van Győr-Sopron és Vas megyében elég sok olyan látnivaló, ami meg éppen az ő tanulmányaikkal esik egybe.

E célunk elérése érdekében cikket-ismertetőt írtunk a Köznevelésbe. Hasznosabb, de sajnos csak kis hatósugara a környék pedagógusainak több alkalommal tartott mintatárlatvezetés, Sopron esetében dr. Domonkos Ottó muzeumigazgatóval tematikus ajánlást készítettünk az egyes életkori csoportok sajátosságainak megfelelően a városnéző sétákat vezető idegenvezetők számára - minden látható eredmény, sőt visszhang nélkül. A Győr-Sopron megyei iskolák jól szervezett és a tanulmányi igényeket a legjobban kielégítő kirándulásai mellett ezzel a területet felkereső összes csoport programjának kialakítását kívántuk befolyásolni. Az eredménytelenség nem keserít el bennünket, következő lépésként hasonló ajánlást kellene készíteni és minden érdekelthez eljuttatni Győr-Sopron és Vas megye egész területére vonatkozóan, feldolgozva minden muzeumi kiállítást.

Mint látjuk, saját erőfeszítésünk és muzeumi kollégáink tudatos munkája is kevésnek bizonyult azon cél érdekében, hogy a Nyugat-Dunántul turizmusát a közműve-

lódés hatáskörébe a leghasznosabban bevonjuk. Itt az összes érintett fél állandó együttműködésére és a felügyeleti, irányító szervek állandó beavatkozására van szükség - mégpedig minél előbb. Nem kis horderejű kérdéstről van szó: a közművelődés egyik legtömegesebb, legnagyobb publicitású lehetőségéről. Győr-Sopron megyében a mozi után alig lemaradva a publicitás tekintetében ez a közművelődési forma következik (beleszámítva a muzeumok látogatóit és az idegenvezetők által vezetett városnéző sétákon résztvevőket), s nincs messze az idő - nem adunk rá 3-4 évet - hogy meg is előzi azt, az első helyre kerül. S ha a szervezett idegenforgalomba be nem vont turistákat is számítjuk a turizmus tömegessége máris meghaladja a területen bármely más közművelődési forma publicitását. Csak egyszerűen fel kell ismerni, hogy a turizmus, az idegenforgalom nemcsak üzleti, hanem igen fontos közművelődési téma, s az abban érdekelt vállalatok és szervek tevékenységét összehangoltan, a közművelődési irányelvek szellemében kell irányítani.

4. Részben a reklámozás, részben a közönségszolgálat, de nagyrészt a közművelődési munka módszereit segített értékelni a következő kérdéscsoport, amely a muzeumban árusított emléktárgyakra kérdezett.

Az emléktárgyak, kiadványok választékával megelégedett:	1015 = 57,5%
a választékkal nincs megelégedve:	542 = 30,7%
a kérdésre nem válaszolt:	209 = 11,8%
Az árusítás, kiszolgálás módjával meg volt elégedve:	711
az árusításra nem volt megjegyzése, panasza:	817
	<hr/>
összesen:	1528 = 89%

a kérdésre nem válaszolt: 191 = 10,7%

Az előforduló panaszok:

az árakat drágának tartja:	22 (ebből diák: 14)
a pénztáros pult előtti zsufoltságot említi:	5
egyéb észrevétel:	20

Ez utóbbiak közül: Az árusított emléktárgyakat jobban kellene reklámozni. Ne csak a muzeumban árusítunk. A kiadványok nem emelik ki eléggé a muzeum jellegét, jelentőségét.

Az árusított tárgyak mellett még a következőket vásárolták volna:

Kiadványok: katalógus:	70
könyv Széchenyiről:	61
könyv Széchenytől:	25
egyéb történelmi mű:	24
utikönyv:	19
	<hr/>
összesen:	199 = 11,2%

A képeslapok választékát növelné: 132 = 75, % (Konkrét javaslatok, amelyek közül néhányat megvalósítottunk: Széchenyi arckép: 32, Cziráky szoba: 11, egyéb muzeumi részlet: 38, színes képek: 25, leporelló: 6, fotósorozat: 10.) Míg az előző téma elsősorban közművelődési, ez inkább reklám jelentőséggel bír: a feladott képeslapok muzeumunk hírét terjesztik.

Szines dia: 31

Érem: 48, ebből Széchenyi érem: 26

Műtárgymásolat: 39 (nagyeceni pohár, pecsétnyomó, címer, hajó, mozdony, oklevél, mellszobor, stb.)

Egyéb emléktárgy: 27 (autócímké, bóröndcímké, botplakett, kastély makett, kerámia-kép a kastélyról, zászló, jelvény, Széchenyi képpel ellátott bármilyen emléktárgy, stb.)

Egyéb kívánság: 10 (bélyeg, alkalmi bélyegző, népművészeti emléktárgy, stb.)

A kérdéscsoport értékeléséhez tudnunk kell, hogy a muzeumnak egyetlen fillér forgatókéje sincs emléktárgyak, kiadványok készítésére. A muzeumok idegenforgalmi, szerepének betöltéséhez elengedhetetlenül szükséges, az ismeretterjesztés szempontjából rendkívül értékes kiadványok, képeslapok és emléktárgyak választékát különféle forrásból és cégektől bizományba beszerzett tárgyakkal sikerült kialakítanunk.

Elsődleges célunk a látogatók igényeinek kielégítése, ezt szolgálja jelen felmérésünk is és ennek érdekében elveinkben bizonyos engedményeket is hajlandók vagyunk tenni. Pl. a képeslapok egységes minősége és a színes lapoktól való idegenkedésünk ellenére igyekezni fogunk színes lapokat is készíttetni. Képeslapjainkat egyébként a Képzőművészeti Alap Kiadóvállalat készítteti, szíveségből, bizományban, jelenleg a választék 8 db, amit a kérdőíveken szerepelt igények szerint 10-re kívánunk növelni. Emellett időről időre a Közlekedési Muzeumtól kaptunk mozdonyokat ábrázoló lapokat.

A kiadványok jelentősége elsősorban az ismeretterjesztésben van. A kiállítás bármilyen nagy élményt is nyújt, valójában nem örök hatása, reális ismeretterjesztő haszna inkább az, hogy segíti tudatosítani, megérteni a más forrásból szerzett ismereteket, valamint, hogy egyes témákra felhívjuk a figyelmet, felkelti azok iránt a látogató érdeklődését. A kiállítás tanulságait, hatását akkor tudjuk tartóssá tenni, a felkeltett érdeklődést úgy tudjuk a közművelődés számára valóban hasznosan kielégíteni, ha tudunk a látogató kezébe adni a muzeum témájával kapcsolatos magasszintű ismeretterjesztő irodalmat. Elsődleges természetesen a muzeumi kalauz, amely a felmérés lezárása óta elkészült és olcsó áron rendkívül nagy példányszámban fogy. Eddig két téli hónap alatt 1350 példány fogyott el belőle, vagyis minden hatodik látogatónk igényli legalább a kalauzt. A többi ismeretterjesztő kiadványunkat részben a Közlekedési Muzeumtól, részben a Vízügyi Dokumentációs és Tájékoztató Irodától (VIZDOK) kaptuk. Értékes sorozat a Vízügyi történelmi füzetek, 6 füzete, amely sorozatból hamarosan elkészül a hetedik: Széchenyi István és a magyar vízépítéset, dr. Mészáros Vince tollából. Ezek mellett még 3-5 fajta a muzeum témájába vágó kiadványt sikerült szereznünk. Nagy szükségét látjuk a tapasztalataink és a felmérés tanulságai szerint az igény is megvan arra, hogy Széchenyivel, a XIX. századi magyar történelemmel foglalkozó marxista történelmi ismeretterjesztő irodalmat árusíthassunk. A Könyvterjesztő Vállalattal kötöttünk bizományi szerződést, egyelőre azonban könyveket még nem kaptunk. Jelenleg nem is igen van a piacon a témába vágó mű és igen hiányzik a Széchenyi István egész tevékenységét összefoglalóan értékelő ismeretterjesztő munka.

A soproni idegenforgalmi kirendeltség készletéből nagyeceni és környékbeli utikalauzokat és térképeket árusítunk.

Műtárgymásolatokat és muzeumi emléktárgyakat a Központi Muzeumi Igazgatóság Műtárgymásoló Osztályától tudunk beszerezni, szintén bizományba. A felmérés is bizonyítja az országjáró közönség izlésében beállt azon öröndetes változást, hogy a színvonalas és értékes műtárgymásolatoknak szinte az ártól függetlenül is sokkal nagyobb a kelendősége, mint az ugynevezett souvenir készítményeknek. Mindenesetre mi a fenti cégtől kapott másolatoknak több mint tizszeresét tudnánk eladni, nálunk

olyan nagy a kereslet szép termékeik iránt. Egy-egy nehezen megkapott szállítmány 1-2 hét alatt elfogy. E témában természetesen bennünket saját műtárgyaink másolata érdekel elsősorban. Jóval a kiállítás megnyitása előtt összeállítottuk másolandó tárgyaink választékát, amelyből 7 db mostanáig elkészült s azokat az egyes tárgyak kivitelezési minőségének megfelelő sikerrel árusítjuk. Távol álljon tőlünk a felmérés eredményében saját igazolásunkat keresni, mégis meg kell említeni, hogy jelentős kereslet mutatkozik azon tárgyak másolatai iránt (nagyeceni Széchenyi pohár, mellszobor, stb.) amelyeket javaslatunkból a zsüri ilyen vagy olyan megfontolás alapján kihagyott és amelyekhez hasonló műfajú és stílusú tárgyakat más témák esetében egyébként sikerrel gyárt és terjeszt a Műtárgymásoló Osztály.

Az egyéb emléktárgy témájában kevés hasznosítható és izlésünknek megfelelő ötletet kaptunk. A Széchenyi arcképével ellátott emléktárgynak azonban megfelelne a muzeumban kiállított mult századi kékfestő kendő másolata, mint műtárgymásolat. Hamarosan kész is lesz belőle az első sorozat. Csupán reklám céljából gondoltunk korábban az autócímke árusítására, a kérdőíveken azonban nem igen szerepel kívánságként (mindössze 2 lapon), úgy látszik, kiment a divatból. Mindenesetre igen magas előállítási ára megint bennünket a töprengéstől: készíttessünk-e?

Mind az ismeretterjesztő kiadványok, mind a képeslapok és emléktárgyak témájában a választék és a tömeg iránt egyaránt lényegesen nagyobb az igény mint azt eddig ki tudtuk elégíteni. Ez a tény figyelmeztet a muzeumi kiállítások forgalmazásának, üzemeltetésének, a muzeumi közönségszolgálati munka igényeinek megváltozására, arra a szükségszerűségekre, hogy a muzeumokban ma már elengedhetetlen az árusítás, s hogy legalább az idegenforgalmi helyeken ujonnan létesülő muzeumokba eleve be kell tervezni az elárúsító helyet, személyzetet és biztosítani kell a megfelelő választékot és a folyamatos áruellátást. Jól megfontolt, szabadabb pénzügyi politikával ez üzlet is lehet a muzeumi közművelődésügy számára, sokkal nagyobb jelentősége van azonban az ismeretterjesztés, az izlésformálás terén. Nemcsak egyszerűen kielégítenék a muzeumok így a turisták igényeit, hanem olyan tárgyakat árusítanának, amelyek színvonaluknál fogva méltók a terjesztésre, s emellett még közművelődési, ismeretterjesztő hatásuk is van. Ezen az uton a senki által nem ellenőrzött magán- és szövetkezeti emléktárgykereskedelemtől a vásárlóerőnek egyre nagyobb részét olyan intézmények hódítanák el, amelyek kereskedelmi tevékenységükben is a művelődéspolitikai irányelvek és a hivatalos művelődési politika szellemében járnak el.

5. Kérdéseink következő csoportja a muzeumlátogatás légkörét, a muzeumi dolgozók magatartását vizsgálta, illetve az e téren mutatkozó hibákat, kívánságokat tudakolta.

Tisztának találta a muzeumot:	1215 = 69%
igen tisztának felsőfoku jelzőkkel, megjegyzéssel:	526 = 29%
a falak nedvességét kifogásolta	5
egyéb hibát vett észre (ugyanazon a napon, ugyanazt a szétrobbant villanyégőt):	3
a kérdésre nem válaszolt:	17 = 1%

A muzeum tisztaságára vonatkozó megjegyzések többek között kiemelik a mellékhelyiségek ragyogó tisztaságát, stb. és összehasonlításokat tesznek más intézményekkel. Egy Ausztráliából jött látogatónk pl. még nem találkozott hasonlóan tiszta muzeummal. Mindenesetre hátran leírjuk, hogy az ország egyik legtisztább muzeuma vagyunk.

s a kiállítás állandó tisztaságáért valamennyien folyamatosan a körömszakadtáig küzdünk, a rend fölött kinos precizitással őröködünk. Napi 1000-1500 fős látogatás és napi 10-12 diákcsoport mellett erre kényszerítve is vagyunk. A már megteremtett tisztaság kötelez, szemmel látható, hogy a rend, a ragyogó tisztaság hogyan neveli a látogatókat. Feltűnő pl., hogy a tisztaságot a serdülő korú fiatal fiúk is észreveszik és tisztelik - jóllehet úgy emlékszünk, hogy magunknak ebben a korban igencsak kevés érzékünk volt erre.

A fogadtatást udvariasnak tartja:	1202 = 69%
igen udvariasnak tartja:	514 = 29%
kifogást emel:	20
a kérdésre nem ad választ:	30

A kifogások egy dolgozónknak egy diákcsoporttal szembeni magatartása ellen merültek fel. Utólag nem tisztázhattuk a helyzetet, mindenesetre figyelmeztettük munkatársunkat az általános muzeumi magatartási normára: még a legkirívóbban rendetlenkedő látogatókat is csak igen diszkréten és udvariasan kell rendreutasítani. Ezen erény gyakorlására bő lehetőségünk akad, mert főleg a diákcsoportok között nagyon sok a rendetlenkedő, s a kísérő tanárok egy része sem előzetes kérésünkre, sem folyamatos figyelmeztetésünkre nem hajlandó, vagy nem képes csoportját fegyelmezni. Sajnos már arra is volt példa, hogy egy rendetlenkedő diákcsoportot tanárostul ki kellett a muzeumból utasítanunk. Ugyancsak ki kellett kisérnünk már ittás egyéneket és egy esetben egy egész autóbusznyi ittás csoportot már a bejáratnál eltanácsoltunk. Célunk minden látogató számára a tökéletes csend és nyugalom biztosítása egyrészt, másrészt a muzeumnak, mint kulturális helynek is tiszteletet követelünk. Még vannak hiányosságok a muzeumlátogató közönség körében e téren, többen végignéznék pl. a kiállítást fürdőruhában, ing nélkül, vagy összekötnek a kiállítás megtekintését a táskarádióval való meccshallgatással. Ilyen körülmények között a látogatókkal való érintkezés módját magunknak is állandóan ellenőriznünk kell. Ezért örvendetes a 20 panasz ellenére is a fenti eredmény, még ha a dicsérő jelzőkkel nem fukarkodó igenlő válaszokat külön nem is értékeljük.

Ugyancsak a látogatókkal szembeni magatartást, de egyben az ismeretterjesztés minőségét is vizsgálja a tárlatvezetésekre irányuló kérdésünk.

A tárlatvezetést jónak találja:	1275 = 69%
igen jónak találja, dicséri:	326 = 18,5%
nem muzeumi teremőrtől kapott vezetést:	49 (egyébként dicséri)
nem igényli a tárlatvezetést:	31
kért, de nem kapott vezetést:	16 (ebből szombat-vasárnap: 14)
kifogásokat emel: a vezető halkán beszél:	
	3
	a vezetés gyors:
	22
	minőségi kifogás:
	18

A kifogások között akad több megszivlelendő, s azóta megszivlelt kritika: néhány tárgyi tévedés, az idegen nevek ejtése, a Széchenyi és Széchényi családnév ejtése, de akad olyan megjegyzés is, amely a heroizálást, a pátoszt és ünnepélyességet hiányolja.

Saját véleményünk, hogy teremőreink kielégítően vezetnek, érthető formában konkrét tudásanyagot nyújtanak a látogatóknak és a kiállítást a megfelelő mennyiségű magyarázattal kommentálják - és állandóan fejlődnek. Célunk, hogy minden csoport vezetést

kapjon, ezt azonban a zsúfoltabb forgalmu napokon nem mindig tudjuk biztosítani, innen a gyors vezetés elleni panasz és a kielégítetlen igény. Nem muzeumunk teremőreinek vezetési tudását bíráljuk, amikor megjegyezzük, hogy néhány nagyforgalmu muzeum, köztük a mi muzeumunk már régen megérdemelve néhány egésznap foglalkoztatott szakképzett és jól fizetett népművelő tárlatvezetőt. Teremőreink részéről óriási teljesítmény, hogy havi 500 forintért a nagy forgalmu muzeumban felügyelnek a rendre s emellett 4 óra alatt 4-5 teljes tárlatvezetést tartanak.

Tárlatvezetési lehetőségeinket részben úgy igyekeztünk bővíteni, hogy a nagy forgalmu napokon a teremőrkön kívül mások is vezettek (igazgató, gondnok, restaurátor) másrészt pedig a pedagógusoknak, az idegenforgalom alkalmazásában álló idegenvezetőknek tartott minta tárlatvezetésekkel, és az idegenforgalmi cégeknek adott segédanyaggal igyekszünk a muzeumot saját vezetővel megnéző csoportok számát gyarapítani. Ezen törekvésünknek mutatkoznak már az eredményei. 1974-ben a teremőrk 1331, tanárok: 27, idegenvezetők: 211 vezetést tartottak, saját magunk 65 csoportot vezettünk. Összes vezetés tehát 1634. A soproni üdülőkből jövő csoportokat soproni idegenvezetők vezetik végig a muzeumon, a legjobb idegenvezetők, akiktől teremőreink sokat tanultak - szerencsére nem tanulták el némelyik hivatásos idegenvezető pártoszos stílusát.

A muzeumlátogatás, a muzeumi rend gyakorlati oldala tekintetében az alábbi válaszokat kaptuk:

Mindent helyesnek talál:	433 = 24,8%
nincs kifogása:	723 = 49,2%
nem válaszol:	110 = 6,0%

Konkrét megjegyzések:

a világítás gyenge:	8 (ebből 3 a fényképezéshez találta gyengének)
a papucsokat helyesli:	135 = 7,2%
a papucsot kifogásolja:	6
a körüljárás logikus:	243 = 13,8%
a körüljárás hibás:	6 (az előcsarnokban az utak keresztezik egymást)
igen sok a látogató:	33
csak csoportokat engedjünk be:	8
korábbi nyitást javasol:	22
több ülőhelyet kíván:	23
a ruhatár kicsi:	34
egyéb megjegyzés:	35
végül nem a muzeumba vonatkozó megjegyzés: kevesli a látogatásra szánt időt:	106 = 6%

Az egyéb megjegyzések többsége drágább belépőjegyet javasol, ezen kívül magnós vezetést, függönyöket, szőnyeget, stb. kíván. Egy adatközlünk szóvát teszi, hogy a tisztaság miatt a vitrinüvegek láthatatlanok, ezért balesetveszélyesek, piros csikkal való megjelölésüket javasolja. (Az üvegek 6-8 mm vastagok, csak verekedés esetén veszélyesek.) A válaszokban felmerült igények egy részét mi is érezzük (ruhatár), egy részét ki tudjuk elégíteni (már készülnek székeink), egy része pedig a termék kis mérete és a nagy látogatószám mellett megvalósíthatatlan (csak csoportos látogatás, magnós vezetés).

A korábbi nyitást bérkeret híján nem tudjuk megvalósítani, jóllehet tapasztalatból és

egy másik felmérésből tudjuk, hogy legalább a 9 órás nyitás indokolt lenne, főleg nyáron. 1974. szeptember 11-17. között 6 nyitvatartási napon 557 látogató szeretett volna a muzeumba bejönni 10 óra előtt. Ugyanezek a napokon 12.30-tól 14 óráig összesen 182 látogató lépett be az épületbe s ugyanebben az időszakban a 6 nap alatt háromszor akadt olyan 15-20 perces időszak, hogy senki sem volt az épületben. Ez a tény felveti a kérdést, ha munkaidő meghosszabbítással nem tudjuk a korábbi nyitást megvalósítani, miért nem tesszük ebédszünet beiktatásával. Véleményünk szerint a napi kétszeri zárás látogatóinknak még több kellemetlenséget okozna (látogatóink panaszkodnak is az ebédszünetet tartó kiállításokra). Így csak abban reménykedünk, hogy a reggel Sopronba menő csoportok nem vesztek el kedvüket és délután hazafelé menet meglátogatják most már nyitvatartási időben muzeumunkat.

6. A közönség tájékoztatásának és kiszolgálásának kérdéséről fokozatosan a kiállítás tartalmi oldalára vezetnek át kérdőívünk további pontjai.

A kiállítást magyarázó szövegeket így értékelték adatközlőink:

A szövegeket jónak, kielégítőnek tartja:	1079 = 61,0%
kiemelkedően jónak, kiválónak tartja:	459 = 24,0%
a szövegeket kevésnek tartja:	61 = 3,4%
a szövegek elhelyezésén változtatna:	25
idegen nyelvű szövegek lefordítását, a kéziratok gépiratát kéri:	10
idegen nyelvű feliratokat kér:	10
egyres tárgyak feliratát hiányolja:	18
nincs kifogása, megjegyzése:	31
a kérdésre nem válaszol:	61

Igen sok adatközlőnk, köztük 36 pedagógus kiemeli, hogy a kiállítás szöveggel való ellátottsága országosan is példamutató. Valóban, magunk is úgy értékeljük, hogy a kiállítás rendezői szerencsésen megtalálták a szükséges szövegmennyiség mértékét, bőbeszédűség nélkül olyan magyarázatokkal látták el az egyes témákat, hogy ezáltal a kiállítás maga magát magyarázza. Az utóbbi években tért hódított a muzeumi kiállításokban a magyarázó szövegektől való idegenkedés, s jelen kiállításunk forgatókönyvei láttán magunk is megrettentünk a szövegek sokaságától. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy a kellő mennyiségű szöveg csak elősegíti a kiállítás megértését és szinte észrevétlenül simul bele annak képébe.

Az egyes adatközlők válaszaiban szereplő kívánságok némelyike indokolt, s ezeket a kérdéseket már ki is elégitettük.

Külön rákérdeztünk a szövegekben előforduló hibákra.

A magyarázó szövegben és tárgyfeliratokban nem talált hibát:	1458 = 89%
a kérdésre nem válaszolt:	174 = 10%

Konkrét észrevételek:

a Széchényi családnév helytelen írása:	8 (ebből 1 a gróf szót hiányolja)
a geodéziai műszerek tárgyfelirata hibás:	2
a "kastélybutorok" helyett konkrétabb tárgyfeliratot kíván:	3
az emeleti szövegek magyartalanságát kifogásolja:	1

a két Clark foglalkozása között nincs különbségtétel:	4
egyéb javítandó hibát, elírást vesz észre:	8
olyan hibát említ, amelyben a forgatókönyv írójának és grafikusnak van igaza:	11

A kérdés célja volt, hogy a több szem többet lát alapon olyan szöveghibák is kiderüljenek, amelyek fölött a kiállítás rendezőinek a szöveghez hozzászólt szeme el-siklott. A kérdés indokoltságát annak haszna magyarázza, hogy a felmérés eredménye alapján 10 kisebb hibát, elírást javítottunk ki. Megjegyezzük azonban, hogy a felmérés befejezése óta két olyan hibát vettünk észre és javítottunk ki, amelyet eddig még egyetlen látogatónk sem tett szóvá.

A muzeumlátogató közönség izlését, egyben a kiállítás egyes részeinek, egy-egy kiállításrendezési módszernek közönségsikerét mérte fel a következő kérdésünk. Arra a kérdésre: hogy tartalmi vonatkozásban mi tetszett a kiállításból, az alábbi válaszok érkeztek.

Minden tetszett:	425 = 24%
a kiállítás sokoldalúsága:	56
anyaggazdagsága, jó szemléltetése:	58
hogy a korban elhelyezve mutatja be Széchenyit:	112
közérthetősége, egyszerűsége:	73
logikus felépítése, egysége:	103
egyéb módszertani kérdés:	42 (objektív, hazafiságra nevel, modern modern, nyugodt stb.)

módszertani megjegyzés, értékelés összesen:	444 = 25%
---	-----------

A módszertani, az egész kiállítást értékelő válaszok aránya fizikai dolgozóknál: 20%, értelmiségnél: 29%, diákoknál: 24%, legmagasabb a műszaki értelmiségi csoportnál: 31%.

Az installáció szépségét, értékeit emeli ki:	34
a műemlékvédelmi, építészeti munkát dicséri:	12
az épület és a kiállítás összhangját dicséri:	28
összes formai megjegyzés:	74 = 4,2%
A kérdésre nem válaszolt:	188 = 10,6%

Igen sok válasz részletekre is irányult, amelyekből a muzeumlátogató izlését, a muzeumi kiállításokkal szembeni elvárást lehet kiolvasni: a következő dolgok, részletek tetszettek.

A földszinti kiállítás általában:	113		
a butorok általában:	146		
egyeb butorok:	144	(ebből: topolyafa zongora:	21
		Széchenyi dolgozószobája:	41
		Cziráky szoba:	31
		díszterem:	20
		mozaik asztal:	7
		kályhák:	7

---

enteriórök összesen: 290

Egyes tárgyak: képek:	74	
könyvek, iratok:	82	
érmek, pecsét- nyomók:	26	(ebből diák: 21)
Széchenyi ereklyék:	42	
Széchenyi gyász, Döbling:	20	
idézetek:	39	

összes földszinti téma és részlet: 686 = 39%

Az emeleti kiállítás általában:	78
a lótenyésztési rész:	12
a mezőgazdasági rész:	5
a vízügyi rész:	88
a vasutépítési rész:	66
a Lánchíd építése:	12

összes emeleti téma: 183 = 10,5%

Egyes tárgyakra vonatkoztatva:	
térképek:	33 (ebből a domborművü térkép: 22)
modellek:	137 (ebből diák: 71)
műszerek:	5
egyéb:	3

---

az emeleti kiállítás témái és
részletei: 439 = 25%

Az izlésbeli különbségtétel összevetésére az adja a lehetőséget, hogy a muzeum kiállítására voltaképpen két kiállítás egységes megrendezéséből született. A földszinti termekben a Széchenyi család történetét és Széchenyi István életét, politikai pályafutását mutatja be a kiállítás enteriórökkel berendezett szobákban, míg az emeleti termekben Széchenyi gazdasági alkotásait mutatjuk be tematikus kiállítással, amelynek megjelenésében a térképek, iratok és modellek uralkodnak. Nos, a két kiállításra adott szavazatok összevetéséből az alábbiakat tudtuk kiolvasni.

Tartalmi tekintetben

az I. (földszinti témára adott szavazatok száma:	133
a II. (emeleti) témára adott szavazatok száma:	183

A kiállítás megjelenését, a kiállított tárgyak muzeális értékét, dokumentatív erejét tekintve az arány:

I. téma:	553
II. téma:	256

Látogatóink tehát helyesen értékelik azt az átfogó képet, amit az emeleti kiállítás Széchenyi munkásságának bemutatása kapcsán a XIX. századi Magyarország kapitalista átalakulásáról nyújt, de a kiállításrendezési izlés dolgában inkább a földszinti enteriőrök mellett tör lándzsát. A kérdés feltevésekor bizonyos válaszokat eleve vártunk, amelyekben azután csatlakoztunk. Így pl. a Magyarország vizrajzi átalakulását kitűnően ábrázoló térképre, amelyet mi a szemléltetés, az oktatás és ismeretterjesztés szempontjából a kiállítás legértékesebb tárgyának tartunk, a kapottnál (22) jóval több szavazatot vártunk. Csalodásunknak talán az lehet az oka, hogy a látogató különbséget tesz eredeti muzeális tárgy és a kiállításrendező terméke között, az előbbi javára. Pozitívnak tekintjük viszont, hogy adatközlőink nem tesznek értékbeli különbséget a történelmi muzeális tárgy és a személyes erekle között. Ugyancsak reméltük, hogy izlésbeli különbség fog mutatkozni az egyes foglalkozási és életkori csoportok között, s ilyen értelemben a felmérés eredménye teljesen negatív volt - egy-két, fentebb zárójelben jelölt, kisebb kérdés kivételével.

A kiállítás tartalmi hibáit adatközlőink az alábbiakban tették szóvá:

Nem talált hibát, illetve dicséri a kiállítást:	794
a kérdésre nem ad választ:	781
	—
tehát negatív választ adott:	1575 = 89,2%

Konkrét hibákat jelölnek meg:

A deres képét, a karikatúrákat nem találja a kiállításához, Széchenyihez méltónak:	4
Kevesli az 1848-as anyagot:	6
Széchenyi öngyilkosságát nem hiszi el:	11 (ebből diák: 5)
A családról többet szeretne tudni:	10
A családfát hiányosnak tartja:	7
Egyéb hiány a földszinti kiállításban:	3
A mezőgazdasági rész színvonalát kifogásolja:	15
Az emeleti kiállítást zsufoltnak tartja:	19
Az emeleti témákban jobb hangsúlyozást kíván:	7
A vízügyi rész túlméretezett:	6
A műszerek elhelyezését, magyarázatát kifogásolja:	13
Hiányolja az épület történetét:	22
	—
összes tartalmi kifogás:	123 = 7%

Sok a másolat:	18
Kevés a személyes ereklye:	18
Egyes butorok restaurálása gyenge:	9
A Lánchid modell nem méretarányos:	7
A Barabás kép fényképe nem tetszik:	6
összes formai kifogás:	58 = 3%

A fenti értékelés a kiállítás valós hibáira, hiányosságaira mutat rá, szakmai szempontból azonban nem mindegyikkel érthetünk egyet egyformán. Egyes válaszok azt tükrözik, hogy a látogatók egy részében még mindig él a heroizált történelmi hős típusa, s ennek tiszteletben tartását a legaprólékosabb formai jegyekig a kiállítástól is elvárják. (A deresre, karikaturákra, a személyes ereklyékre vonatkozó megjegyzésekről van szó.) A válaszok egyik másik csoportja a Széchenyiről, Széchenyi családjáról elterjedt és sok helyen még ma is terjesztett legendákat szeretné visszontlítani. (Az öngyilkosságról, illetve a családról irt megjegyzések.) Ezekkel a kritikákkal természetesen nem értünk egyet, kiállításunk célja éppen az objektív Széchenyi kép, a XIX. század politikusának bemutatása, így távol áll tőle mind a heroizálás, mind az intimitás. A többi kisebb megjegyzések közül többel egyetértünk, pl. a családfa grafikus megoldásának bírálatával, sőt mi ezt egyáltalán fölöslegesnek tartjuk azon a helyen. Néhány átfogóbb megjegyzést is indokoltnak tartunk. Ilyen például az emeleti kiállítás zsufolttságának kérdése. Valóban ez a kiállítás kicsit túl részletező, sokat markoló, kicsit fásasztó, és talán éppen emiatt sikkadt el a kiállítás egyik nagy erénye néhány látogató előtt, t. i., hogy igenis jól sulyponoz Széchenyi életművében. A másolatok sokaságának szövételete ugyancsak indokolt. Sajnos, nemcsak hazánkban, de világszerte tendencia, hogy a muzeumi kiállításokban a másolatok aránya az eredeti muzeális tárgyakkal szemben növekszik. Jelen kiállításunk esetében az általános muzeológiai gyakorlat eme elterjedése mellett a másolatok sokaságát még az is indokolja, hogy a kiállítás nem egy muzeum anyagából, hanem sok muzeum és intézmény kölcsönzött és másolt anyagából készült. A következő évtized muzeológiájának és kiállításrendezői technikájának feladata lesz ezt a kérdést megoldani vagy a műtárgyak védelmének és őrzésének (klimatikus behatások, napfény, betörés, lopás, rongálás) jobb, tökéletes megoldásával, vagy a szükséges másolatoknak igen magas szinten való elkészítésével. Némelyik megjegyzésnek szintén igazat kell adnunk (az épület történetének és 48 árnyaltabb tárgyalásának hiánya), de az adatközlő kívánságának eleget tenni hely hiányában nem tudunk. Ezt a hiányt a tárlatvezetés során pótoljuk. Érdekes módon egyik adatközlőnk a Széchenyi irodalom bemutatásában pontosan azt a 3 művet hiányolta (Szekfü, Spira és Gergely András műveit), amelyeket magunk is hiányoltunk a kiállításban, s amely műveket azért nem tudtunk kiállítani, mert a könyvtárban állandóan használjuk. Végül is saját magánkönyvtárunkból emeljük ki a hiányolt munkákat és helyeztük el a kiállítási tárlóban.

Van azután olyan kifogás is, amelyben a látogatónak nincs igazán, ilyen pl. a Lánchid modellre tett megjegyzés. A modell mellé tett szövegben kell világosan utalni, hogy a modell nem a mai, hanem a múlt századi, a mainál keskenyebb Lánchid arányait követi.

Végül van olyan megjegyzés, - a geodéziai műszerek elhelyezését és szövegeit kifogásoló - amelynek helyességét nem tudjuk eldönteni. A kiállítást rendező szakemberek ígéretet tettek, hogy a kiállításban ezt a kérdést egyértelműen fogják korrigálni.

7. Utolsó kérdésünkben egyéb megjegyzéseket kértünk adatközlőinktől. Aránylag kevés választ kaptunk erre a kérdésre, de ezek a válaszok a leggazdagabbak, a legtávolabbra mutatók.

A kérdésre nem válaszolt:	598
Gratulál, köszönetet mond, sikereket kíván, dicsér, stb.:	592
Máskor is eljön, másnak is fogja ajánlani:	127
Összehasonlítást tesz más kiállításokkal:	122
<hr/>	
Összes dicsérő megjegyzés:	841 = 47,6%
A park állapotát kifogásolja:	102
A hársfasor állapotát kifogásolja:	5
A szomszédos épületeket kifogásolja:	69
Az utmenti őrházak állapotát kifogásolja:	43
<hr/>	
A további helyreállításokat sürgeti összesen:	219 = 12,4%
Az egész község rendezését sürgeti (járda, világítás, utak, stb.):	46
A Széchenyi kriptá állapotát kifogásolja:	15
Az autóparkolót hiányolja:	54
A vendéglátás kiépülését hiányolja:	15
<hr/>	
Községi téma összesen:	130 = 7,5%
Összes nagycenki feladat:	349 = 19,9%

Általában a környék és a távolabbi környék turizmusára vonatkozó megjegyzések:

Más célpontok, látványosságok állapotát, szolgáltatásait bírálja:	26
Az idegenforgalmi szervek a muzeumot iktassák programba:	11
Az idegenforgalmi szervek a muzeumlátogatásra tervezzenek több időt:	6
Az idegenforgalmi szervek tájékoztassanak jobban:	9
<hr/>	
Az országjárás, az idegenforgalom jelenlegi módszereit bírálja:	52
Konkrét jó tanácsokat ad egyes témákhoz:	42
(Ebből: a gyűjtemény bővítése országos kampánnyal: kulturális programot javasol: 11.)	22

A bővebb kifejtésben a legutolsó kérdéskörnél maradunk. Láttuk, már a reklámozás, a közművelődés kérdésénél is felmerült adatközlőink részéről az igény, hogy a muzeum országos jelentőségű kulturális programokat bonyolítson le. E megjegyzések között sok a megvalósíthatatlan, túlzott kívánság, de sok olyan is akad, amely segít közművelődési programunk árnyaltabb kidolgozásában. Anyagi fedezet, kellő publicitás és hírnév híján, de elsősorban a muzeum környékének jelenlegi állapota miatt országos jelentőségű rendezvényre a közeli jövőben nem gondolunk. De a közvetlen környékre kiterjedő vonzáskörben rendezett közművelődési akcióinkban a fenti felmérés tanulságait is felhasználva keressük és kidolgozzuk azt a közművelődési profilt, amely a muzeum jellegének, adottságainak legjobban megfelel, s amely a jelen és a jövő

közművelődési munkájában fontos szerepet tölt be, hiányt pótol s így a kedvezőbb feltételek megteremtése után alkalmas lehet arra is, hogy esetleg nagyobb környék és szélesebb szakmai érdeklődés középpontjába kerüljön: és jelenlegi rendezvényeinkkel keressük és kipróbáljuk annak módszereit is. A profil, a téma véleményünk szerint a XIX. századi magyar történelem ismeretterjesztési és oktatási kérdése lehetne. Ettől a tervtől függetlenül - a Soproni járás lakossága igényli és elvárja a muzeumtól, hogy általában a környék kulturaközpontja legyen. Az objektív feltételek e téren is akadályoznak bennünket - nemcsak a költséghiány, hanem a környék és a park közvilágításának hiánya miatt a közművelődés számára leghasznosabb téli estéket nem tudjuk kihasználni -, mégis évről-évre sikerrel kecsegtető kísérleteket teszünk e szerepkör betöltésére.

A muzeum első évében (1973. szeptember - 1974. szeptember) 16 ismeretterjesztő előadást és 8 egyéb rendezvényt tartottunk összesen 1363 résztvevővel. Az 1974. évi Muzeumi Hónap (október) előadásainak közönsége már több községből verbuválódott Soprontól-Fertődig, s a környék lakossága azóta is érdeklődéssel figyeli a muzeumi eseményeket. A járás politikai és tanácsi vezetői felfigyeltek erre a sikerre és támogatják további munkánkat.

A kérdésre adott válaszok nagy többsége azt bizonyítja, hogy Nagycenk esetében még nagy feladatok állnak az illetékesek előtt, amely feladatokat az ország közönsége is felismerte, és amelyeknek megoldását figyelemmel kíséri. Az örvendetesen megindult és szépen haladó nagycenki újjáépítési programnak csak az első- és másfél év tanulságai birtokában bátran leírjuk: sikeres, - eredménye a muzeum, amely azonban pusztá léteivel egész sereg újabb feladatot vet fel. Egyrészt a kastélyépület építészeti megoldásával és a kiállítás gazdag tartalmával és művészi kivitelezésével, a kiállítás forgalmazása ugyan nem zökkenőmentes, de sokoldalú gondosságával már képvisel egy színvonalat, amelyet a nagyközönség nemcsak elismer, de természetes minimumnak tekint és minden más környékbeli művelődési és idegenforgalmi produkciótól elvár. Magyarul: Nagycenken a kastély már megépült szárnyánál és a benne elhelyezett muzeumnál igénytelenebb, gyengébb megoldású alkotással ezután nem szabad a szinpadra lépni. Az idegenforgalom tömegei a minimális kövefelményt a felmérés tanulságai és a muzeum öt teleirt vendégekönyvének tanúsága szerint nemcsak a kiállításokra, az idegenforgalmi látványosságokra alkalmazzák. A követelmény tehát: a fenti válaszokban kijelölt feladatokat a jelenleg lehető legmagasabb szinten megoldani.

A Muzeum megnyitása egyik napról a másikra megháromszorozta a község és megtízszerezte annak elhanyagoltabb része, Kiscenk idegenforgalmát. A tapasztalat és a fenti felmérés adatai bizonyítják, hogy jelenlegi állapotában Nagycenk ezt az idegenforgalmat nem képes méltóképpen fogadni. A kastélyegyüttes minisztériumok és országos szervek által szavatolt újjáépítési programja, annak jó ütemű és színvonalas megvalósítása mellett sok egymással összefüggő és sürgős megoldásra váró egyéb feladatot jelöl ez a tény ki. Az idegenforgalom, adatközlőink pontosan megfogalmazzák ezeket a feladatokat, amelyeknek pusztá felsorolása is terjedelmes: utak építése, s azokon megfelelő irányítás, tájékoztatás, megfelelő autóparkoló létesítése, járdák, gyalogátkelőhelyek létesítése, a gyalogos forgalom elterelése a nagyforgalmu 85-ös utról és a nagycenki bekötő utról, a közvilágítás megjavítása az egész községben és különösen a kiscenki részben, a vendéglátó- és üzlethálózat fejlesztése, a jelenlegi vendéglátó üzemek színvonalának javítása, jobb reklámozása, a szépen parkosított község további parkosítása, a hársfasor és a többi sétautak használható fasor rendezése, rekonstrukciója, a 84-es és 85-ös ut átmenő szakaszainak kiszélesítése, burkolati jelekkel való ellátása, a kanyarok beláthatóvá tétele, egyáltalán felkészülés a

rohamosan növekvő átmenő és megálló gépkocsiforgalomra stb. stb. Ezek mind olyan feladatok, amik jóllehet meghaladják a község anyagi erejét, de amelynek megoldását nem lehet a kastélyegyüttes építését finanszírozó főhatóságoktól várni. Egyelőre az is nagy eredmény lenne, ha a kérdésben érdekelt vállalatok és szervek felismernék, mi ebben az ő feladatuk és elhatároznák, hogy az államtól ajándékba kapott kastély és park mellé leterjesztik az azzal szorosan összefüggő saját alkotásaikat is. A következő lépés lehetne a feladatok koordinálása, az anyagi források összesítése, a közös szemlélet kialakítása, hogy minden érdekelt fél távlataiban és területileg egységesen lássa a teendőket, azok is akiknek ez csak feladat és azok is, akiknek üzlet. A muzeumról a legkönnyeb leírni, hogy tehetetlen a kérdésben, anyagi forrásai nincsenek. Ennek ellenére nemcsak azzal kívánunk Nagycenk és a környék komplex idegenforgalmi fejlesztéséhez hozzájárulni, hogy hangoztatjuk, napirenden tartjuk a feladatokat és aggóvna figyeljük azok megvalósításának vagy elsikkadásának körülményeit, hanem megtaláljuk a módját, hogy a kisebb feladatok megoldásában lehetőségeink mértékéig konkrétan is résztvegyünk, mint ahogyan már eddig is ez néhány esetben sikerült. És el vagyunk szánva, hogy a legkisebb, de leghangosabb partner népszerűtlen szerepét vállaljuk.

A kastély ujjáépítésére vonatkozó megjegyzésekről csak annyit érthető és természetes, hogy a közönség türelmetlen s néhány konkrét esetben, pl. az utmenti őrházak ujjáépítésének vagy eltüntetésének kérdésében igaza is van. És különösen igaza van a parkot illető kritikai megjegyzésekben - a park eltakarítatlan száraz fáival, lehullott lombjával, befejezetlen kerítésével, károkozó varjaival, egyenetlen utjaival, gondozatlan, gazos gyepével meg sem közelíti azt az állapotot, amit 3 éves pénzügyileg fedezett karbantartó és rekonstrukciós munkától elvárhatunk, - méltatlan az idegenforgalmi helyhez, a kastély, a muzeumi kiállítás színvonalához. A kastély további épületeinek és a parknak sorsa azonban biztosított, jól ütemezett program szerint, pénzügyi fedezetük van s az épületek kivitelezése is jó kezekben van. A látogatók által is észrevett hiányosságok és elmaradások pótlására tehát megvan a remény.

8. A kérdőíves felmérést azért alkalmaztuk, hogy a másfél éves üzemelés során felhalmozódott tapasztalatainkat számszerűleg is igazolhassuk vagy azokat kiigazíthassuk. A felmérés eredménye többé-kevésbé megfelelt várakozásunknak: rámutatott kiigazítható hibákra, pótolható hiányosságokra, tovább fejleszthető eredményekre, megfogalmazta a közönségnek a muzeummal szemben támasztott igényeit és körvonalazta a muzeumi munka továbbfejlesztésének lehetséges és járható utjait. A mi feladatunk, hogy a felmérés adatait hosszabb tanulmányozás után a jelen adatközlésnél jobban megértsük, értelmezzük, azokat más információk tanulságaival kiegészítve muzeumunk munkatervébe beépítsük. Igazi célja és eredménye a jelen felmérésnek és általában muzeumi munkánknak az lesz, hogy a valós közművelődési igényeket az általunk elérhető legmagasabb szinten a társadalom számára a lehető leghasznosabban kielégítsük.

Élő falumúzeum Torontóban

Múzeum, mert bemutatja a falu 150-170 év előtti életét, a házakat, azok teljes berendezésével, a középületeket, termelési eszközöket.

Élő múzeum, mert korabeli öltözetekben ott vannak az emberek, állatokat tartanak, kertet művelnek, fonnak, szőnek, varrnak seprűt készítenek, kovácsolnak, csizmát - cipőt készítenek régi eszközökkel, kezdetleges, döntően saját készítésű szerszámokkal és a kornak megfelelő gépekkel dolgoznak.

A múzeum Torontó külső területén van, fekvésileg erősen hasonlít a Szentendrei Falumúzeumhoz, de legalább 5-6-szor nagyobb területen. A jól kiválasztott enyhén

Előtérben az 1856-ban épült bolt.
Háttérben az 1850-ben épült fogadó

FLOUR MILL

Roblin's Mill was built in the late 1840's and at one time produced 100 barrels of flour daily. A magnificent six-storey stone structure, it is the most impressive building at Black Creek Pioneer Village. Right: While the miller tests the quality of flour as it comes from between the two millstones, his assistant checks the quantity of wheat flowing to the grinding surface of the stones.

1840-ben épült vízimalom

dombos helyre szükség volt azért is, hogy a falu vízimalmának meghajtásához egy felső vízgyűjtő tavat tudjanak kikepezni.

A muzeum neve BLACK CREEK PIONEER VILLAGE, "Üzenet a multból Fekete Patak Pionir Falu.

A Faluzeum anyagát Kanada Ontario Államának falvaiból, elszört településeiből gyűjtötték össze.

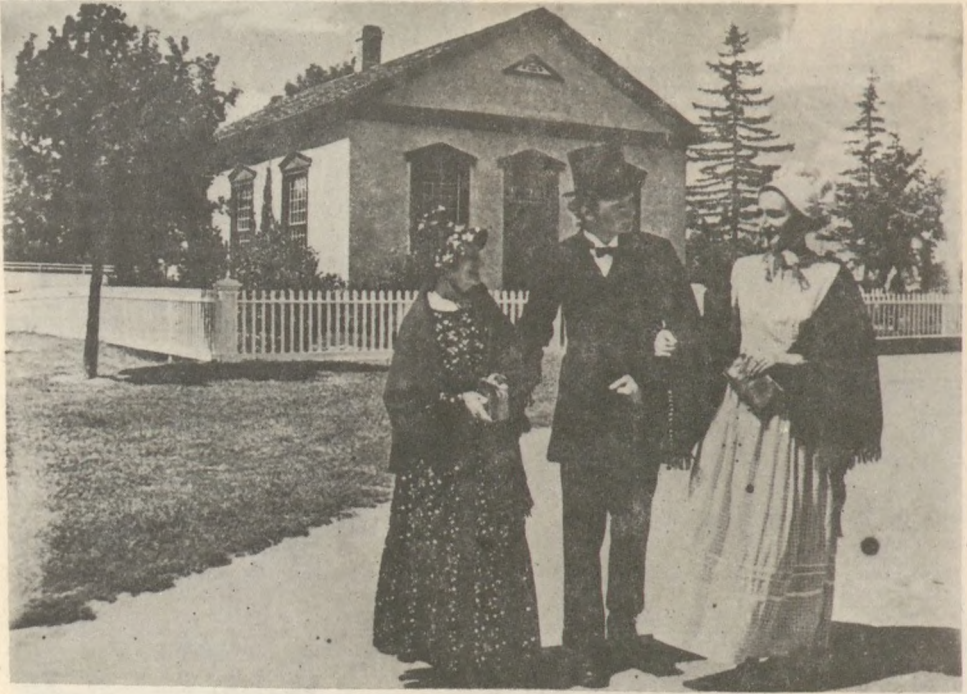
A kiállított házak az 1816-1867 közötti években épültek, stilusaikon látható az építő telepes magával hozott angol, német, olasz, vagy spanyol eredete.

A kiállítási ismertető a falu létrehozásáról röviden ezt írja:

FEKETE PATAK PIONIR FALU

A Fekete Patak Pionir Falu 30 hitelesen berendezett épületből áll, amelyek butorzata jórészt a falu nők hazafias és áldozatkész barátjának ajándékaiból tevődik össze. A Falunak a sarki bejárati kapuján Ön rögtön egy településbe lép be, amely tipikus közössége a korábbi Szövetségi államban volt Ontario déli részének. A 30 épületből 5 az eredeti helyén áll, 25 pedig máshonnan lett vigyázva átköltöztetve, felállítva, bebutorozva azért, hogy bemutassa a falu fejlődését 1867-ig.

A lakásokban lévő sok felbecsülhetetlen értékű ajándékot a családok jóval több mint 100 évig kincsként őrizték. A Falunak még mindig szüksége lenne tárgyakra az

Presbiteriánus templom 1856.
Menyasszony és vőlegény korabeli öltözetben

1867-et megelőző időkből. Emellett az Ön közreműködését abban is elvárjuk, hogy a kiállított tárgyakat ne fogdossa, hogy megőrizhessük a jövő generációinak a sok tárgyat, amelyek az Ön épülésére lettek kiállítva.

A mellékelt térképen látható a falu elrendezése utcáival, középületeivel, lakóházakkal, gazdasági épületekkel és kertekkel.

A községháza, az iskola és a templom nem központi fekvésű helyen vannak építve, de a település legmagasabb pontjaira kerültek. A falu központjában kapott helyet a vendégfogadó és a bolt.

Az említett épületekről néhány szót.

A templomban időnként presbiteriánus istentiszteletet tartanak és esküvőket korabeli öltözetben, a jegyespárt és a násznagyokat kétlovas hintóval viszik a templomba. Az iskolában a környékbeli tanulóknak tanítási órát tartanak, elsősorban akkor ha a falusi életről tanulnak. A bolthelyiségben nem csupán a régi berendezés található meg, hanem a falusi háztartáshoz, a házi- valamint a mezeli munkához szükséges eszközök több száz példánya, árusításra csupán a korabeli édességek kerülnek. A bolt első részén van a posta - a boltok egyrésze napjainkban is ellátja a postahivatali teendőket - valamint gyógyszer értékesítést, - a csomagolt gyógyszereket ma is kapni drogériákban, háztartási cikkeket árusító stb. boltokban.

A vendégfogadó emeleti részén muzeumi kiállítás mutatja be a faragott fából készült egy és kétágyas szobákat, valamint az Angliából származó zongorákat és a tánctermet. A földszinten a sötétben kellemesen lehűtött alkoholmentes almabort lehet kapni, egy nagy teremben 12 személyes éttermi asztal van megterítve korabeli porcelánokkal és evőeszközökkel. Az épület szuterén helyiségeiben rendszeresen üzemelő étterem van kb. 30-35 asztallal, ahol korabeli öltözetben a régi étlapok alapján készített ételeket szolgálnak fel és régi formájú söröskancsóknak teszik a habzó sört az asztalra. Az alsó szinten lévő konyha munkájába besegít a földszinten lévő régi berendezésű konyha. Az árusításra kerülő kenyeret az udvarban lévő kemencében sütik.

Különös élményt nyújt a kovácsműhely, ahol a látogató előtt formálódik kalapács alatt az izzó vas. Sok nézője van a cipész, csizmadia és nyerges műhelynek ahol meg lehet vásárolni az elkészült cipőt, csizmát. Csak egy iparos dolgozik.

A nyomdában az általuk készített lenyomatokat árusítják, a seprő-készítőnél várják az emberek, hogy elkészüljön egy-egy darab. A varrodában ahol őskori varrógépen dolgozik egy személy az általa kiszabott - megvarrt kötényt vagy nagyobb méretű babaruhát azonnal megvásárolják. Sok nézője van a rokkán fonalat készítő nőnek, valamint a szövőszéken dolgozóknak.

Nagy érdeklődéssel nézik a látogatók a működő vizimalmot, amelynek felső vizgyűjtő és alsó táván viziszárnasok uszkálnak. Feltehető, hogy a malom jelenlegi üzemeléséhez villanyárammal segítenek.

Központi helyen áll a jómódu gazda háza több szobával, konyha, tálaló, ebédlő, szalon, hálószobák mind teljes berendezéssel, függöny, szőnyeg, zongora stb. kel-lékkel amely egy jómódu házhoz tartozott. Található egyszerűbb gazda háza is a hoz-zátartozó ólakkal, fészerekkel.

Érdekes színtoltjai a falunak a malompatak völgyében legelő állatok. Kb. 10-12 tehén, 6 db ló, több sertés és juh legelészik ott. Esetenként egy-egy lovasszekéren vagy tehénfogaton körsétára viszik a faluban a kiállítás látogatóit, elsősorban a gye-reket.

A falumuzeumnak évente kb. 250.000 látogatója van, ezek jelentős része isko-lás gyerek.

A látogatók ellátásáról az említett vendéglátóhelyen kívül is történik gondosko-dás. Egy pavilonban különböző ajándéktárgyakat, fényképeket, leírásokat lehet kapni,

Csizmadia- és cipőműhely 1856.

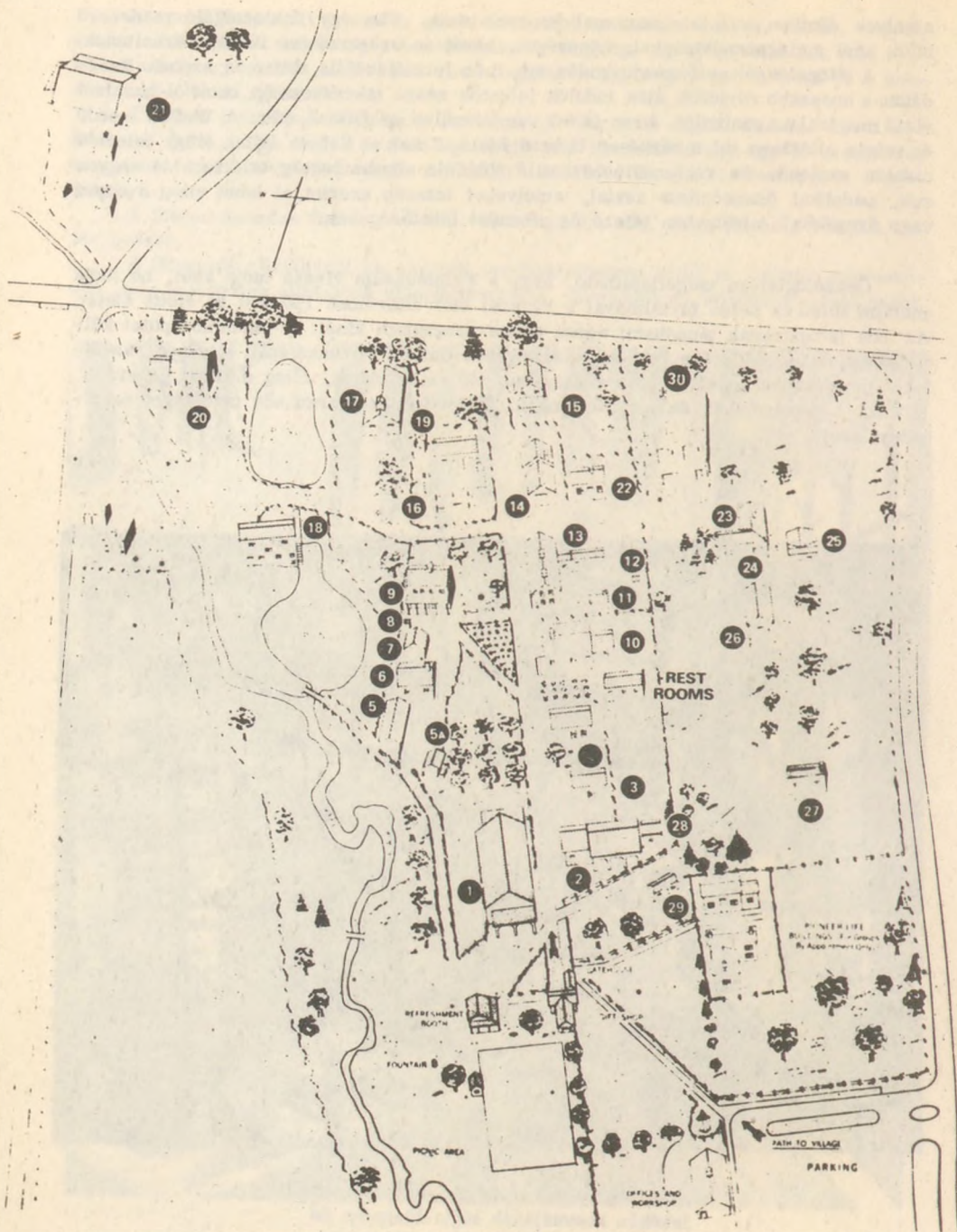
amelyek döntően a falumuzeummal kapcsolatosak. Van egy önkiszolgáló rendszerű büfé, ahol melegszendvicseket, édességet, kávét és szeszesmentes italokat árúsítanak.

A látogatókról való gondoskodás egy más formájáról is érdemes szólni. Kánadában a hosszabb rövidebb utra indulók jelentős része takarékosági okokból hazulról viszi magával az ennivalót. Erre is fel van készítve az Uttörő-falu. A W.C., mosdó és ivóvíz ellátáson túl a térképen látható Black Creek = Fekete Patak völgy mindkét oldalán szalonna és rostonsütéshez való többféle alkalmasosság található és nagyon sok, padokkal összeépített asztal, amelyeket tetszés szerint el lehet vinni a napra vagy árnyékba. A völgyben játszó és pihenési lehetőség van.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a Falumuzeum vissza tudja adni, be tudja mutatni külső és belső tartalmával a kánadai élet uttörőinek 150-200 év előtti életét. Az oda látogatóknak mondhatni egész napos programot kínál. A harminc épület külső és belső megtekintése, az ott tevékenykedő emberek munkájának látványa, az állatok mozgásának figyelése stb. a városban élő embereknek, főleg a fiatal generációnak, a bevándorolt és az odalátogató külföldieknek maradandó tanulságot és élményt nyújt.

Az 1832-ben – faragott gerendákból – épült lakóház konyhájának téglatűzhelye és sütőkemencéje

A faluban található 30 épület rövid ismertetése a térképen található számok sorrendjében.

1. Gabona magtár és a mezőgazdasági eszközök tárolóhelye, 1825-ből.
2. Almabor üzem (1840) és kocsiszin.
3. Tűzoltóház.
4. Lószerszám, valamint nyeregkészítő és javító. (1850)
5. Sertéshizlalda.
- 5/a. Csirkeólak.
6. A helyi telepes első otthona 1816-ból, három kisméretű szobával a konyhában nyitott tűzhely volt.
7. Husfűstölde.
8. Hátsóház (1800) WC gerendákból
9. A helyi telepes második otthona (1832) faragott gerendákból épült emeletes ház, a konyhában nagy téglatűzhellyel, sütőkemencével.
10. Bolt és posta. (1856) A boltos nem csupán pénzért árulta az élelmiszereket, konyhafelszerelési tárgyakat és mezőgazdasági eszközöket, árucserével is foglalkozott, valamint postahivatali teendőket is ellátott.
11. Sütőkemence (1850) a fogadóhoz tartozott. Nem csak kenyeret sütöttek, hanem egyéb tésztaféléket is a vendégek részére.
12. Fordításban "hátház", magyarul w.c. 1840-es évekből.
13. Fogadó (1850) ahova étkezni-italozni nemcsak a helybeli falusiak jártak, ide látogattak a faluba látogató farmerek, valamint az átutazók is itt találtak szállást maguknak. Az állataik elszállásolására, a lovak patkoltatására külön helyiségük volt.
14. Kovácsműhely (1856), lovaknak és ökröknek készítettek patkót, készítettek és javítottak kocsikat, szekereket, háztartási eszközöket.
15. Egy kézműves otthona (1858). A lakásban főzőtűzhely - nem kemence, hanem öntöttvas tűzhely - varrógép, és a szoba fala tapétázva van.
16. Egy jómódu gazdálkodó háza (1844). A butorzat egy része felső Kanadában készült és angol importból származik.
17. Egy tantermes falusi iskola (1861).
18. Vizimalom (1840).
19. Baromfiól.
20. Presbiteriánus templom (1856).
21. A falumuzeumon kívüli épület régebben magtár volt (1809) mostkiállítási csarnoknak használják. XIX. századbeli kanadai játékok, famunkák, lenfeldolgozás, tűzhelyek, stb. vannak kiállítva.
22. Csizma és cipőműhely (1856). A termelt árut részben pénzért árusította, vagy anyagért elcserélik.
23. Nyomda (1850).
24. Szövőműhely (1867). Árutermelő takács használta.
25. Lakóház (1830). A háziasszony ruhavarrással foglalkozott.
26. Városháza (1858).
27. Fegyverkovács-műhely (1867)
28. Vágóhid (1860). A helybeli lakosok itt vágták le az állataikat és dolgozták fel az ottlévő eszközökkel.
29. Seprűkészítő műhely, XIX. századi gerendaépület.
30. Kocsigyártó üzem (1867). Eredeti eszközökkel, bricskákat és szekereket készítettek.

Petőfi-szobrot állítottak fel Weimarban

Talán nem felesleges, ha néhány szót ejtünk az előzményekről is. A Petőfi Irodalmi Múzeum és a weimari társintézet, a Nationale Forschungs und Gedenkstätte der Klassisen Deutschen Literatur közötti kapcsolat immáron másfél évtizedre tekinthet vissza. Ez a kapcsolat azzal indult, hogy a Berlieni Művészeti Akadémia a Petőfi Irodalmi Múzeummal tapasztalatcsere akcióba kezdett, amelyből a weimari intézet (rövidítve NFG) is kivette részét. Tudományos munkatársaink szinte évente egy-két hetet Weimarban tölthettek, a weimariak pedig a PIM vendégeiként látogathatták meg muzeumainkat és emlékházainkat. Bár a két intézmény strukturája, feladatköre és lehetősége sok vonatkozásban eltér egymástól, a tapasztalatcserek igen gyümölcsözőek voltak. Különösen sokat profitáltunk az irodalmi emlékházak berendezése, az egyes korszakok atmoszférájának megteremtése terén. A tapasztalatcsereket kiállítások cseréje követte. A weimariak 1972-ben Heine-kiállítást küldtek, amelyet a PIM

a következő esztendőben - a költő születése 150. évfordulóján - egy Petőfi-kiállítással viszonzott.

Mind a két kiállítás, Heineé és Petőfié is a fogadó országban kiegészült helyi anyaggal: a budapesti Heine kiállítást "Heine Magyarországon" résszel, a weimari Petőfi-kiállítást "Petőfi a német nyelvterületen" résszel egészítettük ki. Ezt követően a "Kétszáz év Faust-illusztrációi" kiállítást fogadtuk, amelyet hazánk felszabadulásának 30. évfordulóján "A magyar szocialista és antifasiszta irodalom 1905-1945" kiállítással viszonztunk.

A jövőt illetően az a két intézmény terve, hogy még ez évben nagyszabású, eredeti relikviákkal Schiller-kiállítást rendezünk Budapesten, s ezt a kiállítást is "Schiller Magyarországon" fejezzük ki. Ezt a kiállítást viszonzzuk 1977-ben Ady Endre-kiállítással, a költő születése 100. évfordulóján.

Meg kell jegyeznünk, hogy a két intézmény kapcsolata nem merül ki a kutatók és a kiállítások cseréjében. A PIM munkatársai rendszeresen részt vesznek a weimari intézet tanfolyamain és konferenciáin, amelyeknek témája többnyire az irodalmi muzeológia, valamint a muzeumok és a közművelődés problematikája.

A Petőfi-szobor felállításának első terve már a jubileumi évben felmerült, a megvalósításra azonban csak 1975-ben kerülhetett sor, amikor is államunk Vigh Tamás kitűnő mellszobrát ajándékozta a weimari intézetnek. A méltó posztamens elkészítését, valamint a felállítás költségeit az NFG vállalta magára. Így közös erővel, az immáron másfél évtizedes együttműködésre alapozottan, ez év márciusa óta Petőfi-szobor áll a weimari Goethe-park egyik impozáns, de meghitt részén.

Óhatatlan, hogy ezután a tárgyilagos visszapillantás után a szobor létezéséről, jelentőségéről is az érzelmi velejárók kiküszöbölésével beszélhessünk. Hogy Petőfi-nek Weimarban, és éppen a Goethe-parkban szobra van, többet jelent a mi számunkra, mintsem azt gondolnánk.

Ismeretes, a költő életének fájdalmasan rövid huszonhat esztendeje alatt szinte az egész országot bejárta. külföldre azonban nem jutott el soha. (Azokat a katonahónapokat, amelyeket Grazban, Zágrábban, Károlyvárosban töltött el, többnyire betegágyon - csak nem tekinthetjük külföldi tartózkodásnak!) Pedig de szerette volna látni Itáliát, Párizst, az egész Franciaországot, legjobban pedig a tengert. Nem véletlen az sem, hogy verseiben oly sokszor találkozunk a tenger szóval leginkább jelzőként alkalmazva. Szabad lelke a tenger végtelenjét kívánta. Ugy tűnik, hogy tizenhét évesen is csak azért bujt a császár mundérjába, mert az ezredről az hirlett, Tirolba vezénylik. S onnan aztán szabad az út - ha szökve is - Svájcra keresztül a szabadság földjére, Franciaországba. Itt pedig már tengert látni, az óceán végtelenjét. Álmai, mint annyiszor, ebben is megcsalták. Nem látta meg sem az Alpok csúcsait, sem a forradalmas Párizst, sem a végtelen óceánt. Megmaradt a hazai országutak örök, de sohasem céltalan vándorának. Igaz, költészetének titka éppen ebben rejlik: úgy ismerte népét és a hazai tájat, mint senki, kortársai közül.

Amit a költő nem tehetett meg, azt helyette elvégezték versei. Hiszen verseinek idegen nyelvű fordításait ma már számontartani is képtelenség. Kötetei mindenütt megjelentek, ahol hisznek a betű hatalmában, a költői szó erejében. Csak az 1973-as jubileumi esztendőben 30-35 idegen nyelvű Petőfi-kötet látott napvilágot, s egyre szaporodik azoknak a monográfiáknak, tanulmányoknak a száma is, amelyekben külföldi irodalomkutatók Petőfi életművével kapcsolatos eredményeiket közlik.

S ime, a verseket - ha szoborba merevedve is - követte a költő. Mert Dante szomszédságában ott áll Petőfi Milánóban, de szobra van La Pazban, Quitóban, a Niagara tövében is, és 1976 tavasza óta a weimari Goethe-parkban.

Petőfi és Weimar! Különös elégtétele ez a történelemnek. Ismeretes, hogy Petőfi amennyire szerette Schillert, annyira nem szerette Goethét. Elismerte rendkívüli tehetségét, de ifjonti hévvel nem tudta megbocsátani, hogy a költő, akinek a világ borul a lábai elé, egy főherceg szolgálatába álljon. Persze, azt is meg kell jegyeznünk, hogy Petőfi nem ismerte, mert nem ismerhette Goethének azokat a leveleit, naplójegyzeteit, amelyekből az is kitűnik, mit tett ő a hercegi udvar ellenében a türingiai erdők favágóiért, az üvegfüvőkért a só- és ezüstbányászokért, a hercegség megannyi mezei napszámosáért.

De nem is ebben kell látnunk a történelmi elégtételt, hanem inkább abban, hogy Weimar városa - egy parányi hercegség központja - évszázadokon át az egyetemes emberi kultúra egyik gyújtópontja volt. Itt alkotott és halt meg a nagy reneszánsz mester Lucas Cranach, a XVII. században ez a város volt egyik központja a német nyelvújításnak, kilenc esztendeig otthont nyújtott Bach János Sebestyénnek, aki mint

a hercegi udvar koncertmestere élt a város falai között. Wielandnak 1772-ben Weimar-ba való költözésével a német klasszicizmus fellelője lett, hogy nem sokkal azután a két költőfejedelem, Goethe és Schiller emeljük oly magasra a darabokra szabdaltnak feudális Németország szellemi életét, amelynek kisugárzása messze tartományokba is kisugárzott.

S most a mi Petőfink, a világ Petőfijének szobra áll a weimari Goethe-parkban. Abban is van valami megható, hogy ez a hely alig száz méterre van a nagy honfitárs, Liszt Ferenc lakóházától, s pár lépésre annak hófehér emlékművétől. A szobor - különös véletlen - Goethe kedves kerti házára néz, arra a házra, amelyben a költőóriás első hat weimari esztendejét töltötte, s ahol élete utolsó hónapjait a legszivesebben tartózkodott, elhúzódva az udvar zajától -, na meg intrikáitól.

A szobor tekintete átfogja a hatalmas parkot, s a város egy részét. Talán az is mond számunkra valamit, hogy a tetők fölé komorul a város katedrálisa, amelyben nem kisebb literátor volt a parókus-lelkész, mint az a Johann Gottfried Herder, aki annak idején - okkal-joggal - népünk és nyelvünk pusztulását jósolta meg.

Hogy jóslata nem vált valóra, azt annak a magyar poétának is köszönhetjük, akinek Shakespeare, Puskin, Mickievicz, Wieland, Herder, Goethe, Schiller, Liszt Ferenc és Albert Schweitzer után szobrot állítottak Weimar városában.

Az Országos Múzeumi Tanács 1975. évi munkája és 1976. évi terve

Az Országos Múzeumi Tanács 1975. évi első ülésén megtárgyalta a már átdolgozott közművelődési törvényt. A törvény-előkészítés széles körében a muzeumi terület kisebb hangsúlyt kapott és a meghatározás pontossága is sok kívánnivalót hagyott maga után. A Múzeumi Tanács tagjai fontosnak itélték a készülőkerttörvényt, azonban a már többször átfogalmazott javaslatban sem tartja szerencsésnek az intézményi bontást. Ha pedig mégis nagy egységek kerülnek bevezetésre, úgy gondoskodni kell róla, hogy a múzeumok hármas fő feladata se sikkadjon el.

A Múzeumi Tanács 2. ülésén a Központi Restaurátori és Módszertani Intézet feladataival foglalkozott. Bár az intézményt életre hívó rendelet részleteiben is meghatározza feladatát, működési körét, mégis szükségesnek látszott, hogy már az indulásnál lefektesse a Tanács azokat az irányelveket, amelyek különösen az ujonnan alakuló Módszertani Intézettel kapcsolatban elvár. A Tanács úgy foglalt állást, hogy az intézmény kiépítése csak fokozatos lehet, és annyi feladatot vállaljon csupán, amennyit el lehet végezni magas szakmai szinten. Nem pótolhatja az országos múzeumok szakmai tevékenységét és csakis a velük együtt végzett közös munka hozhat eredményt még azoknál a feladatoknál is, amelyeket az intézmény magáénak tekint. Az elmélet és gyakorlat egységének kell megmutatkoznia a restaurálás módszereiben éppen úgy, mint a könyvtárosok

és közművelők továbbképzésére irányuló igénynél. Mivel kevés a szakember, figyelni kell arra, hogy azokat a legmegfelelőbb formában foglalkoztassuk, arra is tekintettel, hogy a képzés túlzott leterheléséből az intézmény gyakorlati feladatai ki ne szoruljanak. Elsősorban a tudományos célt szolgáló anyagvizsgálatok, illetőleg azok a központi szolgáltatások a fontosak, amelyek kis műhelyekben nem végezhetőek el, viszont feltétlenül szükségesek. Fontosnak itéli a Tanács a bibliográfiát, az információt és egyéb kiadványokat, azonban nem lehet behozni rövid idő alatt 20 év lemaradását, és ezért ezen a téren is mérsékletet javasol.

A Múzeumi Tanács 3. ülésének napirendjéül a munkásművelődés a múzeumokban c. témát tűzte ki. A téma feldolgozására Borsod-, Pest, Szolnok és Veszprém megye múzeumigazgatóiból munkaközösséget hívott létre és Dávid Lajos győri múzeumigazgatót kérte fel a referátum megtartására.

A téma vitájára 1976. első ülésén került sor, amelyről a Múzeumi Közlemények első száma ad beszámólót.

Az 1976. évben a Múzeumi Tanács további 3 ülést kíván tartani, amikor az alábbi témákat vitatja meg:

1. A közművelődési csoportok és a múzeológusok együttműködése a múzeumi rendezvények tartalmi kérdéseinek erősítésére.

A téma igen nagy, és a legkülönbözőbb tartalmi formák alakultak ki a

közművelődési csoportok munkájában, illetőleg vannak olyan törekvések, amelyek a muzeológusoknak a közművelődésből való kivonására irányulnak.

2. Régóta megoldatlan a szakmai továbbképzés a muzeumi területen. A témának a holtpontról való elmozdítását kívánja a Muzeumi Tanács elérni, amely egyrészt az egyetem mellett működő postgraduális képzést kívánja beindítani, illetve a tanfolyamszerű továbbképzések

kihasztnálásával alkalmat teremteni, fontos ismeretek és alapszintek megisméréséhez.

3. A Muzeumi Főosztály munkatervében szerepel a nyilvántartás felülvizsgálata, és annak az élethez való igazítása. Az országos muzeumokban elsősorban a szakfelügyeletre épített munkák szintézisét kívánja adni a Muzeumi Tanács, mielőtt az rendelkezés formájában lát napvilágot.

Új törvény a Német Demokratikus Köztársaságban a műemlékek védelméről

A műemlékek őskorában megalkotott ingó- és ingatlan "műemlék" fogalma a legtöbb európai államban nem különül el, illetve a földben rejlő történeti emlékek és műemlékek közös védelem alatt állanak az érvényben lévő törvény szellemében és a gyakorlatban egyaránt. Így van ez a Német Demokratikus Köztársaságban is. A muzeumokról, könyvtárakról, levéltárakról és a régészeti leletek védelméről a most megjelent új törvény nem intézkedik, hatályban maradt az 1961. évi törvény, amelyet a jövőben külön fognak szabályozni.

Az 1975 július 1-én életbe lépett törvény a szokásos bevezetővel kezdődik, majd 6 fejezetben szabályozza a törvény hatálya alá eső feladatokat, kötelezettségeket és szankciókat. Abból az alapgondolatból indul ki, hogy a műemlékek kulturális örökségének ápolása a szocialista állam feladata. Az NDK a történeti fejlődésben, haladó tettekben jelentős eredményeket mutathat fel, a városi, mezőgazdasági, építészeti, képzőművészeti, kézműipari, technikai teljesítményeket tekintve a multtól kezdve, egészen a jövőig.

A törvény a teendőket az alábbi fejezetekben határozza meg:

- I. Cél, tartalom, a műemlékvédelem alapjai;
- II. Az állami szervek feladata és felelőssége;
- III. A jogi személyek, tulajdonosok, használók feladatai és felelőssége;
- IV. A kérelmezés lehetőségei;
- V. Rendbirságolás;
- VI. Zárórendelkezés.

Számunkra az elvi részek adhatnak utmutatást, a későbbiek során feltétlenül szükséges új muzeumi és műemléki törvények előkészítésére nézve.

Az NDK-ban a műemlékvédelem célja a műemlékek megtartása és feltárása úgy, hogy a szocialista tudat fejlődését, az esztétikai és technikai képzést, valamint az etikai nevelést szolgálja. Ez a cél megköveteli a műemlék feltárását, értelmezését és népszerűsítését, védelmét, a tervszerű konzerválást és restaurálást a legkorszerűbb tudományos módszerekkel.

A német nép forradalmi hagyományainak emlékei, az internacionális és német munkásmozgalom, az antifasiszta ellenállás, a NDK története adják a megvalósítás eszméit a szocialista hazafiság, az internacionalizmus szellemében.

A műemlékvédelemért a központi állami szervek és a népképviselői helyi tanácsok felelősek. Ők oldják meg a feladatokat a lakosság bevonásával, a tudományos szervezetekkel, üzemekkel, létesítményekkel, a Nemzeti Fronttal, a szakszervezetekkel, ifjúsági, építőművészeti, képzőművészeti szövetségekkel és technikai kamarával.

Milyen emlékekre helyez külön súlyt a törvény? Elsőnek a jelentős történeti és kulturális eseményeket, fejlődéseket, a személyekhez kötött politikai, művészeti, tu-

dományok körébe eső, építészet, vagy más tevékenységgel kapcsolatos maradványokat, erődítményeket, csatamezőket, siremlékeket, szobrokat, emléktáblákat említi.

2) A munkásosztály és más néprétegek kulturájára és életkörülményeire vonatkozó emlékek, tipikus települési formák, lakás- és munkahelyek, a berendezéssel együtt.

3) A termelés és közlekedés emlékei, kézműves, ipari, mezőgazdasági termelőhelyek felszerelésükkel, ipari, bányászati létesítmények, gépek, modellek, közlekedési, szállító eszközök.

4) A városépítészet emlékei, városok és helységek építésze, utca, tér, városképi egységek, várak, kastélyok, városházák, polgárházak, kórházak és más kulturális építmények, templomok, kolostorok vagy részleteik (kapu, karzat, lépcső) és kisépitészeti emlékek, a berendezéssel együtt.

5) A tájképi és kertlétesítmények, parkok, kertek, temetők, földművek, fasorok.

6) A képző- és alkalmazott művészet emlékei, tárgyak és gyűjtemények, a festészet, szobrászat, grafika, a kézműipar- és termelőeszközök.

Nagyon lényeges elvi kötelezettsége a törvénynek, hogy minden emlék - mint kulturális tulajdon - a szocialista társadalom és állam védelme alatt áll! A védelem az emlék teljes substancijára, történeti, tudományos és művészeti szempontból, valamint környezetére is kiterjed, hogy a társadalmi célt jelentőségéhez mérten megfelelően szolgálhassa.

Az új törvény az állami szervek feladatait és felelősségét komplexen fogja fel és a kulturális miniszter gondoskodik a védelemhez szükséges feltételek megteremtéséről, a körzeti és kerületi tanácsok révén, azokra alapozva az anyagi javak biztosítását és a felügyeletet.

A jogi személyek magántulajdonában vagy használatában álló emlékeknel a tulajdonos feladatává teszi a védelmet, a gondozást, egészen a nyilvánosságig menő felvilágosító kötelezettségig. A fenntartás költségei is őt terhelik, de a subvenció összegét a tanácsi szervek határozzák meg, mivel az állam támogatja a társadalmi érték védelmét.

Az új törvény a rendbirság kiszabásánál csupán a bejelentési kötelezettségre terjed ki, mert a rongálás, megkárosítás büntetett s azt a polgári büntetőtörvénykönyv már szabályozta. A bejelentés elmulasztásáért 10-300 márka büntetést szab ki, kimagasló jelentőségű emléknél, vagy 2 éven belül ismételt elkövetett szabálysértésért 1000 DM rendbirság is kiszabható.

A törvény központosított társadalmi tulajdonszemlélete miatt érdemel figyelmet, ill. tekintetét a jövőbe is irányítja, így az ipari, mezőgazdasági átalakulás és forradalom miatt gyorsan eltűnő termelő és lakóobjektumokra, az eddigieknél is nagyobb súlyt helyezve a belső felszerelésekre, melyek csak így válhatnak emlékegyüttessé és így tölthetik be a tudat-, az izlés-, és etikai nevelés feladatát.

TARTALOM

Dávid Lajos: Muzeumaink és a munkásművelődés	3
Miklós Pál: Művészeti muzeumaink és a munkásművelődés	6
Varga Gáborné: Muzeumi hónap Borsodban	9
Füzes Endre: Megjegyzések a muzeumok V. öt éves terveihez	12
Miklós Róbert: Irodalmi emlékhelyeink jelene és jövője	19
Szekeres László: 150 éves Jókai Megjegyzések a Jókai emlékkiállítások margójára	26
Mészáros Vince: A magyar Vízügyi Múzeum szervezése	35
Petrík Ottó: A közlekedésünk 30 éves című kiállítás módszertani és technikai kérdései	43
Vass Tibor: Az ózdi gyártörténeti bemutató	52
Környey Attila: Idegenforgalmi tapasztalatok a Széchenyi István emlékmúzeumban	57
Somogyi Sándor: Élő falumúzeum Torontóban	82
Miklós Róbert: Petőfi szobrot állítottak fel Weimarban	90
Korek József: Az Országos Muzeumi Tanács 1975. évi munkája és 1976. évi terve	93
Korek József: Új törvény a Német Demokratikus Köztársaságban a műemlékek védelméről	95

